

Statens stöd till idrotten

UPPFÖLJNING 2020

Statens stöd till idrotten

Uppföljning 2020

Centrum för idrottsforskning är statens sektorsorgan för idrottsforskning med uppgift att initiera, samordna, stödja och informera om forskning inom idrottens område samt att ansvara för uppföljning av statens stöd till idrotten.

Statens stöd till idrotten – uppföljning 2020 är huvudrapport i 2020 års uppföljningsuppdrag.

Rapporten finns att ladda ner som pdf-fil på www.centrumforidrottsforskning.se.

© **Centrum för idrottsforskning 2021:1**

Författare: Johan R Norberg

Redaktion och projektledning: Christine Dartsch Nilsson & Johan Faskunger

Språkgranskning: Nathalie Carrera, fix my wOrd

Formgivning omslag: Camilla Atterby, www.laghammar.se

Omslagsfoto: Bildbyrån

Tryck: Elanders Sverige AB

ISBN: 978-91-984050-7-1

Förord

Centrum för idrottsforskning har sedan 2009 i uppdrag av regeringen att genomföra en regelbunden och långsiktig uppföljning av statens stöd till idrotten. Uppföljningen ska bestå av en fortlöpande bevakning av det statliga idrottsstödet betydelse utifrån ett indikatorsystem, tematiska fördjupningsstudier i teman som regeringen bestämmer samt bevakning av forskningsresultat med relevans för statens stöd till idrotten.

För 2020 års uppföljning beslutade regeringen att Centrum för idrottsforskning skulle genomföra en fördjupad analys av hur idrottsrörelsen kan arbeta för att förbättra sin styrning, öppenhet och demokratiska funktionssätt. I uppdraget ingick bland annat att undersöka svensk idrottsrörelses agerande inom dessa områden i europeiska och internationella idrottsförbund samt idrottsrörelsens förmåga att förhindra såväl övergrepp på barn som korruption och annan ekonomisk brottslighet.

Resultatet av Centrum för idrottsforskningens fördjupade analys blev en antologi med titeln *Idrottens riskzoner – Om vägar till trygghet och trovärdig idrott*. Rapporten kan laddas ner från Centrum för idrottsforskningens hemsida. I antologin används good governance som samlingsbegrepp för åtgärder som handlar om att främja öppna och demokratiska styrningsprocesser inom olika verksamheter och samtidigt motverka korruption, maktmissbruk och kriminalitet.

I denna rapport sammanfattas Centrum för idrottsforskning uppföljning av statens stöd till idrotten för 2020. Kapitel 1 innehåller en redogörelse av statsanslagets utveckling. I kapitel 2 följer en sammanfattning av de övergripande resultaten från 2020 års fördjupningsuppdrag. I kapitel 3 redovisas vår övergripande och kontinuerliga uppföljning av statens idrottsstöd utifrån en uppsättning indikatorer.

Rapporten är skriven av Johan R Norberg, utredare vid Centrum för idrottsforskning.

Vi hoppas att vår uppföljning ska ge ökad kunskap och ett tydligare perspektiv på idrottens roll i samhället och samtidigt fördjupa den idrottspolitiska diskussionen.

Susanna Hedenborg
Ordförande, Centrum för idrottsforskning

Innehåll

Sammanfattning och övergripande slutsatser	5
Slutsatser av CIF:s indikatorer för uppföljning av statens stöd till idrotten 2020	16
1. Statens stöd till idrotten 2020.....	19
Den statliga idrottspolitikens utgångspunkter	19
Den statliga idrottspolitikens organisatoriska ramar	20
Det statliga idrottsstödet utformning och omfattning	21
2. Om idrottens riskzoner och värdet av good governance	23
Om "good governance" inom idrotten.....	23
Regeringens uppdrag till CIF.....	25
Vad visar årets fördjupade analys?	27
Övergripande slutsatser om good governance, riskzoner och idrottsrörelsens autonomi	43
3. Indikatorer för uppföljning av statens stöd till idrotten	47
Inledning.....	47
<u>Målnråde 1</u> : Idrotten som folkrörelse	53
<u>Målnråde 2</u> : Idrottens betydelse för folkhälsan	81
<u>Målnråde 3</u> : Alla flickors och pojkar, kvinnors och mäns lika förutsättningar till deltagande.....	90
<u>Målnråde 4</u> : Skolning i demokrati, ansvarstagande och etik	101
<u>Målnråde 5</u> : Idrotters internationella konkurrenskraft	107

Sammanfattning och övergripande slutsatser

Om idrottens riskzoner och good governance

För 2020 har Centrum för idrottsforskning (CIF) haft i uppdrag av regeringen att genomföra en fördjupad analys av hur idrottsrörelsen kan arbeta för att förbättra sin styrning, öppenhet och demokratiska funktionssätt. Analysen ska utgå ifrån de mål och syften staten har med sin bidragsgivning och särskilt intresset av en fri och självständig idrottsrörelse, byggd på ideellt engagemang, och som värnar om demokratisk utveckling, inkludering och delaktighet.

Analysen ska även omfatta svensk idrottsrörelses agerande inom dessa områden i europeiska och internationella idrottsförbund.

I uppdraget har även ingått att särskilt analysera idrottsrörelsens olika funktioner och verktyg för att upptäcka och komma tillrätta med verksamheter där det kan förekomma brottslig eller på annat sätt, för individer eller samhället, skadlig verksamhet. Idrottsrörelsens egen förmåga att förhindra övergrepp på barn men även att förhindra korruption och annan ekonomisk brottslighet ska särskilt belysas. Därutöver ska en särskild analys göras över förekomsten av aktiebolag och andra rättsliga konstruktioner inom idrottsrörelsen samt de olika skälen bakom sådan förekomst.

Centrum för idrottsforskning ska även analysera idrottsrörelsens möjligheter att bidra i det brottsförebyggande arbetet samt peka på goda exempel av styrning, öppenhet och demokratiskt funktionssätt.

Slutligen ska Centrum för idrottsforskning bedöma behovet av att införa indikatorer på styrning, öppenhet och demokratiskt funktionssätt inom idrottsrörelsen i Centrum för idrottsforskningens regelbundna och långsiktiga uppföljning av statens idrottsstöd. Om ett sådant behov bedöms föreligga ska Centrum för idrottsforskning lämna förslag till hur indikatorer på dessa områden bör utformas.

Regeringens uppdrag till Centrum för idrottsforskning för 2020 rör komplicerade utmaningar och problem inom både den internationella och svenska idrotten. Tre utgångspunkter har varit vägledande för hur vi lagt upp arbetet.

En första utgångspunkt har varit att regeringens formulering om ”idrottens styrning, öppenhet och demokratiska funktionssätt” ska tolkas som liktydig med good governance. Vi har således knutit 2020 års fördjupade analys till ett brett och internationellt samhällsvetenskapligt forskningsfält om relationen mellan demokrati, medborgerlig tillit och korruption i moderna samhällen.

En andra utgångspunkt har varit att avgränsa analysen till idrottsrörelsens brottsförebyggande arbete snarare än effekterna av dessa insatser. Vi har undersökt om, hur och i vilken omfattning svensk idrottsrörelse har strategier för att främja öppenhet och demokrati, samt i vilken utsträckning man förebygger och kommer till rätta med sina egna problem och missförhållanden. Vi har däremot inte systematiskt följt upp huruvida dessa insatser varit framgångsrika.

Vår tredje utgångspunkt har varit målsättningen att analysen inte enbart ska ge ny kunskap om good governance i svensk idrott, utan också bli ett stöd i idrottsrörelsens fortsatta arbete mot förbättrad styrning, öppenhet och demokrati.

Resultatet av 2020 års fördjupade analys är en antologi med titeln *Idrottens riskzoner – Om vägar till trygg och trovärdig idrott*. Rapporten innehåller sammanlagt tio bidrag. Bland de medverkande återfinns forskare, tjänstemän vid offentliga myndigheter och företrädare för Riksidrottsförbundet. Vidare har Centrum för idrottsforskningens kansli bidragit med en studie om svenska idrottsledares representation på internationell nivå.

Vad visar årets fördjupade analys?

Tre bidrag om betydelsen av good governance i samhället och i idrotten

Antologin inleds med tre bidrag som ger läsaren en introduktion till good governance som företeelse, och påvisar dess relevans för både samhället och idrotten.

Det första bidraget är författat av Andreas Bågenholm, universitetslektor vid Göteborgs universitet och programchef för forskningsinstitutet Quality of Govern-

ment Institute (QoG). Institutet bedriver forskning om betydelsen av pålitliga, opartiska, icke-korrupta, icke diskriminerande och kompetenta offentliga institutioner. Bågenholms kapitel har titeln *Good Governance. Vad är det, vad är det bra för och hur kommer vi dit?* Bidraget är en introduktion till good governance som samhällsföreteelse och en översikt av ett aktuellt internationellt forskningsläge.

Enligt Bågenholm visar forskning att good governance ger många och positiva samhällseffekter. Han tillägger att good governance hör ihop med medborglig tillit, både till andra människor och till samhälleliga och politiska institutioner. Individer som litar på att andra sköter sig och är hederliga, är mer benägna att själva agera på samma sätt. Individer som känner tilltro till offentliga myndigheter accepterar och följer deras beslut. På så sätt är good governance intimt kopplat till både en positiv samhällsutveckling och en välfungerande demokrati.

Vad krävs då för att åstadkomma good governance? Bågenholm framhåller att vägen till god samhällsstyrning nås genom politiska procedurer präglade av öppenhet, transparens, ansvarsutkrävande och jämlikhet. Öppenhet och transparens refererar till medborgares och medias möjlighet att granska beslutsfattare och beslut, och därigenom bevaka att makthavare inte är korrupta eller agerar i eget intresse. Ansvarsutkrävande handlar om att vem som ställs till svars för politiska beslut, och därmed eventuella missgrepp, måste vara otvetydigt. Slutligen är jämlikhet av högsta vikt då forskning visar en samvarians mellan god samhällsstyrning och graden av jämställdhet bland länders förtroendevalda representanter.

Det andra bidraget i antologin är skrivet av Arnout Geeraert, universitetslektor vid Utrecht School of Governance på Utrecht University, Nederländerna. Geeraert är en internationellt ledande forskare i frågor kopplade till good governance inom den internationella idrotten. Geeraerts bidrag har titeln *Achieving good governance in international sport organisations* och är en översikt av och lägesrapport om de olika reformer som under senare år genomförts i den internationella idrotten, i syfte att främja öppenhet, transparens och demokrati.

Enligt Geeraert har det skett viktiga framsteg inom den internationella idrotten under de senaste åren. Ett antal stora internationella idrottsorganisationer, däribland FIFA, World Athletics och WADA, har genomfört betydelsefulla reformer. Samtidigt finns utrymme för förbättringar. Många internationella idrottsorganisationer har fortfarande stora brister i sin styrning. Dessutom – och paradoxalt nog – riskerar de reformer som hittills genomförts att försvåra en

fortsatt positiv utveckling. En effekt av att allt fler idrottsorganisationer börjat implementera grundläggande system för good governance, är nämligen att det krävs expertis och alltmer sofistikerade metoder för att följa upp systemens verkliga effekter. Detta har i sin tur gjort det lättare för internationella idrottsorganisationer att avvärja externa påtryckningar om fortsatta reformer. Ett annat problem är att de idrottsförbund som allvarligt underpresterar i sin styrning nu kan åberopa ett formellt deltagande i olika uppföljningssystem som argument för att de är ”på rätt väg”. De insatser som hittills gjorts är alltså positiva, men otillräckliga. Insatserna har heller inte åstadkommit gemensamma eller accepterade kriterier för good governance inom den internationella idrotten.

Det tredje kapitlet av inledningskaraktär är författat av Johan R Norberg och Johan Lindholm. Norberg är professor i idrottsvetenskap vid Malmö universitet och utredare vid Centrum för idrottsforskning. Lindholm är professor i juridik vid Umeå universitet. I deras text med titeln *När idrottens och samhällets normsystem kolliderar* förs frågan om good governance inom idrotten till en svensk idrottspolitisk kontext. Avsikten med kapitlet är att åskådliggöra att alla frågor om hur idrottsrörelsen styr och organiserar sin verksamhet – liksom dess relation till staten – ytterst måste förstås i förhållande till de normsystem som rörelsen skapat för den egna verksamheten, liksom till motsvarande regler och principer i det svenska samhället. Norberg och Lindholm menar att det ligger en konflikt i att idrottens normsystem förutsätter att idrottsrörelsen ska vara självbestämmande och leva efter sina egna regelverk, medan de samhällsliga normsystemen förutsätter att idrottsrörelsen underordnar sig samhällets lagar och principer.

I kapitlet ges flera konkreta exempel på dessa normkonflikter. Ett exempel är att Riksidrottsförbundet har föreningsdemokratisk rätt att själv besluta om vilka organisationer som ska upptas som nya medlemsförbund. Samtidigt är ett medlemskap i Riksidrottsförbundet även en förutsättning för statligt idrottsstöd. Detta skapar en intressekonflikt såtillvida att det finns en statlig förväntan om att Riksidrottsförbundet ska samla hela den organiserade idrottsrörelsen samtidigt som de specialidrottsförbund som redan ingår i Riksidrottsförbundet har direkta ekonomiska incitament att vara restriktiva ifråga om nya medlemskap.

I frågor om säkerhet, rent spel och trygga idrottsmiljöer är problemet att idrottsrörelsen har ett självklart intresse att försvara sin värdegrund men även ett behov av samhällslegitimitet. Det senare kan göra idrottsrörelsen känslig för sådant som riskerar att skada idrottens allmänna anseende.

”Det går därför inte att utesluta risken att missförhållanden och osunda inslag kan mötas med försiktighet eller till och med inaktivitet, snarare än resoluta motåtgärder, i syfte att skydda idrotten från kritik. Slutligen återstår det faktum att personer som påtalar problem eller oegentligheter inom den egna klubben eller i ett förbund riskerar att själva bli ifrågasatta, kritiserade eller uppfattade som problematiska. Även detta kan bidra till en tystnadskultur och begränsningar i idrottsrörelsens förmåga att hantera sina problem.”

Norberg och Lindholm menar att normkonflikterna i svensk idrottspolitik är strukturella och omöjliga att lösa på principiell nivå. Däremot kan de pragmatiskt hanteras, under förutsättning att idrottsrörelsen självmant tar ansvar för sin styrning, öppenhet och demokratiska funktionssätt. Annorlunda uttryckt är good governance både en nödvändighet och en möjlighet för svensk idrottsrörelse att försvara sin samhällslegitimitet och sin (relativa) autonomi.

Två bidrag om idrottsrörelsens förmåga att förhindra övergrepp på barn

I regeringens fördjupningsuppdrag till Centrum för idrottsforskning för 2020 ingick att belysa idrottsrörelsens förmåga att förhindra övergrepp på barn. Frågan behandlas i två av antologins bidrag. Det första bidraget *Att förstå sårbara och osunda idrottsmiljöer inom barn- och ungdomsidrotten* är skrivet av Jonas Stier, professor i socialt arbete vid Mälardalens högskola. Baserat på både ny forskning och Stiers egen forskning om elitsatsningar och träningsmiljöer i barn- och ungdomsidrotten, diskuterar han hur så kallade ”osunda idrottsmiljöer” kan uppstå, men också hur de kan förändras och förebyggas.

Det andra bidraget är författat av Susanne Johansson, verksam som lektor på Gymnastik- och idrottshögskolan. Bidraget har titeln *Idrottens åtgärder mot sexuella övergrepp och gråzoner* och är en sammanfattning av ett forskningsprojekt som Johansson genomfört tillsammans med Riksidrottsförbundet om hur förbunden för de tio största barn- och ungdomsidrotterna i landet, däribland fotboll, innebandy, ridsport och gymnastik, hanterar sexuella övergrepp inom den egna idrotten.

Stiers och Johanssons studier har flera beröringspunkter. Båda diskuterar tystnadskulturer inom idrotten och visar att dessa kan uppstå antingen ur okunskap att hantera problematiska situationer eller på grund av att ledare, föreningar och

förbund inte vill uppmärksamma saker som kan leda till kritik eller dåligt anseende. Båda betonar även vikten av att hantera riskområden och gråzoner inom idrotten.

Stier ger ett stort antal exempel på situationer som riskerar att få negativa effekter för idrottande barn och ungdomar. Ett sådant är när tränare utvecklar alltför nära och personliga relationer med de unga. Ett annat exempel är slutna träningsgrupper, det vill säga verksamheter som bedrivs utan insyn eller delaktighet från vårdnadshavare. Andra riskområden kan röra sig om hårt uppskruvade elit-satsningar, där unga förväntas träna trots att de har ont, är sjuka eller skadade eller att tränare tillåts använda olika former av bestraffnings- och belöningsystem för att säkerställa lydnad och lojalitet bland de aktiva.

Johansson tillägger att det är förhållandevis enkelt att peka ut flagranta missförhållanden inom idrotten, såsom grova sexualbrott mot barn, men att det är betydligt svårare att hantera den ”gråzon” som förbinder sexuella övergrepp och sexuellt utnyttjande med lagliga sexuella relationer.

Två bidrag om idrottsrörelsens brottsförebyggande arbete

Två bidrag i antologin är svar på regeringens uppdrag till Centrum för idrottsforskning att analysera idrottsrörelsens funktioner och verktyg för att upptäcka, och komma till rätta med, verksamheter där det kan förekomma brottslig eller på annat sätt, för individer eller samhället, skadlig verksamhet.

Det första bidraget är författat av Anna Jonsson och Karolina Hurve på Brottsförebyggande rådet (Brå). Kapitlet har titeln *Otillåten påverkan inom idrotten* och baseras på en större undersökning Brå genomfört i samverkan med Riksidrottsförbundet, vilken publicerades 2018. Studien handlar om personer som utsatts för olika former av otillåten påverkan inom tävlingsidrotten i Sverige. Underlaget bestod av sammanlagt 106 intervjuer med verksamma i idrotterna fotboll, ishockey, basket och bandy på tävlings- och elitnivå för herrar.

Den andra texten har författats av kriminalkommissarie Fredrik Gårdare, ledare för polisens särskilda insatsgrupp mot otillåten påverkan av idrottsverksamhet, Aktionsgrupp Idrott (AGI). I kapitlet redogör Gårdare för bakgrunden och tillkomsten av AGI. Därefter summerar han kortfattat verksamhetens resultat sedan starten 2017, samt diskuterar viktiga framgångsfaktorer för det fortsatta arbetet.

I båda texterna framkommer att begreppet ”otillåten påverkan inom idrotten” är komplext och mångfacetterat. Det inrymmer alltifrån våld, hot och trakasserier av

aktiva och ledare till korruption, skattebrott och uppgjorda matcher. Båda bidragen visar dessutom att frågor av detta slag kan vara svåra att tala om inom idrotten. Oviljan kan bero på vitt skilda orsaker, såsom att den som utsatts för påverkan känner skam, skuld eller rädsla, eller att idrottsorganisationer i fråga styrs av en tystnadskultur, där sådana ämnen anses illegitima eller olämpliga.

Enligt Jonsson och Hurve måste idrottsrörelsen bli bättre på att identifiera risk-situationer och skapa rutiner och system för att dokumentera hot, våld och trakasserier. Frågor om säkerhet och otillåten påverkan måste diskuteras regelbundet. Risken för korruption måste mötas med ökad kunskap om dess många former, med utbildningsinsatser och klargöranden om gränser för vad som är tillåtet och otillåtet samt möjligheten för enskilda att lämna information anonymt (visselblåsarfunktion).

Enligt Gårdare har bildandet av Aktionsgrupp Idrott snabbt gett Polisen ny och värdefull kunskap om otillåten påverkan inom idrotten. Samtidigt har aktionsgruppen främjat ett ökat engagemang inom idrottsrörelsen för dessa frågor. Han tillägger att samarbete och samverkan är nyckelfaktorer för framgång på dessa områden. Förutom idrottsrörelsen samarbetar Polisen kontinuerligt med både Skatteverket och Ekobrottsmyndigheten.

Om svenska idrottsledares agerande i internationella idrottsorganisationer

I regeringens uppdrag till Centrum för idrottsforskning ingick att analysera hur svensk idrott agerar i frågor rörande styrning, öppenhet och demokratiskt funktionssätt i europeiska och internationella idrottsförbund. I Sverige saknas forskning om svenska idrottsledares villkor, agerande och inflytande i internationella idrottsfrågor. Mot denna bakgrund har Centrum för idrottsforskningens kansli genomfört en egen undersökning. För studiens design, materialinsamling och analys svarar Karolina Bergmark, till vardags planeringssekreterare vid Fritidsförvaltningen, Malmö stad och medarbetare i forskningsgruppen *Ung livsstil*. Resultatet av studien, en text med titeln *Svenska idrottsledare på den internationella idrottsarenan: villkor, erfarenheter och möjlighet till inflytande* har därefter författats av Bergmark tillsammans med Christine Dartsch Nilsson och Johan R Norberg, föreståndare respektive utredare på Centrum för idrottsforskning. Studien har genomförts med bistånd av Riksidrottsförbundet.

I frågan om svenska idrottsledares aktivitet på den internationella arenan så visar studien att 350 svenska idrottsledare hade uppdrag på internationell nivå år 2020, antingen i ett världsförbund eller i deras europeiska motsvarigheter. 96 av dessa idrottsledare var kvinnor, 254 var män. Uppdragen var av olika karaktär: från representation i kommittéer, kommissioner, paneler och arbetsgrupper till internationella domar- eller tillsynsuppdrag. Totalt 58 svenska idrottsledare hade emellertid uppdrag på exekutiv nivå, det vill säga de ingick i den internationella idrottsorganisationens högsta styrelse. 22 av dessa var kvinnor, 36 var män.

Centrum för idrottsforskningens studie visar att svenska idrottsledare är mycket positiva till sina internationella åtaganden, men att det finns såväl praktiska som etiska utmaningar. Upplevelsen av att kunna påverka varierar. Därtill harmonierar svenska idrottsvärderingar och möteskulturer inte alltid med de normer och traditioner som dominerar i den internationella idrotten. Flera idrottsledare berättar också om utmaningar och problem i form av bristande demokratiska strukturer, oklara maktförhållanden och korruption. Insatser för att stärka organisationernas styrning, transparens och demokratiska processer är följaktligen viktigt.

Om förekomsten av aktiebolag och andra rättsliga konstruktioner inom idrottsrörelsen

Ett ytterligare tema i årets regeringsuppdrag är ”förekomsten av aktiebolag och andra rättsliga konstruktioner inom idrottsrörelsen samt de olika skälen bakom sådan förekomst”. För denna frågeställning anlitas Johan Lindholm, professor vid Juridiska institutionen på Umeå universitet.

Lindholm visar i kapitlet *Idrottslig bolagisering från ett good governance-perspektiv* att det finns många, skilda och fullt legitima skäl för idrottsföreningar att placera åtminstone delar av sin verksamhet i aktiebolagsform: från rent skattemässiga fördelar till att bolagisering även kan underlätta för samarbeten med externa aktörer och investerare. Bolagisering av idrottsverksamhet är emellertid inte enbart av godo. Det leder till ökad organisatorisk komplexitet med följden att det blir svårare för föreningens medlemmar att få tillgång till information och sätta sig in i föreningens interna beslutsprocesser. Därtill sker en maktförskjutning från medlemmar till föreningens styrelse.

Lindholms slutsats är att en idrottsförening kan ha många rationella och legitima skäl för att bolagisera delar av sin verksamhet, men att sådana åtgärder riskerar att öka såväl den verkliga som den upplevda distansen mellan beslutsfattare – exem-

pelvis en föreningsstyrelse – och de medlemmar som påverkas av deras beslut. Detta riskerar i sin tur att bidra till ett ökat ”vi-och-dom”-tänkande i organisationen som kan undergräva systemets legitimitet.

Om goda exempel av styrning, öppenhet och demokrati i svensk idrott

I Centrum för idrottsforskningens aktuella fördjupningsuppdrag ingick slutligen att peka på goda exempel av styrning, öppenhet och demokratiskt funktionssätt i svensk idrott. Antologins avslutande bidrag, *”Följ eller förklara”: Riksidrottsförbundets nya kod för demokratisk styrning av idrottsförbund och föreningar* svarar till detta. Texten är författad av Marie Denitton, internationell samordnare på Riksidrottsförbundet.

Den nya koden inrättades 2021 genom beslut av Riksidrottsstyrelsen. Själva utformningen har inspirerats av *Svensk kod för bolagsstyrning*, men med anpassning till idrottens specifika förutsättningar. Det handlar således om en samling regler som ska främja och säkerställa god styrning i idrottsrörelsens alla organisationsled. Koden är att betrakta som ett komplement till Riksidrottsförbundets stadgar, reglementen och regler samt förbundens och föreningarnas motsvarigheter. I fråga om efterlevnad är utgångspunkten att Riksidrottsförbundet, SISU Idrottsutbildarna, specialidrottsförbunden, större föreningar och idrottsaktiebolag förväntas följa Koden, medan det för mindre föreningar räcker att följa delar av den och verka i dess anda.

Övergripande slutsatser om good governance, riskzoner och idrottsrörelsens autonomi

Good governance inom idrotten är en samhällsangelägenhet

En första slutsats är att good governance inom idrotten inte endast är en fråga för idrottsrörelsen själv – det är en samhällsangelägenhet.

Idrottsrörelsen har en stark position i det svenska samhället. Den har en egen värdegrund, baserad på positiva samhällsideal såsom demokrati, öppenhet och allas lika värde. Därtill är idrottsrörelsens aktiva, ledare, klubbar och förbund viktiga förebilder för många medborgare. Av detta följer att idrottsrörelsens agerande och engagemang i frågor rörande styrning, transparens och demokratiska beslutsprocesser är av betydelse både för den egna utvecklingen och samhällslegitimiteten, och den allmänna tilliten i det svenska samhället.

Good governance handlar om trovärdighet

Good governance handlar om att främja trovärdighet och förebygga problem. Det är ett sätt att värna aktiviteter och beslutsprocesser som kan missbrukas.

Den svenska idrottsrörelsen har en stark autonomi. Denna autonomi har uppstått i en lång historisk process och är förankrad i föreningsdemokratiska principer liksom erkänd av staten, då Riksidrottsförbundet tilldelats rollen som ställföreträdande offentlig myndighet på idrottens område. Samtidigt påvisar flera av bidragen till årets fördjupade analys att idrottsrörelsens självbestämmande inrymmer potentiella intressekonflikter och situationer som kan missbrukas. En tystnads-kultur kan uppstå till följd av att föreningar eller förbund vill undvika kritik eller dåligt anseende. Detta riskerar i sin tur att försvåra idrottsrörelsens möjlighet att förebygga, upptäcka och åtgärda olika former av missförhållanden. Bolagisering kan användas av ideella idrottsföreningar för att begränsa möjligheten till insyn. RF-stämmans makt att välja in nya medlemsförbund kan användas för att förhindra att beviljas statligt stöd. Good governance handlar om att skapa strategier och processer för att hantera dessa potentiella intressekonflikter, och därigenom stärka idrottens trovärdighet.

Good governance handlar om att hantera riskzoner

Svensk idrottsrörelse måste bli bättre på att identifiera, erkänna och tala om idrottens riskzoner.

Svåra missförhållanden inom idrotten – såsom sexuella övergrepp mot barn, våld och hot, dopning och matchfixning – är allvarliga avarter i sak, men oproblematiska att hantera såtillvida att de tydligt bryter mot både samhällets och idrottens rättsregler. Betydligt mer problematiskt kan det vara att hantera situationer som befinner sig i en etisk eller juridisk gråzon mellan rätt och fel. Var går exempelvis gränsen mellan sexuellt utnyttjande och en laglig sexuell relation? När ska misstankar om att ett barn far illa anmälas till socialtjänsten? När blir en gåva en muta? Hur ska kränkande formuleringar på sociala medier hanteras? Årets fördjupade analys lyfter att svårbedömda situationer av detta slag – riskzoner – får otillräcklig uppmärksamhet i idrottsrörelsens insatser för att främja säkerhet, rent spel och trygga idrottsmiljöer. Budskapet från forskarna i årets antologi är följaktligen att idrottsrörelsen måste bli bättre på att identifiera, erkänna och tala om dessa svårbedömda omständigheter.

Good governance är ingen begränsning, utan en förutsättning för idrottsrörelsen autonomi

Genom insatser för good governance kan svensk idrott försvara sin trovärdighet och därmed även sin framtida autonomi.

Den svenska statliga idrottspolitiken är uppbyggd på tillit. Staten har medvetet valt att begränsa sin styrning med hänvisning till att idrottsrörelsen har kapacitet att självmant agera ansvarsfullt och samhällsnyttigt. För idrottsrörelsen är denna statliga tillit både ett erkännande och ett ansvar. Tillit är en nämligen en förmån som både kan stärkas och gå förlorad. Detta innebär att idrottens autonomi aldrig kan tas för givet – den måste förtjänas.

Genom insatser för good governance kan idrottsrörelsen försvara sin trovärdighet och i förlängningen även sin autonomi. Trovärdighet skapas när idrottsrörelsen inte duckar för sina utmaningar; när man driver ett aktivt värdegrundsarbete, arbetar brottsförebyggande och motarbetar tystnadskultur. Trovärdighet skapas när idrottsrörelsen verkar för öppenhet, delaktighet och demokratiska beslutsprocesser – och söker samarbeten och dialog med andra aktörer, snarare än värnar största möjliga självbestämmande. Detta gäller i synnerhet för frågor rörande både

idrotten och samhället, må det handla om uppgjorda matcher, ekonomisk brottslighet eller trakasserier och kränkningar inom barn- och ungdomsidrotten.

Det går att se dagens ökade krav på good governance inom idrotten som ett tryck utifrån och intrång i idrottens självbestämmande. Men good governance begränsar inte idrottens autonomi, det är tvärtom en *förutsättning* för den. Det pris idrotten betalar i insatser för att säkerställa intern styrning och öppenhet uppvägs av stärkt samhällslegitimitet och ökad trovärdighet. På köpet ger insatser av detta slag ett skydd mot idrottsliga missförhållanden såsom maktkoncentration, tystnadskultur, slutna dörrar och kriminell påverkan.

Ett första steg är aldrig tillräckligt

Good governance är en ständigt pågående process som kräver långsiktig uppföljning och ett äkta engagemang hos den verksamhet som ska förändras.

Good governance är en ständig pågående process. Första steget på ett reformarbete aldrig får uppfattas som tillräckligt, eller som en intäkt på att en verksamhet är ”på rätt väg”. Forskning om good governance i den internationella idrotten visar tvärtom att marginella förändringar ofta införs av internationella idrottsförbund som svar på ett yttre krav på reformer, men utan en genuin önskan av att på allvar förändra verksamhetens styrningsprocesser. I värsta fall riskerar på så vis insatser för good governance att bli ren marknadsföring, genomförd i syfte att dölja en närmast oförändrad praktik. Det må vara sant att good governance ofta uppstår på grund av ett yttre tryck. Verklig framgång kräver dock både långsiktiga system för uppföljning av reformer, och ett äkta engagemang hos den verksamhet som ska förändras.

Slutsatser av CIF:s indikatorer för uppföljning av statens stöd till idrotten 2020

I CIF:s uppdrag att följa upp statens stöd till idrotten ingår även en årlig redovisning av en uppsättning indikatorer. Denna uppföljning tar sin utgångspunkt i motiven till statens stöd till idrotten, såsom dessa preciserats i förordning (1999:1177) om statsbidrag till idrottsverksamhet. Indikatorsystemet består av 22 indikatorer, fördelade över fem målområden. Dessa är:

Målområde 1: Idrotten som folkrörelse

Målområde 2: Idrottens betydelse för folkhälsan

Målområde 3: Alla flickors och pojkars, kvinnors och mäns lika förutsättningar till deltagande

Målområde 4: Skolning i demokrati, ansvarstagande och etik

Målområde 5: Idrotters internationella konkurrenskraft

Indikatorsystemet består i huvudsak av befintlig statistik. Merparten av indikatorerna rör olika aspekter av idrottsrörelsens verksamhet och organisationsstruktur, såsom medlemsbestånd, inkomstkällor, omfattningen på det ideella ledarskapet och utbildningsinsatser. För dessa uppgifter har Riksidrottsförbundet beredvilligt bidragit med information och sakkunskap. I frågor rörande svensk elitidrott har även Sveriges Olympiska Kommitté varit behjälplig. För de indikatorer som rör folkhälsa, motionsvanor och idrottsskador har statistik inhämtats från statistikmyndigheten SCB och Folkhälsomyndigheten.

Analysen av årets indikatorer bekräftar i stor utsträckning de förhållanden och trender som tidigare iakttagits. Som exempel visar statistiken att idrottsrörelsens klubbar och förbund är mycket olika i storlek och sammansättning samt att de verkar under skilda existensvillkor. Därtill är människors tillgång och förutsättningar till idrott och fysisk aktivitet alltför ojämnt fördelade i samhället. Ojämligheten är formen av en social gradient där andelen föreningsidrottare ökar i takt med familjens utbildningsgrad, hushållsekonomi och position på arbetsmarknaden.

Det ska tilläggas att redovisningen av indikatorer avser idrottsrörelsens utveckling till och med 2019. Den statistik som analyseras avser således perioden före utbrottet av coronaviruspandemin. För 2021 har emellertid Centrum för idrottsforskning fått i uppdrag av regeringen att genomföra en fördjupad analys av coronapandemins påverkan på idrottsrörelsen. Denna analys kommer att redovisas i april 2022.

1. Statens stöd till idrotten 2020

Den statliga idrottspolitikens utgångspunkter

Statens stöd till idrottsrörelsen har långa anor. Ett första engångsbidrag beviljades av regeringen redan 1877. Med början 1913 följde ett permanent och av riksdagen beviljat statsbidrag för idrottsverksamhet. Bidraget uppgick inledningsvis till 100 000 kronor. Därefter har beloppet successivt höjts. För 2020 uppgår det totala statliga idrottsstödet till drygt 3,6 miljarder kronor, inklusive det särskilda krisstöd som beviljades av regeringen på grund av coronaviruspandemin och de samhällsrestriktioner som infördes i Sverige till följd av pandemin.

Motiven till statens idrottsstöd har varierat över tid och i takt med samhällsutvecklingen. På ett övergripande plan har bidraget emellertid alltid tjänat två syften. Det första syftet är att uppmuntra och tillvarata de positiva effekter som frivilligt organiserad idrottsutövning anses leda till. I början av 1900-talet formulerades detta gärna i form av (manlig) karaktärsdanning, fosterländskhet och skapandet av ”en sund själ i en sund kropp”. I dag anförts på motsvarande sätt att idrott och motion är positivt för folkhälsan och att det skapar glädje, rekreation och meningsfull fritid för både unga och gamla. Som belysande exempel framhåller regeringen i 1999 års idrottspolitiska proposition – *En idrottspolitik för 2000-talet* – att god folkhälsa utgör en ”betydelsefull komponent för välfärden i vårt samhälle” och att det därför är viktigt att barn och ungdomar tidigt skapar sig ”motionsvanor som varar hela livet” samt att även äldre och personer med funktionsnedsättningsbehov av motion förtjänar uppmärksamhet.¹

Statens andra syfte är att stödja ”en fri och självständig folkrörelse”. Denna strävan har två dimensioner. Först och främst är det ett erkännande till den frivilliga idrottens många ideella krafter. Ur detta perspektiv utgör statens stöd en sorts hjälp till självhjälp, där offentliga medel har som mål att stärka idrottsrörelsens förutsättningar att vara och förbli en omfattande, mångfacetterad och självständig massrörelse i en ideell samhällssektor. Den andra dimensionen rör de demokratiska ideal och värderingar som finns inbäddade i själva folkrörelseperspektivet, såsom allas lika rätt att få vara med och delta utifrån sina egna förutsättningar, likvärdiga villkor för pojkar och flickor, integration av eftersatta grupper liksom ett värnande

¹ Prop. 1998/99:107. *En idrottspolitik för 2000-talet: Folkhälsa, folkrörelse och underhållning*, s. 28.

av god etik och sunda ideal. Viktigt är även att idrottsrörelsen aktivt verkar för alla medlemmars reella möjlighet till inflytande och delaktighet:

”Regeringen vill betona vikten av att idrottsrörelsen fortsätter sitt arbete att kontinuerligt utveckla och förbättra sin verksamhet efter de aktivas behov och önskemål. Det är en viktig del av idrottsrörelsens demokratiska fostran att varje människa kan påverka såväl genom en demokratiskt uppbyggd mötesverksamhet som i den vardagliga träningen och tävlingen. Det är således väsentligt att varje deltagare blir delaktig i de beslut som formar verksamheten.”²

Den statliga idrottspolitikens organisatoriska ramar

I Regeringskansliet handläggs idrottsfrågor av Kulturdepartementet. I regeringens förslag till statsbudget ingår idrott i området *Politik för det civila samhället* under utgiftsområde 17, *Kultur, medier, trossamfund och fritid*. I riksdagen bereds idrottsfrågor av kulturutskottet.

Statens idrottspolitik är rättsligt reglerad. En förordning om statsbidrag till idrottsverksamhet (SFS 1999:1177) inrättades 1999. I förordningen preciseras mål och syften med statens idrottspolitik, förutsättningar för bidragsfördelning och återrapportering med mera. Samma år instiftade riksdagen även en lag som fastslår att Riksidrottsförbundet ”prövar frågor om fördelning av statsbidrag till idrottsverksamhet i enlighet med vad regeringen bestämmer”.

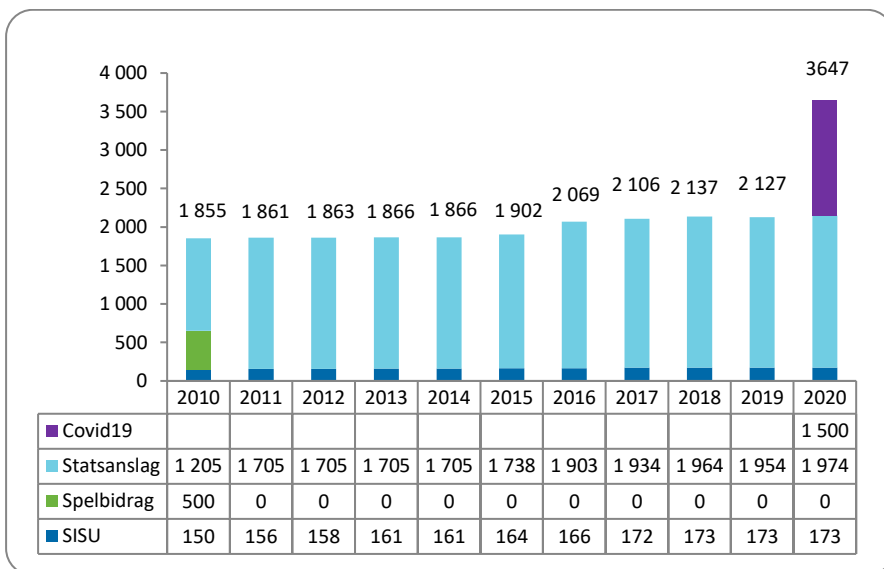
De övergripande idrottspolitiska mål som fastslås i förordningen om statsbidrag till idrottsverksamhet konkretiseras på framför allt tre sätt. I budgetpropositionen kommenterar regeringen idrottspolitikens inriktning och utveckling. För anslaget över statsbudgeten utfärdar regeringen dessutom årliga riktlinjer till Riksidrottsförbundet. I dessa preciseras den statliga idrottspolitikens mål, syften och återrapporteringskrav fördelade över olika verksamhetsgrenar. Slutligen utfärdar regeringen även ett regleringsbrev (ställt till Kammarkollegiet) som preciserar bidragets anslagsposter och särskilda villkor.

² Ibid., s. 37.

Det statliga idrottsstödet utformning och omfattning

Statens stöd till idrotten ökade kraftigt under 2000-talets första decennium. Bidragande till detta var att idrotten till och med 2010 tilldelades bidrag från det statliga spelbolaget AB Svenska Spels överskott. Sedan 2011 har bidraget via AB Svenska Spel ersatts av traditionellt statsbidrag via statsbudgeten.

I figur 1.1 redovisas det statliga idrottsstödet utveckling under perioden 2010–2020.

Figur 1.1 Statens stöd till idrotten 2010–2020 (miljoner kronor)

Källa: Regleringsbrev Statens stöd till idrotten 2010–2020

Figur 1.1 visar att statens idrottsstöd det senaste decenniet ökat från 1 855 miljoner kronor 2010 till 3 647 miljoner kronor 2020. Diagrammet visar att anslaget låg förhållandevis still under decenniets första hälft, för att därefter öka något under åren 2015–2019. Den stora anslagsökningen år 2020 förklaras av att idrottsrörelsen tilldelats totalt 1,5 miljarder kronor i extra anslag för att mildra de negativa ekonomiska konsekvenserna av coronaviruspandemin.

I tabell 1.1 redovisas bidragets fördelning över olika anslagsposter. Den största enskilda anslagsposten är *Verksamhet av gemensam natur inom idrottsrörelsen samt bidrag till lokal barn- och ungdomsverksamhet*. I denna post ingår organisationsstöd till Riksidrottsförbundet och dess medlemsförbund, medel till idrottens statliga lokala aktivitetsstöd (LOK-stöd) samt det särskilda krisstödet på

grund av coronaviruspandemin. Den näst största bidragsposten är *Särskild satsning på idrott och motion*. Posten uppgår till 569 miljoner kronor och avser utvecklingssatsningar inom idrotten motsvarande Idrottslyftet.

Tabell 1.1 Statens stöd till idrotten 2020 (kronor)

	Stöd i kr	Stöd i kr
Anslagspost Stöd till idrotten		3 474 311 000
Verksamhet av gemensam natur inom idrottsrörelsen samt bidrag till lokal barn- och ungdomsverksamhet (ram)*	2 721 311 000	
Bidrag till internationellt samarbete m.m. (ram)	22 000 000	
Insatser mot dopning (ram)	35 000 000	
Bidrag till idrottsforskning (ram)	20 000 000	
Bidrag till specialidrott inom gymnasieskolan (ram)	43 000 000	
Särskild satsning på idrott och motion (ram)	569 000 000	
Etablering (ram)	64 000 000	
Anslag för vuxenutbildning		172 685 000
Särskilt verksamhetsstöd till Studieförbundet SISU Idrottsutbildarna (ram)	169 485 000	
Särskilda insatser inom folkbildningen för asylsökande	3 200 000	
Summa		3 646 996 000

*1 500 000 000 avser att mildra negativa ekonomiska konsekvenser av coronaviruspandemin

Källa: Regeringen. *Regleringsbrev för budgetåret 2020 avseende anslag 13:1 samt Regleringsbrev för budgetåret 2020 avseende anslagen 14:1 och 14:3 inom utgiftsområde 17*³

³ <https://www.esv.se/statsliggaren/regleringsbrev/?rbid=21137>

<https://www.esv.se/statsliggaren/regleringsbrev/?rbid=21039>

2. Om idrottens riskzoner och värdet av good governance

Om "good governance" inom idrotten

Under senare år har den internationella toppidrotten drabbats av en serie medialt uppmärksammade skandaler. Problem och utmaningar har alltid funnits inom idrotten, men i takt med dess globala segertåg, ökade popularitet och hastiga kommersialisering har situationen under senare decennier förvärrats. När jakten på medaljer och segrar på den internationella idrottsarenan intensifierats, likaså kampen om värdskap för stora idrottsevenemang, har överträdelserna mot både idrottens egna regelverk och samhällseliga lagar blivit allt fler. Missförhållandena omfattar korruption, maktmissbruk och ekonomisk brottslighet i internationella idrottsorganisationers ledning, våld och huliganism i samband med idrotts-evenemang, osunda elitsatsningar samt fusk i form av uppgjorda matcher, dopning och otillåten påverkan.

I kölvattnet på dessa negativa händelser har krav på reformer rests. Kraven brukar sammanfattas med begreppet "good governance". Begreppet är förhållandevis nytt och saknar ännu en entydig definition, liksom en allmänt vedertagen svensk översättning. Med denna reservation handlar good governance om strategier för att främja öppna och demokratiska styrningsprocesser inom olika verksamheter och samtidigt motverka korruption, maktmissbruk och kriminalitet. Det är följaktligen ett begrepp av relevans för många samhällsområden, och inte enbart idrotten.

I svensk idrott var intresset för good governance länge måttligt. Så sent som 2019 karakteriserades det på Riksidrottsförbundets hemsida som strategier mot "korruption och andra så kallade misshälligheter inom internationella förbund".⁴ I den mån fenomenet alls berörde Sverige handlade det således inte om egna problem, utan snarare om "hur svensk idrott kan bidra till good governance" i internationella sammanhang. Bakgrunden till denna hållning ska delvis sökas i ett antagande om att den svenska idrottsrörelsens folkrörelsetradition utgör ett sorts

⁴ Riksidrottsförbundet. *Good governance-workshop*, 2 juli 2019.

föreningsdemokratiskt skydd mot denna typ av missförhållanden. Till detta kan läggas en generellt låg grad av kommersialisering i svensk idrott samt att Sverige är ett av de minst korruperade länderna i världen.

I dag har denna inställning börjat förändras. Även svensk idrott har nämligen haft sin beskärda del av massmedialt uppmärksammade problem, vilka konkret påvisat att det finns utmaningar att bemästra även på hemmaplan, och att inte alla inom idrottsrörelsen lever upp till den egna värdegrunden.

Mycket av diskussionen i Sverige har kretsat kring barn- och ungdomsidrotten. Problemen har rört alltifrån osunda elitsatsningar till olika former av kränkningar och emotionella, fysiska och sexuella övergrepp. Otrygga idrottsmiljöer kan uppstå i alla idrotter. Under de senaste åren har emellertid en idrott varit särskilt i blickfånget: konståkning. Efter att uppgifter i media indikerat om problem i konståkningsklubbar i allt från tränings- och ledarkulturen till skador och kränkande behandling, tillsatte Svenska Konståkningsförbundet en oberoende utredning. Resultatet – publicerat sommaren 2020 – blottade allvarliga och omfattande missförhållanden samt strukturell, organisatorisk och ledarskapsrelaterad problematik. Enligt utredarna vittnade barn och unga om emotionella, fysiska och sexuella övergrepp. Vidare hade man funnit en utbredd tystnadskultur som vidmakthöll maktstrukturer där såväl emotionella som fysiska och sexuella övergrepp kunde fortsätta. Man såg även indikationer på att ”barn och ungdomar normaliseras till miljöer som inte skulle accepteras i något annat sammanhang”.⁵

Även inom elitidrotten har olika problem och missförhållanden uppmärksamats, såsom kriminell infiltration av idrottsklubbar, riggade matcher och penningtvätt, samt olika former av hot och trakasserier vilka riktats mot aktiva, domare och idrottsledare.

Från idrottsrörelsens sida har rådande utmaningar och problem utmynnat i en serie åtgärder. På övergripande nivå kan nämnas att den brett upplagda offensiven *Strategi 2025* innehåller ett mål om att alla inom idrotten ska efterleva idrottsrörelsens gemensamma värdegrund. Hur detta ska realiseras har dessutom preciserats i särskilda anvisningar – *Idrottsrörelsens uppförandekod* – och den nya regelsamlingen *Kod för demokratisk styrning av idrottsförbund och föreningar*.

⁵ För rapporten, se Edlund, K. m.fl. (2020). *Idrottsmiljö och hälsa inom svensk konståkning: Slutrapport 26 juni 2020*. Se även Edlund, K. m. fl. (2021). *Så gick det snett för svensk konståkning: Viktiga lärdomar för alla som jobbar med idrott*.

Bland organisatoriska reformer kan nämnas att Riksidrottsförbundet inrättat *Idrottsombudsmannen* samt en visselblåsarfunktion för att stärka arbetet att skapas trygga idrottsmiljöer. I frågor rörande kriminalitet och otillåten påverkan har samarbeten med Polisen och andra berörda myndigheter inletts. Sedan den 1 januari 2021 har även en från idrottsrörelsen fristående antidopningsorganisation inrättats.

Regeringens uppdrag till Centrum för idrottsforskning för 2020 måste ses mot denna bakgrund. Uppdraget är både ett sätt för regeringen att rikta ljuset mot ett aktuellt problemområde inom idrotten och samtidigt understryka vikten av att idrottsrörelsen tar dessa utmaningar på stort allvar.

Uppdraget till Centrum för idrottsforskning

För 2020 har Centrum för idrottsforskning (CIF) haft i uppdrag av regeringen att genomföra en fördjupad analys av hur idrottsrörelsen kan arbeta för att förbättra sin styrning, öppenhet och demokratiska funktionssätt. Analysen ska utgå ifrån de mål och syften staten har med sin bidragsgivning och särskilt intresset av en fri och självständig idrottsrörelse, byggd på ideellt engagemang, och som värnar om demokratisk utveckling, inkludering och delaktighet.

Analysen ska även omfatta svensk idrottsrörelsens agerande inom dessa områden i europeiska och internationella idrottsförbund.

I uppdraget har även ingått att särskilt analysera idrottsrörelsens olika funktioner och verktyg för att upptäcka och komma tillrätta med verksamheter där det kan förekomma brottslig eller på annat sätt, för individer eller samhället, skadlig verksamhet. Idrottsrörelsens egen förmåga att förhindra övergrepp på barn men även att förhindra korruption och annan ekonomisk brottslighet ska särskilt belysas. Därutöver ska en särskild analys göras över förekomsten av aktiebolag och andra rättsliga konstruktioner inom idrottsrörelsen samt de olika skälen bakom sådan förekomst.

Centrum för idrottsforskning ska även analysera idrottsrörelsens möjligheter att bidra i det brottsförebyggande arbetet samt peka på goda exempel av styrning, öppenhet och demokratiskt funktionssätt.

Slutligen ska Centrum för idrottsforskning bedöma behovet av att införa indikatorer på styrning, öppenhet och demokratiskt funktionssätt inom idrotts-

rörelsen i Centrum för idrottsforskning regelbundna och långsiktiga uppföljning av statens idrottsstöd. Om ett sådant behov bedöms föreligga ska Centrum för idrottsforskning lämna förslag till hur indikatorer på dessa områden bör utformas.

Hur har vi tolkat uppdraget?

Regeringens uppdrag till Centrum för idrottsforskning för 2020 rör komplicerade utmaningar och problem inom både den internationella och svenska idrotten. Därtill begärdes analyser om ett så brett spektrum som idrottsrörelsens förmåga och strategier att skydda barn från övergrepp liksom förhindra korruption och ekonomisk brottslighet, till rättsliga analyser om aktiebolag i föreningsidrotten och svenska idrottsledares agerande i internationella idrottsförbund. Stora uppdrag av denna karaktär måste alltid tolkas och avgränsas. Behovet av ny forskning måste ställas i relation till det befintliga kunskapsläget, Centrum för idrottsforskningens kansliresurser och uppdragets tidsramar. Tre utgångspunkter har varit vägledande för hur vi lagt upp arbetet.

En första utgångspunkt har varit att regeringens formulering om ”idrottens styrning, öppenhet och demokratiska funktionssätt” ska tolkas som liktydig med good governance. Vi har således knutit 2020 års fördjupade analys till ett brett och internationellt samhällsvetenskapligt forskningsfält om relationen mellan demokrati, medborgerlig tillit och korruption i moderna samhällen. Vilken roll spelar egentligen idrotten i detta fält, och vilka lärdomar kan dras från forskning på andra samhällsområden?

En andra utgångspunkt har varit att avgränsa analysen till idrottsrörelsens brottsförebyggande arbete snarare än effekterna av dessa insatser. Vårt fokus har varit att undersöka om, hur och i vilken omfattning svensk idrottsrörelse har strategier för att främja öppenhet och demokrati, samt i vilken utsträckning man förebygger och kommer till rätta med sina egna problem och missförhållanden. Vi har däremot saknat resurser att systematiskt följa upp huruvida dessa insatser varit framgångsrika.

Vår tredje utgångspunkt har varit målsättningen att analysen inte enbart ska ge ny kunskap om good governance i svensk idrott, utan också bli ett stöd i idrottsrörelsens fortsatta arbete mot förbättrad styrning, öppenhet och demokrati. Vi har således uppmanat medverkande forskare och experter i årets analys att både synliggöra problem inom idrotten, men även resonera om hur verksamma på området kan hantera dessa utmaningar.

Resultatet av 2020 års fördjupade analys är en antologi med titeln *Idrottens riskzoner — Om vägar till trygg och trovärdig idrott*. Rapporten innehåller sammanlagt tio bidrag. Bland de medverkande återfinns forskare, tjänstemän vid offentliga myndigheter och företrädare för Riksidrottsförbundet. Vidare har Centrum för idrottsforsknings kansli bidragit med en pionjärstudie om svenska idrottsledares representation på internationell nivå. Vi hoppas att antologin ska ge ny och ökad kunskap om idrottsrörelsens utmaningar och samtidigt väcka idéer och tankar om hur de kan mötas.

Det ska slutligen sägas att denna sammanfattning inte omfattar regeringens uppdrag om att utveckla nya indikatorer för styrning, öppenhet och demokratiskt funktionssätt inom idrottsrörelsen inom ramen för Centrum för idrottsforsknings regelbundna och långsiktiga uppföljning av statens idrottsstöd. Detta arbete har påbörjats men ännu inte slutförts på grund av begränsade kansliresurser. Centrum för idrottsforskning avser att återkomma till regeringen i denna fråga med ett särskilt förslag.

Vad visar årets fördjupade analys?

Tre bidrag om betydelsen av good governance i samhället och i idrotten

Antologin inleds med tre bidrag av övergripande karaktär. Syftet med dessa texter är att ge läsaren en introduktion till good governance som företeelse, och påvisa dess relevans för både samhället och idrotten.

Varför good governance?

Det första bidraget är författat av Andreas Bågenholm, statsvetare och universitetslektor vid Göteborgs universitet samt programchef för det oberoende forskningsinstitutet Quality of Government Institute (QoG). Institutet, som 2004 inrättades på initiativ av statsvetarna Bo Rothstein och Sören Holmberg, bedriver internationellt framstående forskning om betydelsen av pålitliga, opartiska, icke-korrupta, icke-diskriminerande och kompetenta offentliga institutioner. Relationen mellan offentlig politik och korruption är även ett huvudtema i Bågenholms egen forskning, särskilt hur korruption påverkar väljares röstbeteende och politiska partiers valresultat.

Bågenholms kapitel har titeln *Good Governance*. Vad är det, vad är det bra för och hur kommer vi dit? Bidraget är en introduktion till good governance som samhällsföreteelse och en översikt av ett aktuellt internationellt forskningsläge. Texten visar tydligt att frågan inte får uppfattas som en angelägenhet enbart för idrotten. Good governance – eller god samhällsstyrning på svenska – är tvärtom en nyckelfaktor till ett välfungerande samhälle.

Enligt Bågenholm visar forskning att good governance ger många och positiva samhällseffekter. I länder där sådant finns lever medborgarna längre än genomsnittet, är friskare och uppger högre grad av upplevd livskvalitet. Utmärkande för dessa länder är också en positiv ekonomisk utveckling, jämlikhet och ett mer rättvist fördelat välstånd. Trots dessa positiva effekter uppfyller förhållandevis få länder i dag kriterierna för god samhällsstyrning. I många delar av världen är tvärtom den ekonomiska och sociala utvecklingen svag, vilket till stor del beror just på utbredd korruption och avsaknad av good governance.

Bågenholm visar även att good governance hör ihop med medborglig tillit, det vill säga ”i vilken utsträckning individer som inte känner varandra sedan tidigare tenderar att lita på varandra”. Poängen är att det finns en nära koppling mellan personers agerande och deras tilltro till andra individer samt samhälleliga och politiska institutioner. Individer som litar på att andra sköter sig och är hederliga, är mer benägna att själva agera på samma sätt. I samhällen där människor i stället misstror varandra, ökar risken för att medborgarna väljer att göra fel. I sådana länder är fusk och korruption ofta en etablerad del av samhällsstrukturen.

Graden av tillit i ett samhälle återspeglas även i medborgarnas förtroende för offentliga myndigheter och det politiska systemet i stort. Individer som exempelvis misstror skattemyndigheterna har större benägenhet att själva försöka undanhålla inkomster från beskattning. Medborgare som menar att politiker är korrupta eller orättvisa uppfattar politiska beslut som illegitima och känner sig obundna att följa dessa. På så sätt leder frånvaro av tillit till ett urholkat samhällskontrakt.

Sett mot ovan blir följdfrågan givetvis: Vad krävs för att åstadkomma good governance? Bågenholm framhåller att vägen till god samhällsstyrning nås genom politiska procedurer präglade av öppenhet, transparens, ansvarsutkrävande och jämlikhet. Öppenhet och transparens refererar till medborgares och medias möjlighet att granska beslutsfattare och beslut, och därigenom bevaka att makt-havare inte är korrupta eller agerar i eget intresse. Ansvarsutkrävande handlar om att vem som ställs till svars för politiska beslut, och därmed eventuella missgrepp,

måste vara otvetydigt. Slutligen är jämlikhet av högsta vikt då forskning visar en samvarians mellan god samhällsstyrning och graden av jämställdhet bland länders förtroendevalda representanter.

Bågenholm understryker vidare att övervakning och bestraffning är nödvändiga inslag för att främja god samhällsstyrning och bekämpa korruption. Han använder dopning inom idrotten som ett belysande exempel. Problemet är att det kan finnas starka ekonomiska och andra skäl för idrottare att fuska. Vet man dessutom att risken att åka fast är liten, kommer incitamenten att dopa sig att öka ytterligare. För att kampen mot dopning ska vara effektiv måste det således finnas ett väl-fungerande övervakningssystem, som på ett trovärdigt och opartiskt sätt avslöjar den stora majoriteten av de som försöker fuska. Slutligen måste dopning leda till sanktioner av det slaget att förlusterna av att åka fast överstiger vinsterna av att försöka.

”... övervakning och bestraffning bör ses som nödvändiga inslag för att undanröja fripassagerartänket och få den stora majoriteten av en befolkning, inklusive makthavarna, att följa de lagar och regler som finns. Utan dessa åtgärder är det som sagt svårt att se hur man ska kunna råda bot på problemet.”

I ett avslutande resonemang ställer Bågenholm retoriskt frågan huruvida dagens ökade kunskap om de positiva samhällseffekterna av good governance i sig kommer att råda bot på den utbredda korruptionen i världen. Han menar att det vore en högst orealistisk förhoppning.

”Korruption, ”bad governance” eller låg kvalitet i styrsystemen har visat sig ha en enastående förmåga att stå emot angrepp från olika håll. I genomkorrumperade system saknas helt enkelt de flesta förutsättningar som visat sig lyckosamma för att bekämpa korruption, och få i ansvarig ställning har haft incitament till eller intresse av att ta tag i problemen. Tvärtom tjänar de som har mest inflytande också mest på korruption och har därmed minst intresse av att bekämpa den.”

Kampen för good governance i den internationella idrotten

Det andra bidraget i antologin är skrivet av Arnout Geeraert, universitetslektor vid Utrecht School of Governance på Utrecht University, Nederländerna. Geeraert är en ledande forskare i frågor kopplade till good governance inom internationell idrott. Han har också utvecklat verktygen *Sports Governance Observer* och

National Sports Governance Observer, vilka kan användas för att jämföra i vilken omfattning internationella eller nationella idrottsförbund lever upp till olika kriterier av good governance.

Geeraerts bidrag till Centrum för idrottsforskning's antologi *Achieving good governance in international sport organisations* är en översikt av och lägesrapport om de olika reformer som under senare år genomförts i den internationella idrotten, i syfte att främja öppenhet, transparens och demokrati. Han ställer frågor som: Varför är good governance viktigt för den internationella idrotten? Vilka förbättringsåtgärder har vidtagits? Vilka utmaningar och hinder finns att bemästra? Och kanske viktigast av allt: Har reformerna givit resultat?

Enligt Geeraert åtnjöt internationella idrottsorganisationer tidigare en närmast total frihet från politiska påtryckningar. Dagens kritik över och ifrågasättandet av idrottens (o)förmåga att själv styra sin verksamhet, är ett resultat av konkreta misslyckanden i alltifrån dess kapacitet att bekämpa dopning och matchfixning, till korruption och bristande demokratiska beslutsprocesser. Kritiken visar att politiska institutioners syn på den internationella idrottens självbestämmande har genomgått ett skifte. Allt fler menar att idrottens autonomi är villkorad. Idrotten måste *förtjäna* sitt oberoende. Good governance är ett sätt att åstadkomma detta.

Det finns för närvarande ett antal initiativ inom idrotten med målsättningen att främja och mäta graden av good governance. Mest välkänt är indikatorsystemet Basic Universal Principles of Good Governance of the Olympic and Sports Movement (PGG), som initierades av Internationella olympiska kommittén 2008. Geeraert är generellt positiv till dessa reformer, men tillägger att det finns mycket som kan förhindra eller försvåra för idrottsorganisationer att genomföra nödvändiga förändringar. Ett första hinder är brist på vilja, det vill säga att personer på ledande positioner i idrottsorganisationer egentligen inte är beredda att genomföra reformer som riskerar att begränsa deras rådande ställning, makt och handlingsutrymme. De som har makten att förändra är ofta de som har mest att förlora. Motståndet kan också botten i en uppfattning att nyordningar av detta slag saknar legitimitet och bryter mot den etablerade praxis som finns i organisationerna i fråga. Andra hinder kan handla om okunskap om hur good governance kan anpassas till en idrottslig kontext, att dagens standarder för demokratiska styrsystem är vaga och oklara samt att organisationerna helt enkelt saknar resurser för att implementera nya beslutsprocedurer och kontrollsystem.

I sin sammanfattande analys fastslår Geeraert att det skett viktiga framsteg inom den internationella idrotten under de senaste åren. Ett antal stora internationella idrottsorganisationer, däribland FIFA, World Athletics och WADA, har genomfört betydelsefulla reformer. Denna utveckling mot ökad good governance i den internationella idrotten framstår på så sätt som genuin. Samtidigt finns utrymme för förbättringar. Många internationella idrottsorganisationer har fortfarande stora brister i sin styrning. Dessutom – och paradoxalt nog – riskerar de reformer som hittills genomförts att försvåra en fortsatt positiv utveckling. En effekt av att allt fler idrottsorganisationer börjat implementera grundläggande system för good governance, är nämligen att det krävs expertis och alltmer sofistikerade metoder för att följa upp systemens verkliga effekter. Detta har i sin tur gjort det lättare för internationella idrottsorganisationer att avvärja externa påtryckningar om fortsatta reformer. Ett annat problem är att de idrottsförbund som allvarligt underpresterar i sin styrning nu kan åberopa ett formellt deltagande i olika uppföljningssystem som argument för att de är ”på rätt väg”. De insatser som hittills gjorts är alltså positiva, men otillräckliga. Insatserna har heller inte åstadkommit gemensamma eller accepterade kriterier för good governance inom den internationella idrotten.

När idrottens och samhällets normsystem kolliderar

Det tredje kapitlet av inledningskaraktär är författat av Johan R Norberg och Johan Lindholm. Norberg är professor i idrottsvetenskap vid Malmö universitet och utredare vid Centrum för idrottsforskning. Han forskar i idrottspolitik, särskilt om relationen mellan idrottsrörelsen och staten. Lindholm är professor i juridik vid Umeå universitet och en av Sveriges ledande forskare i idrattsjuridik. Han har bland annat publicerat studier om idrottens antidopningsarbete, om idrottens rättsliga ställning inom EU och om good governance inom fotbollen.

I Norberg och Lindholms bidrag med titeln *När idrottens och samhällets normsystem kolliderar* förs frågan om good governance inom idrotten till en svensk idrottspolitikskontext. Avsikten med texten är att åskådliggöra att alla frågor om hur idrottsrörelsen styr och organiserar sin verksamhet – liksom dess relation till staten – ytterst måste förstås i förhållande till de normsystem som rörelsen skapat för den egna verksamheten, liksom till motsvarande regler och principer i det svenska samhället. Två av dessa normsystem, tävlingsidrottens regelverk och föreningsdemokrati, har sitt upphov hos idrotten själv. Övriga två, rätten och myndighetsutövning, är regler och principer i det svenska samhället. Norberg och Lindholm menar att samtliga fyra normsystem är självklara, välkända och väl-etablerade i svensk idrottspolitik, men de är samtidigt delvis oförenliga. Medan

idrottens två normsystem argumenterar för att rörelsen ska vara självbestämmande och leva efter sina egna regelverk, kräver de samhälleliga att den underordnar sig samhällets lagar och principer.

I första delen av kapitlet beskrivs de fyra normsystemen. Därefter ger författarna konkreta exempel på situationer i svensk idrottspolitik där normsystemen ställs mot varandra, och där efterlevnad av ett normsystem riskerar att ske på bekostnad av ett annat. Ett exempel är att Riksidrottsförbundet har en självklar föreningsdemokratisk rätt att själv besluta om vilka organisationer som ska upptas som nya medlemsförbund. Samtidigt är ett medlemskap i Riksidrottsförbundet en förutsättning för statligt idrottsstöd. Detta skapar en intressekonflikt.

”Medlemskap har således en tydlig ekonomisk dimension för samtliga berörda. För utomstående organisationer är medlemskap själva förutsättningen för offentligt stöd. För de förbund som redan ingår i Riksidrottsförbundet innebär samtidigt ett inval av nya medlemmar att fler förbund ska dela på ett befintligt statligt stöd. Det senare skapar direkta ekonomiska incitament för Riksidrottsförbundets medlemsförbund att uppvisa viss restriktivitet rörande medlemskap.”

Ytterligare ett exempel på normkonflikt är att idrotten självständigt styr över sina arenabestämmelser, trots att kommuner ofta finansierar idrottens anläggningar. I insatser för att främja säkerhet, rent spel och trygga idrottsmiljöer är problemet att idrottsrörelsen både har ett självklart intresse att försvara sin värdegrund och ett behov av samhällslegitimitet. Det senare kan göra idrottsrörelsen känslig för sådant som riskerar att skada idrottens allmänna anseende.

”Det går därför inte att utesluta risken att missförhållanden och osunda inslag kan mötas med försiktighet eller till och med inaktivitet, snarare än resoluta motåtgärder, i syfte att skydda idrotten från kritik. Slutligen återstår det faktum att personer som påtalar problem eller oegentligheter inom den egna klubben eller i ett förbund riskerar att själva bli ifrågasatta, kritiserade eller uppfattade som problematiska. Även detta kan bidra till en tystnadskultur och begränsningar i idrottsrörelsens förmåga att hantera sina problem.”

Problemet med intressekonflikter är känt inom idrotten. Forskarna pekar på det svenska antidopningsarbetet som belysande exempel. I Sverige har det operativa arbetet mot dopning traditionellt bedrivits inom idrottens egna led. Sedan den 1

januari 2021 har emellertid en ny antidopningsorganisation inrättats som är helt fristående i förhållande till idrottsrörelsen. Reformen genomfördes med hänvisning till behovet av trovärdighet i det svenska antidopningsarbetet. I ett uttalande från Riksidrottsstyrelsen konstaterades att den allmänna utvecklingen i den internationella idrottsvärlden är att inrätta oberoende funktioner för etiska frågor, och att svensk idrott inte får uppfattas som en bromsande kraft.

Det finns emellertid andra etiska frågor där idrottsrörelsen inte låtit inrätta motsvarande fristående funktioner. Ett exempel är den nyinrättade Idrottsombudsmannen. Norberg och Lindholm konstaterar att denna funktion delvis skiljer sig från andra ombudsmannafunktioner i Sverige. För det första är Idrottsombudsmannen en tjänst inom Riksidrottsförbundet, till skillnad från andra ombudsmän som antingen är självständiga myndigheter eller skapade i samarbete mellan olika organisationer. För det andra har Idrottsombudsmannen till uppgift att företräda både enskilda medlemmar och föreningar, vilket kan ge upphov till intressekonflikter.

Norberg och Lindholm avslutar sin analys med en diskussion om idrottsrörelsens möjligheter – och svårigheter – att i framtiden hävda en självständig position i förhållande till det omgivande samhället. Budskapet är att de normkonflikter som finns i svensk idrottspolitik är strukturella och omöjliga att lösa på principiell nivå. Däremot kan de pragmatiskt hanteras, under förutsättning att idrottsrörelsen självmant tar ansvar för sin styrning, öppenhet och demokratiska funktionssätt. Annorlunda uttryckt är good governance både en nödvändighet och en möjlighet för svensk idrottsrörelse att försvara sin samhällslegitimitet och (relativa) autonomi, oaktat att idrotten som kulturfenomen, såväl globalt som i Sverige, blivit alltmer sammanvävd med det omgivande samhället.

Två bidrag om idrottens förmåga att förhindra övergrepp på barn

I regeringens fördjupningsuppdrag till Centrum för idrottsforskning för 2020 ingick att belysa idrottsrörelsens förmåga att förhindra övergrepp på barn. Frågan behandlas i två av antologins bidrag.

Det första bidraget är skrivet av Jonas Stier, professor i socialt arbete vid Mälardalens högskola. Stier har länge forskat om hur individer och grupper betar sig och uppfattar sig själva och andra. Han har även studerat föreningsidrottens barn- och ungdomsverksamhet. Särskilt uppmärksammas blev en utvärdering av

ledarkulturen i Svenska Gymnastikförbundets elitverksamhet 2012, som visade på flera osunda inslag, framför allt inom kvinnlig artistisk gymnastik.⁶

I årets antologi bidrar Stier med kapitlet *Att förstå sårbara och osunda idrottsmiljöer inom barn- och ungdomsidrotten*. Baserat på både ny forskning och tidigare studier av elitsatsningar och träningsmiljöer i barn- och ungdomsidrotten, diskuterar han hur så kallade ”osunda idrottsmiljöer” kan uppstå, men också hur de kan förändras och förebyggas. Stier understryker att osunda idrottsmiljöer kan vara av många slag och uppstå i alla idrotter. Riskerna är dock särskilt stora i elitinriktade idrottsverksamheter med utbredd personkult, där ledare, föreningar och vårdnadshavare har mycket att förlora på kritik och negativ publicitet. De negativa effekterna av osunda idrottsmiljöer är många: från psykisk ohälsa till skador, ätstörningar och svaga idrottsprestationer.

Det andra bidraget är författat av Susanne Johansson, verksam som lektor på Gymnastik- och idrottshögskolan. Johansson disputerade 2017 på den första svenska studien om sexuella övergrepp och trakasserier i svensk idrott. Hon har därefter fortsatt att forska på området, särskilt om hur idrottsrörelsens medlemsförbund hanterar frågor av detta slag. Bidraget i årets antologi har titeln *Idrottens åtgärder mot sexuella övergrepp och gråzoner* och är en sammanfattning av ett forskningsprojekt som Johansson genomfört tillsammans med Riksidrottsförbundet. Undersökningen baserades på intervjuer med representanter för förbunden i de tio största barn- och ungdomsidrotterna i landet, däribland fotboll, innebandy, ridsport och gymnastik. Frågorna kretsade kring förbundens erfarenheter och hantering av sexuella övergrepp, policyer samt hur kunskap och information i dessa frågor kommuniceras till föreningar och medlemmar.

Stiers och Johanssons studier har flera beröringspunkter. Båda diskuterar tystnads-kulturer inom idrotten och visar att dessa kan uppstå antingen ur okunskap att hantera problematiska situationer eller på grund av att ledare, föreningar och förbund inte vill uppmärksamma saker som kan leda till kritik eller dåligt anseende. Det senare är särskilt allvarligt. Vi måste våga synliggöra och prata om missförhållanden inom idrotten för att kunna förebygga att de uppstår, och hantera dem när de sker. Samtidigt är det känsligt att prata om exempelvis övergrepp och kränkningar inom barn- och ungdomsidrotten. På kort sikt kan därför ett erkän-

⁶ Stier, J. (2012). *Blod, svett och tårar: Ledarkulturen inom svensk landslagsgymnastik – belyst och problematiserad*.

nande av missförhållanden i en idrottsverksamhet inte enbart bli ett första steg mot problemlösning – det kan även orsaka problem och väcka kritik.

Både Stier och Johansson betonar även betydelsen av att hantera riskområden och gråzoner inom idrotten. Stier ger ett stort antal exempel på områden som riskerar att få negativa effekter för idrottande barn och ungdomar. Ibland handlar det om hur själva idrottsverksamheten är upplagd. Stier pekar bland annat på situationer där tränare utvecklar alltför nära och personliga relationer med de unga. Ett annat exempel är faran med så kallade slutna träningsgrupper, det vill säga verksamheter som bedrivs utan insyn eller delaktighet från vårdnadshavare. Andra riskområden kan snarare härledas till de normer för vad som är rätt eller fel, normalt eller onormalt, som skapas i en förening. Det kan röra sig om hårt uppskruvade elit-satsningar, där unga förväntas träna trots att de har ont, är sjuka eller skadade. Andra exempel är situationer där tränare tillåts använda olika former av bestraffnings- och belöningsystem för att säkerställa lydnad och lojalitet bland de aktiva, eller tränare som ger de unga en negativ självbild och kroppsuppfattning genom att kontrollera deras matvanor eller kritisera deras vikt och utseende.

Johansson tillägger att det är förhållandevis enkelt att peka ut flagranta missförhållanden inom idrotten, såsom grova sexualbrott mot barn, men att det är betydligt svårare att hantera den ”gråzon” som förbinder sexuella övergrepp och sexuellt utnyttjande med lagliga sexuella relationer. Hon tillägger:

”I relationer mellan idrottsaktiva och idrottsledare kan samtycke vara komplext och ambivalent, påverkat av normer och kompromisser mellan emotionella och professionella intressen. De gråzoner som skapas i diverse situationer gör att relationer med otydliga gränser per definition också är svåra för idrotten att försöka hantera. Riksidrottsförbundet har heller inga styrdokument som adresserar sexuella gråzoner.”

Stier liksom Johansson konstaterar även att dagens insatser för att förhindra övergrepp mot barn inom idrottsrörelsen är otillräckliga. Stier menar att idrottsrörelsens policyer, principer och strukturer misslyckats råda bot på brister och missförhållanden i barn- och ungdomsidrotten, och att problemet är störst i elit-inriktade idrottsmiljöer.

”Ibland främjas en kultur, där insynen är starkt begränsad och där barn, ungdomar, vårdnadshavare eller ledar- och tränarkollegor är tysta eller blir tystade. Kort sagt håller man problemen ”inom familjen”. Ett skäl

för detta är att mycket står på spel för såväl ledare som föreningar. Missförhållanden och negativ publicitet kan leda till anmälningar till förbundet och att det kommunala stödet dras in. För ledarna kan det innebära förlorad status, prestige eller inkomstbortfall. I vissa fall har dessa ledare inga alternativa karriärvägar eller inkomstmöjligheter. Att hålla problem ”inom familjen” är inte begränsat till en viss idrott, utan snarare typiskt för hela idrottsrörelsen, även på internationell nivå.”

Johansson konstaterar att inget av de tio största specialidrottsförbunden infört särskilda åtgärder riktade specifikt mot sexuella övergrepp eller därtill relaterade gråzoner, trots att flera förbundsrepresentanter i hennes undersökning beskrev dessa som ett särskilt känsligt område.

Mot denna bakgrund föreslår både Stier och Johansson även reformer. De menar att idrottsrörelsen på alla nivåer måste bli bättre på att erkänna de problem som finns, och de problembilder som man måste vara uppmärksam på. Normer och förhållningssätt måste förändras genom aktivt värdegrundsarbete och utbildningsinsatser. Stier påpekar särskilt att ansvaret att skapa sunda idrottsmiljöer för barn och ungdomar är gemensamt, och delas mellan de ungas föreningar och ledare, kommunerna där de bor och deras vårdnadshavare. Johansson tillägger att motiven och verktygen för specialidrottsförbundens hantering av sexuella övergrepp måste stärkas, ”snarare än att vila på plikt och förmaningar”, samt att ansvariga personer och funktioner måste utses.

Två bidrag om idrottsrörelsens brottsförebyggande arbete

I regeringens uppdrag till Centrum för idrottsforskning ingick även att analysera idrottsrörelsens funktioner och verktyg för att upptäcka, och komma till rätta med, verksamheter där det kan förekomma brottslig eller på annat sätt, för individer eller samhället, skadlig verksamhet. Två bidrag i årets antologi tillkom som svar på denna uppmaning. Båda texter avhandlar idrottsrörelsens brottsförebyggande arbete. Medan tidigare bidrag från Stier och Johansson fokuserade på missförhållanden *inom* idrottsrörelsen, diskuterar dessa texter framför allt otillåten påverkan och kriminalitet riktad *mot* idrotten.

Det första bidraget är författat av Anna Jonsson och Karolina Hurve på Brottsförebyggande rådet (Brå). Brå är statens kunskapscentrum för rättsväsendet. Dess uppgift är öka tryggheten i samhället genom att ta fram och sprida kunskap om brottslighet och brottsförebyggande arbete.

Jonsson och Hurves bidrag har titeln *Otillåten påverkan inom idrotten* och baseras på en större undersökning Brå genomfört i samverkan med Riksidrottsförbundet, vilken publicerades 2018.⁷ Studien handlar om personer som utsatts för olika former av otillåten påverkan inom tävlingsidrotten i Sverige. Underlaget bestod av sammanlagt 106 intervjuer med verksamma i idrotterna fotboll, ishockey, basket och bandy på tävlings- och elitnivå för herrar.

Den andra texten har författats av kriminalkommissarie Fredrik Gårdare, ledare för polisens särskilda insatsgrupp mot otillåten påverkan av idrottsverksamhet, Aktionsgrupp Idrott (AGI). I kapitlet redogör Gårdare för bakgrunden och tillkomsten av AGI. Därefter summerar han kortfattat verksamhetens resultat sedan starten 2017, samt diskuterar viktiga framgångsfaktorer för det fortsatta arbetet.

I båda texterna framkommer att begreppet ”otillåten påverkan inom idrotten” är komplext och mångfacetterat. Det inrymmer alltifrån våld, hot och trakasserier av aktiva och ledare till korruption, skattebrott och uppgjorda matcher. Båda bidragen visar dessutom att frågor av detta slag kan vara svåra att tala om inom idrotten. Oviljan kan bero på vitt skilda orsaker, såsom att den som utsatts för påverkan känner skam, skuld eller rädsla, eller att idrottsorganisationer i fråga styrs av en tystnadskultur, där sådana ämnen anses illegitima eller olämpliga.

Jonsson och Hurve understryker att arbetsgivaren alltid har huvudansvaret för arbetsmiljön, vilket även inkluderar frågor och säkerhet. Klubbar och förbund måste ta sitt ansvar att agera brottsförebyggande – men det är samtidigt en utmaning att idrottsrörelsens många sammanslutningar har så olika förutsättningar. De skriver:

”Idrottens aktörer, däribland föreningar och förbund, är en heterogen grupp i fråga om arbetsvillkor och anställningsförhållanden. Många arbetar ideellt, medan några har tillfälliga uppdrag eller visstidsanställningar. I vissa fall innebär villkoren att personer saknar stöd från en arbetsgivare. Detta, i kombination med föreningars olika förutsättningar för att arbeta med säkerhetsfrågor, leder till att stödet som erbjuds olika aktörer varierar inom idrotten.”

Enligt Jonsson och Hurve finns det många sätt för idrottsorganisationer att verka brottsförebyggande. De menar att idrottsorganisationer måste bli bättre på att

⁷ Brå (2018). *Att motverka otillåten påverkan inom idrotten: En kunskapsfördjupning om trakasserier, hot, våld och korruption*. Rapport 2018:5.

identifiera risksituationer och skapa rutiner och system för att dokumentera hot, våld och trakasserier. Det är också viktigt att frågor om säkerhet och otillåten påverkan diskuteras regelbundet i organisationen och ledningen tydligt visar att man tar detta på allvar.

Risken för korruption måste framför allt mötas med ökad kunskap om dess många former, med utbildningsinsatser och klargöranden om gränser för vad som är tillåtet och otillåtet samt möjligheten för enskilda att lämna information anonymt (visselblåsarfunktion). Otillbörlig påverkan av årsmöten kan motverkas genom insatser för att engagera passiva medlemmar i föreningens angelägenheter samt i ökad transparens om beslut och anonyma omröstningsförfaranden.

Enligt Gårdare skapades Aktionsgrupp Idrott till följd av ett perspektivskifte inom svensk polis. Tidigare hade Polisens resurser i huvudsak lagts på bevakning och säkerhet kring större idrottsevenemang. Tanken var nu att riktade insatser mot gängkriminella huliganer skulle minska detta behov. Genom AGI ökade snabbt polisens kunskap om otillåten påverkan inom idrotten. Förutom huliganism uppdagades bland annat matchfixning och grov ekonomisk brottslighet. Den ökade kunskapen gjorde det nödvändigt för Aktionsgrupp Idrott att bredda sin verksamhet och fortsatt agera på nationell nivå.

I vidare betraktelse menar Gårdare att idrottsrörelsen länge förhöll sig passiv till frågor rörande otillåten påverkan inom idrotten. Med tillkomsten av Aktionsgrupp Idrott har emellertid engagemanget ökat. Detta är viktigt. När det gäller gängkriminalitet och tystnadskultur måste utsatta våga berätta och informera sina arbetsgivare, vilket i sin tur kräver ett aktivt engagemang från idrottsrörelsens sida. Gårdare tillägger att samarbete och samverkan är en nyckelfaktor för framgång på dessa områden. Förutom idrottsrörelsen samarbetar Polisen kontinuerligt med både Skatteverket och Ekobrottsmyndigheten.

Om svenska idrottsledare i internationella idrottsorganisationer

I regeringens uppdrag till Centrum för idrottsforskning ingick att analysera hur svensk idrott agerar i frågor rörande styrning, öppenhet och demokratiskt funktionssätt i europeiska och internationella idrottsförbund.

I svensk idrottsforskning saknas studier om svenska idrottsledares villkor, agerande och inflytande i internationella idrottsfrågor. Mot denna bakgrund har Centrum för idrottsforskningens kansli genomfört en egen undersökning. För studiens design, materialinsamling och analys svarar Karolina Bergmark. Berg-

mark, har varit projektanställd vid Centrum för idrottsforskning för denna studie. Hon är till vardags planeringssekreterare vid Fritidsförvaltningen, Malmö stad och ingår även i forskningsgruppen *Ung livsstil*. Resultatet av studien, en text med titeln *Svenska idrottsledare på den internationella idrottsarenan: villkor, erfarenheter och möjlighet till inflytande* har därefter författats av Bergmark tillsammans med Christine Dartsch Nilsson och Johan R Norberg, föreståndare respektive utredare på Centrum för idrottsforskning. Studien har genomförts med bistånd av Riksidrottsförbundet.

I frågan om svenska idrottsledares aktivitet på den internationella arenan så visar studien att 350 svenska idrottsledare hade åtminstone ett uppdrag på internationell nivå år 2020, antingen i ett världsförbund eller i deras europeiska motsvarigheter. 96 av dessa var kvinnor, 254 var män. Några idrottsledare hade flera uppdrag med följden att antalet svenska positioner uppgick till totalt 394. Uppdragen var av olika karaktär. Många var representerade i kommittéer, kommissioner, paneler och arbetsgrupper. Vissa hade internationella domar- eller tillsynsuppdrag. Totalt 58 svenska idrottsledare hade emellertid uppdrag på exekutiv nivå, det vill säga de ingick i den internationella idrottsorganisationens högsta styrelse. 22 av dessa var kvinnor, 36 var män.

Centrum för idrottsforsknings studie har framför allt fokuserat på svenska idrottsledare på exekutiv nivå. Data har insamlats genom en större enkät riktad till samtliga idrottsledare på denna nivå följt av ett strategiskt urval fördjupningsintervjuer. Resultatet visar att svenska idrottsledare är mycket positiva till sina internationella åtaganden, men att det samtidigt finns många såväl praktiska som etiska utmaningar. Upplevelsen av att kunna påverka varierar och uppvisar dessutom ett tydligt könsmönster såtillvida att manliga svenska idrottsledare anser sig kunna påverka i betydligt högre omfattning än kvinnliga svenska idrottsledare. Resultatet visar också att svenska idrottsvärderingar och möteskulturer inte alltid harmonierar med de normer och traditioner som dominerar i den internationella idrotten. Flera idrottsledare berättar också om utmaningar och problem i form av bristande demokratiska strukturer, oklara maktförhållanden och korruption. Insatser för att stärka organisationernas styrning, transparens och demokratiska processer är följaktligen viktigt.

Studien visar även att svenska idrottsledare efterlyser ökat stöd från hemmaplan, särskilt från Riksidrottsförbundet. Det handlar om ökade möjligheter till utbildning och information, ekonomiskt stöd och kunskapsutbyte. På så sätt kan svensk idrott

långsiktigt stärka både sitt engagemang och inflytande på den internationella idrottsarenan.

Om förekomsten av aktiebolag och andra rättsliga konstruktioner inom idrottsrörelsen

Ett särskilt tema i årets regeringsuppdrag är ”förekomsten av aktiebolag och andra rättsliga konstruktioner inom idrottsrörelsen samt de olika skälen bakom sådan förekomst”. För denna frågeställning anlätades Johan Lindholm, professor vid Juridiska institutionen på Umeå universitet.

Lindholm visar i kapitlet *Idrottslig bolagisering från ett good governance-perspektiv* att det finns många, vitt skilda och fullt legitima skäl för idrottsföreningar att placera åtminstone delar av sin verksamhet i aktiebolagsform. Den mest välkända bolagiseringsmodellen, så kallade Idrotts-AB, är endast en och långtifrån den vanligaste. Valet att bolagisera kan bero på skattemässiga fördelar, såsom möjligheten för en förening att dra av moms på varor eller tjänster. Ibland är förekomsten av ett aktiebolag i föreningen en förutsättning för att få hyra lokaler. Bolagisering kan även handla om riskbegränsning, såtillvida att en förening som placerar A-lagsverksamheten i ett särskilt dotterbolag kan skydda moderföreningen och sin barn- och ungdomsverksamhet från ekonomiskt obestånd, om elitlaget skulle drabbas av ekonomiska problem. Slutligen kan bolagisering även underlätta för samarbeten med externa aktörer och investerare. Lindholm menar även att incitamenten för bolagisering inom idrotten ökar i takt med en förenings ekonomiska åtaganden och risker. På så sätt är den rådande bolagiseringstrenden i svensk idrott ett resultat av idrottens tilltagande kommersialisering, professionalisering och kommodifiering.

Bolagisering av idrottsverksamhet är däremot inte enbart av godo. Vid sådan uppstår en kostnad för föreningen, i form av minskad delaktighet och transparens samt minskat ansvarsutkrävande. Annorlunda uttryckt riskerar bolagisering att ske till priset av good governance.

Att en förening förlorar i delaktighet och transparens genom bolagisering beror på den ökade organisatoriska komplexitet som uppstår när olika associationsformer blandas. Det blir helt enkelt svårare för en medlem att få tillgång till information och sätta sig in i föreningens interna beslutsprocesser, tillgångar och skulder etcetera, när delar av verksamheten bedrivs i bolagsform. Minskat ansvarsutkrävande är på motsvarande sätt följden av att föreningen som sådan, inte dess

medlemmar, äger ett dotterbolag. Detta innebär i praktiken en maktförskjutning i föreningen – från medlemmarna till styrelsen.

Vid årsmöten kan föreningsmedlemmar visserligen dirigera hur en styrelse ska agera i förhållande till eventuella dotterbolag. Det förutsätter dock insyn i och kunskap om den verksamhet som bedrivs i dotterbolaget. I detta hänseende är medlemmarna i stor utsträckning utlämnade till den information som styrelsen lämnar. Till exempel kan det vara mycket svårt för medlemmarna att utifrån de handlingar som presenteras vid årsmötet, till exempel föreningens årsredovisning, bilda sig en uppfattning om vilken verksamhet som bedrivs i dotterbolaget och de tillgångar och skulder som finns däri.

Lindholms slutsats blir att en idrottsförening kan ha många rationella och legitima skäl för att bolagisera delar av sin verksamhet, men att sådana åtgärder riskerar att öka såväl den verkliga som den upplevda distansen mellan beslutsfattare – exempelvis en föreningsstyrelse – och de medlemmar som påverkas av deras beslut. Detta riskerar i sin tur att bidra till ett ökat ”vi-och-dom”-tänkande i organisationen som kan undergräva systemets legitimitet.

Om goda exempel av styrning, öppenhet och demokrati i svensk idrott

I Centrum för idrottsforskning:s aktuella fördjupningsuppdrag ingick även att peka på goda exempel av styrning, öppenhet och demokratiskt funktionssätt i svensk idrott. Antologins avslutande bidrag, *”Följ eller förklara”*: Riksidrottsförbundets nya kod för demokratisk styrning av idrottsförbund och föreningar svarar upp till detta. Texten är författad av Marie Denitton, internationell samordnare på Riksidrottsförbundet.

Den nya koden inrättades den 18 januari 2021 genom beslut av Riksidrottsstyrelsen. Själva utformningen har inspirerats av *Svensk kod för bolagsstyrning* (den så kallade bolagskoden), men med anpassning till idrottens specifika förutsättningar. Det handlar således om en samling regler som ska främja och säkerställa god styrning i idrottsrörelsens alla organisationsled. Koden är att betrakta som ett komplement till Riksidrottsförbundets stadgar, reglementen och regler samt förbundens och föreningarnas motsvarigheter. I fråga om efterlevnad är utgångspunkten att Riksidrottsförbundet, SISU Idrottsutbildarna, specialidrottsförbunden, större föreningar och idrottsaktiebolag förväntas följa Koden, medan det för mindre föreningar räcker att följa delar av den och verka i dess anda.

I Denittons bidrag sätts Riksidrottsförbundets Kod i ett större sammanhang. Utgångspunkten är att idrottsrörelsen (sedan RF-stämman 2009) enats kring en gemensam värdegrund och ett gemensamt strategiarbete (*Strategi 2025*) och att det är synnerligen viktigt att alla verksamma inom idrottsrörelsen – aktiva, ledare, föreningar och förbund – sluter upp bakom dessa värderingar och beslut. Förseelser mot idrottens värdegrund – vare sig det handlar om osunda träningsmetoder, utslagning, dopning eller odemokratiska styrningsformer – drabbar nämligen mer än idrottsrörelsens medlemmar. De kan även göra det svårare att rekrytera nya medlemmar till idrottsrörelsen, och underminera förutsättningarna att argumentera för idrottsrörelsens goda effekter gentemot bidragsgivare, sponsorer och allmänhet. Från det perspektivet är good governance både ett försvar av idrottsrörelsens grundläggande värderingar, och en strategi för att stärka idrottens varumärke.

Denitton tillägger att engagemanget för good governance ökat hos idrottsrörelsens specialidrottsförbund under senare år. Riksidrottsförbundets roll är här att ange riktningen för arbetet, initiera reformer och utgöra ett stöd för specialidrottsförbunden.

Övergripande slutsatser om good governance, riskzoner och idrottsrörelsens autonomi

Det är ingen enkel uppgift att sammanfatta de många resultat, analyser och rekommendationer som ges i antologin *Idrottens riskzoner — Om vägar till trygg och trovärdig idrott*. Med denna reservation önskar Centrum för idrottsforskning avsluta 2020 års fördjupningsuppdrag med fem övergripande slutsatser om varför good governance är en central fråga för svensk idrottsrörelse.

Good governance inom idrotten är en samhällsangelägenhet

En första slutsats är att good governance inom idrotten inte endast är en fråga som berör idrottsrörelsen själv – det är en viktig fråga för hela det svenska samhället.

Forskning visar att good governance skapar många och positiva samhällseffekter i form av folkhälsa, ekonomisk utveckling och jämlikhet. Vidare finns en direkt koppling mellan människors eget agerande och deras tillit till andra och samhällets institutioner. Individer som litar på att andra är hederliga, är mer benägna att själva agera hederligt. I samhällen präglade av misstro, är däremot fusk och korruption ofta en etablerad del av samhällsstrukturen.

Vår frivilligt organiserade idrottsrörelse har en stark position i det svenska samhället. Den har en egen värdegrund, baserad på positiva samhällsideal såsom demokrati, öppenhet och allas lika värde. Därtill är idrottsrörelsens aktiva, ledare, klubbar och förbund viktiga förebilder för många medborgare. Av detta följer att idrottsrörelsens agerande och engagemang i frågor rörande styrning, transparens och demokratiska beslutsprocesser är av betydelse både för den egna utvecklingen och samhällslegitimiteten, och den allmänna tilliten i det svenska samhället.

Good governance handlar om trovärdighet

Ofta uppstår krav på good governance i en verksamhet som en reaktion på uppdagade missförhållanden. Idrotten är inget undantag. De insatser som i dag görs för att främja öppenhet, transparens och demokrati i både den internationella och svenska idrotten är i mångt och mycket ett svar på identifierade problem och utmaningar. Detta innebär emellertid inte att good governance ska uppfattas som en åtgärd som först ska sättas in när något gått fel. Ej heller är den i sig ett uttryck för att en verksamhet har problem. Good governance handlar om att främja tro-

värdighet och förebygga problem. Det är ett sätt att värna aktiviteter och beslutsprocesser som *kan* missbrukas.

Denna poäng har långtgående konsekvenser för svensk idrott och dess strävan efter självbestämmande. Den svenska idrottsrörelsen har en påfallande stark autonomi. Denna autonomi har uppstått i en lång historisk process och är förankrad i föreningsdemokratiska principer liksom erkänd av staten, då Riksidrottsförbundet tilldelats rollen som ställföreträdande offentlig myndighet på idrottens område. Samtidigt påvisar flera av bidragen till årets fördjupade analys att idrottsrörelsens självbestämmande inrymmer potentiella intressekonflikter och situationer som kan missbrukas. En tystnadskultur kan uppstå till följd av att föreningar eller förbund vill undvika kritik eller dåligt anseende. Detta riskerar i sin tur att försvåra idrottsrörelsens möjlighet att förebygga, upptäcka och åtgärda olika former av missförhållanden. Bolagisering kan användas av ideella idrottsföreningar för att begränsa möjligheten till insyn. RF-stämmans makt att välja in nya medlemsförbund kan användas för att förhindra att beviljas statligt stöd. Good governance handlar om att skapa strategier och processer för att hantera dessa potentiella intressekonflikter, och därigenom stärka idrottens trovärdighet.

Good governance handlar om att hantera riskzoner

Svåra missförhållanden inom idrotten – såsom sexuella övergrepp mot barn, våld och hot, dopning och matchfixning – är allvarliga avarter i sak, men samtidigt opproblematisks att hantera såtillvida att de tydligt bryter mot både samhällets och idrottens rättsregler. För sådana negativa skeenden finns både regelverk och fastslagna strategier för hur klubbar och förbund ska agera. Betydligt mer problematiskt kan det vara att hantera situationer som befinner sig i en etisk eller juridisk gråzon mellan rätt och fel. Var går exempelvis gränsen mellan sexuellt utnyttjande och en laglig sexuell relation? När ska misstankar om att ett barn far illa anmälas till socialtjänsten? När blir en gåva en muta? Hur ska kränkande formuleringar på sociala medier hanteras? Årets fördjupade analys lyfter att svårbedömda situationer av detta slag – riskzoner – får otillräcklig uppmärksamhet i idrottsrörelsens insatser för att främja säkerhet, rent spel och trygga idrottsmiljöer. Budskapet från forskarna i årets antologi är följaktligen att idrottsrörelsen måste bli bättre på att identifiera, erkänna och tala om dessa svårbedömda omständigheter. Brå ger dessutom rådet att avidentifiera ”gråzonsärenden” och därefter diskutera dem öppet. På så sätt kan idrottsrörelsens medlemmar lära sig att känna igen liknande risksituationer, och därmed stärka sin framtida beredskap.

Good governance är ingen begränsning, utan en förutsättning för idrottsrörelsen autonomi

Den svenska statliga idrottspolitiken är baserad på två grundläggande premisser. Den första är att idrottsrörelsen bedriver en positiv och samhällsnyttig verksamhet, som är förtjänt av statligt stöd och omsorg. Den andra premissen är att rörelsen tar ett brett samhällsansvar för sin egen utveckling. Detta samhällsansvar är både en bidragande förklaring till idrottsrörelsens starka samhällsposition, och en förutsättning för dess stora idrottspolitiska självbestämmande. Staten har medvetet valt att begränsa sin styrning på idrottens område med hänvisning till att idrottsrörelsen har kapacitet att självantagera ansvarsfullt och samhällsnyttigt. För idrottsrörelsen är denna statliga tillit både ett hedersamt erkännande och ett ansvar. Tillit är nämligen en förmån som både kan stärkas och gå förlorad. Detta innebär att idrottens självbestämmande i idrottspolitiska frågor alltid är villkorat. Idrottens autonomi kan inte tas för givet – den måste förtjänas.

Följdfrågan blir: Hur kan idrottsrörelsen agera för att försvara sin trovärdighet och därmed även sin autonomi? Det enkla svaret är genom att verka för good governance. Trovärdighet skapas när idrottsrörelsen inte duckar för sina utmaningar; när man driver ett aktivt värdegrundsarbete, arbetar brottsförebyggande och motarbetar tystnadskultur. Trovärdighet skapas även när idrottsrörelsen verkar för öppenhet, delaktighet och demokratiska beslutsprocesser – och söker samarbeten och dialog med andra aktörer, snarare än värnar största möjliga självbestämmande. Detta gäller i synnerhet för frågor rörande både idrotten och samhället, må det handla om uppgjorda matcher, ekonomisk brottslighet eller trakasserier och kränkningar inom barn- och ungdomsidrotten.

Det går naturligtvis att se dagens ökade krav på good governance inom idrotten – både internationellt och i Sverige – som ett tryck utifrån, en ny sorts pålaga och intrång i idrottens självbestämmande. Men ett sådant synsätt missar poängen: good governance begränsar inte idrottens autonomi, det är tvärtom en *förutsättning* för den. Det pris idrotten betalar i insatser för att säkerställa intern styrning och öppenhet uppvägs av stärkt samhällslegitimitet och ökad trovärdighet. På köpet ger insatser av detta slag ett skydd mot idrottsliga missförhållanden såsom maktkoncentration, tystnadskultur, slutna dörrar och kriminell påverkan.

Ett första steg är aldrig tillräckligt

Några sista slutsatser är att good governance är en ständig process och att början på ett reformarbete aldrig får uppfattas som tillräckligt, eller som en intäkt på att en verksamhet är ”på rätt väg”. Forskning om good governance i den internationella idrotten visar tvärtom att marginella förändringar ofta införs av internationella idrottsförbund som svar på ett yttre krav på reformer, men utan en genuin önskan av att på allvar förändra verksamhetens styrningsprocesser. I värsta fall riskerar på så vis insatser för good governance att bli ren marknadsföring, genomförd i syfte att dölja en närmast oförändrad praktik. Det må vara sant att good governance ofta uppstår på grund av ett yttre tryck. Verklig framgång kräver dock både långsiktiga system för uppföljning av reformer, och ett äkta engagemang hos den verksamhet som ska förändras. Det finns därför skäl att avsluta denna fördjupade analys med ett citat från Riksidrottsförbundets bidrag till årets antologi. Citatet belyser med önskvärd tydlighet att good governance till syvende och sist är ett försvar av idrottsrörelsens egen värdegrund, och att ansvaret att främja styrning, öppenhet och demokrati delas mellan samtliga parter i den svenska idrottsrörelsen.

”Förseelser mot idrottens värdegrund drabbar alltså inte enbart rörelsens medlemmar – de kan också få till följd att det blir svårare att rekrytera nya medlemmar och argumentera för idrottsrörelsens goda effekter gentemot bidragsgivare, sponsorer och allmänheten. Samtliga förbund och föreningar har därför ett ansvar att arbeta med de gemensamma värderingarna, kommunicera dem och agera när någon avviker från dessa. Idrottsrörelsens övergripande mål för värdegrunden är: ”Alla lever och leder enligt svensk idrotts värdegrund.”

3. Indikatorer för uppföljning av statens stöd till idrotten

Inledning

I Centrum för idrottsforskningens uppdrag ingår en regelbunden och långsiktig uppföljning av statens stöd till idrotten utifrån ett så kallat indikatorsystem. Indikatorer är statistiska mått vilka påvisar eller indikerar tillstånd eller förändringsprocesser inom större system. Syftet med indikatorer är följaktligen att bedöma utvecklingen inom ett område genom kontinuerlig uppföljning av en begränsad uppsättning data.

Indikatorer är förhållandevis enkla analysinstrument. Styrkan ligger i deras förmåga att förenkla och identifiera utvecklingsprocesser och därmed skapa förståelse för en ofta komplex verklighet. Samtidigt får de inte förväxlas med forskningsresultat. Indikatorer avser främst att spegla i vilken riktning ett område utvecklas – men de kan sällan användas för att förklara varför en viss förändring sker.

För mer kvalitativt inriktade frågeställningar och analyser blir därmed kompletterande forskning nödvändigt. Av detta följer att indikatorer med fördel kan användas som ett första led i en större uppföljningsprocess. De är – och ska vara – enkla och lättillgängliga data, som skapar en första överblick över ett område och påvisar eventuella utvecklingstendenser. Därefter kan uppföljningen kompletteras med fördjupad analys eller forskning inom de aspekter där indikatorerna belyst ett behov av ytterligare kunskapsinsamling.

Indikatorsystemets syfte: att följa upp föreningsidrotten

Det övergripande syftet med Centrum för idrottsforskningens indikatorsystem är att följa upp statens stöd till idrotten, med utgångspunkt i regeringens förordning om statsbidrag till idrottsverksamhet (SFS 2009:1589). Av förordningen framgår att statsbidrag endast får beviljas 1) organisationer anslutna till Riksidrottsförbundet (RF), 2) Sveriges Olympiska Kommitté (SOK) samt 3) huvudmän för utbildning vid riksrekryterande idrottsgymnasier.

Bidraget är alltså – med undantag för till riksidrottsgymnasierna – öronmärkt för föreningsidrott. Detta gäller även vårt indikatorsystem. Idrott kan bedrivas på

många sätt och i många skilda organisatoriska former. I begreppet ryms alltifrån traditionell träning i idrottsföreningar och motionsaktiviteter på kommersiella gym till friluftsliv och skolämnet idrott och hälsa. I Centrum för idrottsforsknings indikatorsystem är det föreningsidrotten som ska följas upp.

I fråga om vad staten vill uppnå med sitt stöd, stadgas i förordningen att statsbidraget ska främja verksamhet som:

- bidrar till att utveckla barn och ungdomars intresse och benägenhet för motion och idrott,
- bedrivs ur ett barnrättsperspektiv, bland annat genom att öka barn och ungdomars inflytande över och ansvar för sitt idrottande,
- gör det möjligt för alla människor att utöva idrott och motion,
- bidrar till att väcka ett livslångt intresse för motion och därmed främjar en god hälsa hos alla människor,
- syftar till att ge flickor och pojkar respektive kvinnor och män lika förutsättningar att delta i idrottsverksamhet,
- utvecklar samverkan mellan organisationer som arbetar med idrottsverksamhet, skolan och andra som bedriver arbete för att främja fysisk aktivitet och goda motionsvanor,
- främjar integration och god etik,
- aktivt motverkar dopning inom idrotten, och
- stärker idrottsutövares internationella konkurrenskraft.

Det indikatorsystem som redovisas nedan baseras på statsbidragets avgränsningar och preciseringar. Först har förordningens bestämmelser och syftesparagrafer delats in i fem målområden.

Målområde 1: Idrotten som folkrörelse

Målområde 2: Idrottens betydelse för folkhälsan

Målområde 3: Alla flickors och pojkars, kvinnors och mäns lika förutsättningar till deltagande

Målområde 4: Skolning i demokrati, ansvarstagande och etik

Målområde 5: Idrotters internationella konkurrenskraft

För vart och ett av dessa målområden har indikatorer utformats.

Om indikatorsystemets allmänna principer och underlag

Vid utformningen av ett indikatorsystem finns olika krav att beakta. Vissa krav handlar om vetenskaplig kvalitetssäkring. Sådana metodfrågor diskuteras nedan i avsnittet *Om indikatorer, statistik och vetenskaplig tillförlitlighet*. Andra hänsynstaganden handlar om att skapa smidighet och tillämpbarhet i uppföljningssystemet. Som exempel bör indikatorerna vara förhållandevis enkla att ta fram, företrädesvis via offentlig statistik eller andra, större databaser.

Vidare bör indikatorer vara begripliga och entydiga att tolka. Även för en relativt oinitierad bedömare ska det vara tydligt vad indikatorn avser att mäta och hur resultatet ska bedömas. Slutligen återstår politiskt orienterade hänsynstaganden, såsom att indikatorerna bör belysa förhållanden som uppfattas som viktiga för medborgarnas välfärd och dessutom är politiskt möjliga att förändra.

Underlaget till vårt indikatorsystem baseras på många och olika källor. Merparten av informationen har inhämtats via Riksidrottsförbundet, såsom uppgifter om specialidrottsförbundens medlemsbestånd, styrelsesammansättning och ekonomi. För aktivitetsnivån inom barn- och ungdomsidrotten har den så kallade LOK-stödsstatistiken använts. Information om ledaruppdrag, kostnader för idrottsutrustning med mera har inhämtats från Riksidrottsförbundets årliga enkätstudie, *Svenska folkets relation till motion och idrott*.

Vid sidan av Riksidrottsförbundet har SISU Idrottsutbildarna tillhandahållit information om genomförda studieinsatser inom idrottsrörelsen. Offentlig statistik har inhämtats från statistikmyndigheten SCB:s undersökningar av levnadsförhållanden i Sverige (ULF och Barn-ULF) och från Folkhälsomyndighetens nationella folkhälsoenkät.

Om indikatorer, statistik och vetenskaplig tillförlitlighet

Att utveckla nya databaser inom ett politikområde är ofta både kostsamt och tidskrävande. Många indikatorsystem utvecklas därför ur befintlig statistik. Strategin kan enklast beskrivas som en sorts jämkning mellan de frågor man önskar få besvarade i uppföljningssystemet, och den statistik eller information som står till buds via myndigheter och andra organisationers regelbundna informationsinsamling.

En sådan process väcker många och viktiga metodfrågor. En första fråga är givetvis om de indikatorer som konstrueras har förmåga att mäta det som faktiskt avses (validitetskrav). Om målet är att mäta den samlade svenska elitidrottens internationella konkurrenskraft räcker det inte att enbart samla in information om svenska resultat i olympiska spel. En andra fråga handlar om kvaliteten på den information som indikatorerna bygger på. Har kunskapen insamlats i enlighet med vetenskapliga principer? Finns det brister eller begränsningar i informationen? Kort sagt: Hur tillförlitliga är egentligen de svar indikatorerna bygger på?

Något som ytterligare komplicerar är att många myndigheter och forskargrupper visserligen kan vara intresserade av en gemensam frågeställning, men att de använder så olika urvalsmetoder, mättekniker eller begreppsdefinitioner att det blir svårt att jämföra resultatet av deras arbete.

De allra flesta vetenskapliga studier är en kompromiss mellan det önskvärda och det möjliga. Detta gäller inte minst stora befolkningsstudier. Av praktiska skäl bygger denna typ av undersökningar ofta på så kallade enkätdata, det vill säga att information inhämtats hos större befolkningsgrupper genom företrädesvis enkäter eller intervjuer. I sådana kvantitativt inriktade undersökningar är principen enkel: ju fler i undersökningspopulationen som besvarar forskarnas frågor, desto större sannolikhet att befolkningsgruppens sammansättning speglas på ett korrekt sätt. Samtidigt ökar kostnaderna snabbt i takt med frågeformulärens längd och antalet tillfrågade. I praktiken bygger därför många enkätstudier på ett begränsat antal frågeställningar och ett mindre urval av den grupp man avser att undersöka. Detta är givetvis viktigt att beakta när man ska bedöma studiernas resultat.

Ännu ett metodproblem vid enkäter är att de tillfrågade inte alltid ger helt sanningsenliga svar. Forskning har bland annat visat att det finns en generell tendens hos respondenter att svara positivt och att det krävs starkare motiv för att svara negativt. Denna tendens att föredra positiva svar är särskilt tydlig hos barn. När

frågorna rör socialt önskvärda beteenden – såsom i vilken utsträckning man har en fysiskt aktiv och hälsosam livsstil – tillkommer risken att de tillfrågades svar påverkas av samhällets förväntningar.

Avslutningsvis återstår problemet att många människor av olika skäl väljer att inte besvara forskares frågor och enkäter. Om svarsbenägenheten varierar mellan olika svarsgrupper (exempelvis att kvinnor svarar i mindre utsträckning än män) uppstår risken att datamaterialet blir skevt. Om antalet svarande dessutom blir alltför litet uppstår risken att de svarande inte speglar sina svarsgrupper på ett korrekt sätt. I bedömningen av olika statistiska undersökningar är det därför viktigt att alltid ta hänsyn till faktorer som antalet tillfrågade i studien, den reella svarsfrekvensen samt huruvida forskarna bedömt studiens representativitet genom en bortfallsanalys.

Förändringar i indikatorsystemets källor

En allmän strävan vid etablering av indikatorsystem är att i möjligaste mån undvika förändringar i utformningen av indikatorer eller insamlingen av data. Samtidigt är det en realitet att den statistik som Centrum för idrottsforskning årligen samlar in via myndigheter, idrottsrörelsen, SCB och så vidare genomgår förändringar av olika slag. Det kan handla om alltifrån att centrala frågor i en enkät omformuleras till att underlaget för studierna försämrats, eller att hela enkätstudier läggs ned.

Mot denna bakgrund ska det konstateras att CIF:s indikatorsystem genomgått vissa förändringar över tid. En sådan beror på att Riksidrottsförbundet 2013 införde det elektroniska verksamhetssystemet IdrottOnline som källa för information om medlemsförbundens storlek och sammansättning. Vidare har den tidigare enkätstudien *Svenska folkets tävlings- och motionsvanor* reviderats och ersatts av *Svenska folkets relation till motion och idrott*.

Därtill har SCB över tid både omformulerat och begränsat sina frågor om idrott och fysisk aktivitet i sina årliga studier av medborgarnas levnadsförhållanden. Det senare har medfört att indikatorerna 3.2 och 3.3 (om ungas deltagande i olika idrotter samt deras tillgång till anläggningar) inte längre kan redovisas. Sedan 2015 har dessutom Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) upphört att sammanställa information om idrottsskador, med effekten att indikator 2.3 om skadade i olycksfall inom idrotten inte heller kan redovisas.

Till följd av dessa förändringar har CIF initierat en större översyn av vårt indikatorsystem. Ambitionen är både att kvalitetssäkra befintliga indikatorer och identifiera nya indikatorer i målområden där kunskapen begränsats eller försämrats. Detta arbete initierades 2019 och kommer att fortgå under 2021.

Sedan 2019 års rapport har tidigare uppgifter från SOK om medaljkapacitet och talangsatsningar i olympiska idrotter utgått och ersatts av nya uppgifter från Riksidrottsförbundet om andelen kvinnor och män i specialidrottsförbundens landslagstrupper.

2019 års indikatorer och utbrottet av coronaviruspandemin

Det bör påpekas att denna redovisning avser idrottsrörelsens utveckling till och med 2019. Den statistik som analyseras avser således perioden före utbrottet av coronaviruspandemin. Det är givetvis en viktig idrottspolitisk forskningsuppgift att även kartlägga och analysera den globala pandemins effekt på svensk idrott. Detta var inte möjligt att göra inom ramen för årets uppföljning. För 2021 har emellertid Centrum för idrottsforskning fått i uppdrag av regeringen att genomföra en fördjupad analys av coronaviruspandemins påverkan på idrottsrörelsen. Denna analys kommer att redovisas i april 2022.

Målnråde 1: Idrotten som folkrörelse

Målnrådet behandlar idrottens ställning som frivilligt organiserad folkrörelse, dess självständighet i förhållande till stat respektive marknad, det ideella ledarskapets omfattning och betydelse med mera.

Målnråde 1 innehåller sammanlagt sex indikatorer. De första fyra avser idrottens karaktär av ideell rörelse (folkrörelse) mätt i föreningsmedlemskap, aktiviteter inom barn- och ungdomsidrotten samt ideellt engagemang. De följande två speglar föreningsidrottens existensvillkor i relation till stat och marknad, mätt efter specialidrottsförbundens totala omsättning och offentliga stöd.

Indikator 1.1 Medlemmar i idrottsrörelsen

Precisering: Idrottsrörelsens totalpopulation fördelad på kön och ålder (6–80 år)

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet

Källa: IdrottOnline samt enkätstudien Svenska folkets relation till motion och idrott

Tabell 3.1.1 Riksidrottsförbundets medlemmar 2015–2019 (6–80 år)*

År	Alla medlemmar	Andel av urvalsgruppen (%)	Samtliga i urvalsgruppen
2019	3 343 000	37	9 121 000
2018	3 149 000	35	9 025 000
2017	3 249 000	36	8 918 000
2016	3 211 000	36	8 798 000
2015	3 145 000	36	8 679 000

*Kategorin icke-medlemmar redovisas inte i tabellen.

Källa: RF/SCB, Svenska folkets relation till motion och idrott (skattade värden)

Tabell 3.1.1 redovisar den organiserade idrottens medlemskår 2015–2019. Uppgifterna är skattade och hämtade från Riksidrottsförbundets enkätstudie *Svenska folkets relation till motion och idrott*.

Siffrorna indikerar att drygt 3,3 miljoner personer – mer än var tredje svensk medborgare i åldern 6–80 år – är medlem i en idrottsförening. En jämförelse över tid visar inga större variationer.

Tabellen visar alltså att idrottsrörelsen är en av Sveriges största folkrörelser. Samtidigt är det viktigt att komma ihåg att statistiken baseras på skattade värden. Uppgifterna bör därför hanteras med försiktighet.

Tabell 3.1.2 Kvinnor och män i idrottsrörelsen 2019, 6–80 år (%)

	Kvinnor	Män
Samtliga medlemmar	44	56

Källa: RF/SCB, *Svenska folkets relation till motion och idrott* (skattade värden)

En granskning av den könsmässiga sammansättningen (tabell 3.1.2) indikerar att idrottsrörelsens medlemmar 2019 bestod av 44 procent kvinnor och 56 procent män. Om begreppet *jämställd* definieras som att det underrepresenterade könet i en verksamhet ska uppgå till minst 40 procent, uppfyller idrottsrörelsen således detta kriterium väl. Vidare kan tilläggas att idrottsrörelsens medlems-sammansättning varit jämställd i samtliga mätningar sedan 2009.

Riksidrottsförbundets enkätstudie *Svenska folkets relation till motion och idrott* ger även möjlighet att studera idrottsrörelsens medlemskår ur ett generationsperspektiv. I tabell 3.1.3 har en åldersgruppering gjorts, bestående av fyra kategorier: barn (6–12 år), ungdomar (13–25 år), unga vuxna (26–40 år) samt äldre vuxna (41–80 år).

Tabell 3.1.3 Idrottsrörelsens åldersmässiga sammansättning 2019, uttryckt som andel av samtliga i ålderskategorin (%)

Ålder	Medlemmar %
6–12 år	71
13–25 år	43
26–40 år	32
41–80 år	30

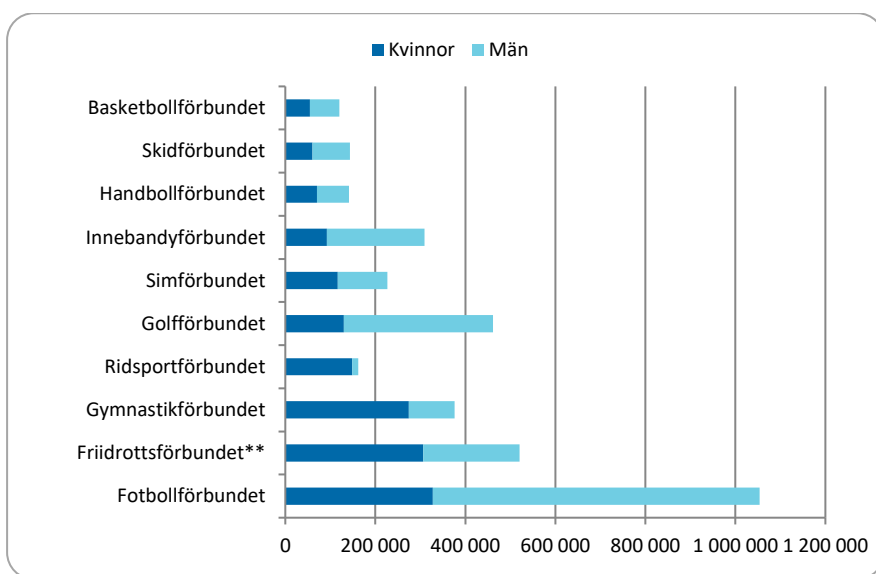
Källa: RF/SCB, *Svenska folkets relation till motion och idrott* (skattade värden)

Tabell 3.1.3 visar att idrottsrörelsen engagerar personer i alla åldersgrupper. Samtidigt framkommer tydliga åldersrelaterade mönster, såtillvida att andelen medlemmar är högst bland barn och yngre ungdomar – i ålderskategorin 6–12 år utgör de hela 71 procent. Därefter sjunker andelen medlemskap i takt med stigande ålder. Även här baseras statistiken på skattade värden med följden att uppgifterna bör hanteras med försiktighet.

Riksidrottsförbundet inhämtar årlig statistik från specialidrottsförbunden. Uppgifter om personer registrerade som "aktiv i idrott" via det elektroniska administrationsverktyget IdrottOnline gör det möjligt att jämföra den könsmässiga fördelningen mellan olika förbund. Med "aktiv i idrott" menas att man deltagit

minst en gång per år i föreningens aktiviteter, exempelvis som utövare, tränare, ledare eller förtroendevald.

Figurer 3.1.1–3.1.2 och tabell 3.1.4 visar stora skillnader mellan de förbund som har flest antal kvinnor och män respektive de med störst andel kvinnor och män. Betydande exempel är att cheerleading, ridsport och konståkning är idrotter där andelen kvinnor uppgår till mellan 82 och 98 procent. Flest kvinnor återfinns däremot i fotboll och friidrott. På motsvarande sätt är antalet män högst inom idrotterna fotboll och golf, men andelen är störst i idrotter som flygsport, cricket och biljard.

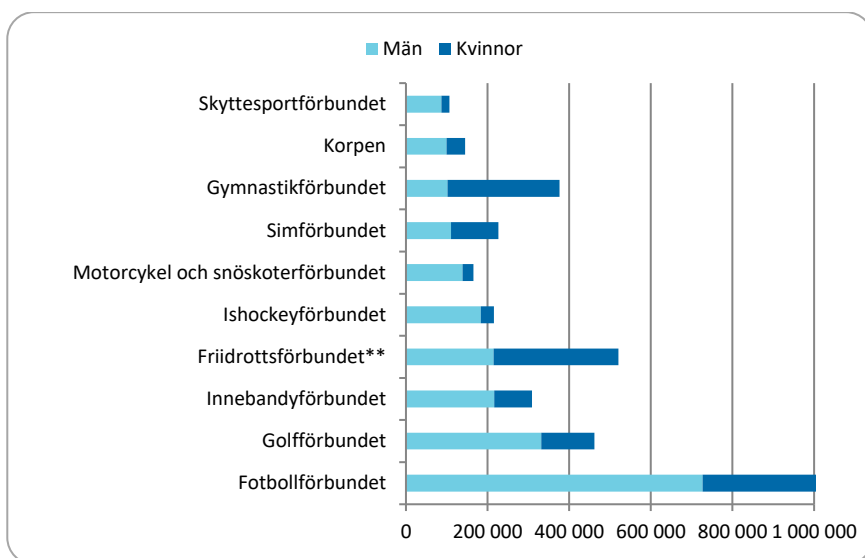

Figur 3.1.1 Specialidrottsförbund med flest kvinnor (aktiv i idrott*) 2019

*Med "Aktiv i idrott" menas att man deltagit minst en gång per år i någon av föreningens aktiviteter. En person kan vara aktiv i idrott i flera specialidrottsförbund.

**Många lokalföreningar i Friskis&Svettis är medlemmar i Svenska Friidrottsförbundet.

Källa: RF/IdrottOnline

Figur 3.1.2 Specialidrottsförbund med flest män (aktiv i idrott*) 2019

*Med "Aktiv i idrott" menas att man deltagit minst en gång per år i någon av föreningens aktiviteter. En person kan vara aktiv i idrott i flera specialidrottsförbund.

**Många lokalföreningar i Friskis&Svettis är medlemmar i Svenska Friidrottsförbundet.

Källa: RF/IdrottOnline

Tabell 3.1.4 Specialidrottsförbund med högst andel män respektive kvinnor (aktiv i idrott*) 2019 (%)

Förbund med högst andel män	%	Förbund med högst andel kvinnor	%
Flygsportförbundet	89	Cheerleadingförbundet	98
Cricketförbundet	89	Ridsportförbundet	92
Biljardförbundet	89	Konståkningsförbundet	82
Amerikansk Fotbollförbundet	86	Gymnastikförbundet	73
Ishockeyförbundet	85	Draghundssportförbundet	66
Motorcykel och snöskoterförbundet	84	Danssportförbundet	63
Frisbeesportförbundet	83	Friidrottsförbundet**	59
Skyttesportförbundet	82	Volleybollförbundet	53
Dartförbundet	81	Gång- och vandrarsförbundet	52
Curlingförbundet	81	Simförbundet	51

*Med "Aktiv i idrott" menas att man deltagit minst en gång per år i någon av föreningens aktiviteter. En person kan vara aktiv i idrott i flera SF.

**Många lokalföreningar i Friskis&Svettis är medlemmar i Friidrottsförbundet.

Källa: RF/IdrottOnline

Indikator 1.2 Medlemmar i specialidrottsförbund

Precisering: Medlemskap i idrottsrörelsens specialidrottsförbund

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet

Källa: IdrottOnline

Indikator 1.2 avser att spegla olika idrotters storlek och sammansättning över tid. Uppgifterna härrör från specialidrottsförbundens medlemsstatistik såsom den framträder i det elektroniska administrationsverktyget IdrottOnline ("aktiv i idrott").

Som statistikunderlag har IdrottOnline både styrkor och svagheter. En viktig fördel är att medlemsstatistiken genom IdrottOnline baseras på faktiskt registrerade medlemmar i lokala idrottsföreningar, till skillnad från tidigare då förbundens medlemsrapportering i stor utsträckning baserades på skattningar. Detta får däremot inte tolkas som att IdrottOnline ger en heltäckande bild av idrottsrörelsens medlemskår. Det finns fortfarande föreningar som inte använder IdrottOnline. Därtill är registervården ojämn bland idrottens många klubbar. Båda dessa faktorer riskerar att ge en felaktig bild av svensk föreningsidrott och falska statistiska indikationer. Att många föreningar successivt övergår till att använda IdrottOnline ger dessutom intrycket att vissa idrotter har en snabb tillväxt. På motsvarande sätt riskerar de föreningar som mer löpande uppdaterar sina medlemsregister (och därmed avregistrerar personer som inte längre betalar medlemsavgift) att framstå som drabbade av medlemsflykt.

En annan svaghet med IdrottOnline som källa till medlemsstatistik är att måttet "aktiv i idrott" är brett och svårtolkat. Måttet inrättades för att skapa skillnad mellan aktiva och passiva medlemmar. Enligt Riksidrottsförbundets bestämmelser ska en medlem bedömas som "aktiv i idrott" om denne deltagit minst en gång per år i föreningens aktiviteter, exempelvis som utövare, tränare, ledare eller förtroendevald. Problemet är dock att definitionen till viss del även omfattar supportrar, under förutsättning att de betalar medlemsavgift och minst en gång om året deltar i en av föreningens aktiviteter, såsom ett årsmöte. Av dessa resonemang följer att specialidrottsförbundens medlemsrapportering ännu måste analyseras med försiktighet. Större förändringar i statistiken bör lämpligtvis kontrolleras med andra källor och undersökas i varje enskilt fall.

Med detta sagt redovisas specialidrottsförbundens rapporterade medlemsbestånd i tabell 3.1.5.

Tabell 3.1.5 Specialidrottsförbund kategoriserade efter antal medlemmar (aktiv i idrott*) 2019

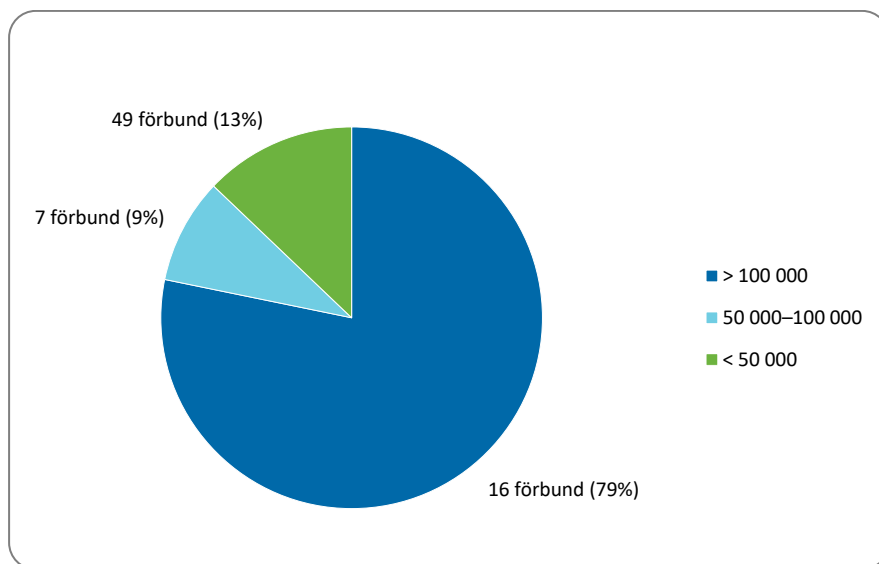
Förbund	Medlemmar	Förbund	Medlemmar
Fotbollförbundet	1 054 240	Flygsportförbundet	20 866
Friidrottsförbundet**	520 841	Judoförbundet	20 609
Golf förbundet	461 562	Skateboardförbundet	20 481
Gymnastikförbundet	376 024	Klätterförbundet	16 236
Innebandyförbundet	308 968	Tyngdlyftningsförbundet	13 736
Simförbundet	227 059	Skridskoförbundet	13 625
Ishockeyförbundet	215 569	Amerikansk Fotbollförbundet	13 352
Motorcykel/snöskoterförb.	165 400	Triathlonförbundet	13 166
Ridsportförbundet	162 421	Bågskytteförbundet	13 054
Korpen	144 904	Bouleförbundet	12 274
Skidförbundet	143 408	Sportdykarförbundet	11 375
Handbollförbundet	141 439	Squashförbundet	9 543
Basketbollförbundet	120 228	Rugbyförbundet	9 413
Tennisförbundet	106 834	Draghundssportförbundet	8 829
Skyttesportförbundet	106 322	Vattenskidor/wakeboardförb.	8 504
Skolidrottsförbundet	103 161	Bangolförbundet	8 007
Orienteringsförbundet	85 223	Frisbeesportförbundet	7 179
Budo/kampsportförbundet	82 396	Fäktförbundet	6 310
Bilspportförbundet	81 439	Cheerleadingförbundet	6 152
Seglarförbundet	64 692	Skidskytteförbundet	6 091
Akademisk idrott	63 638	Mångkampsförbundet	5 521
Cykelförbundet	63 296	Roddförbundet	4 841
Bordtennisförbundet	56 066	Dövidrottsförbundet	4 532
Bandyförbundet	47 534	Cricketförbundet	4 331
Badmintonförbundet	41 795	Gång-/vandrarförbundet	4 247
Danssportförbundet	41 210	Dartförbundet	3 887
Volleybollförbundet	39 402	Castingsförbundet	3 679
Konståkningsförbundet	35 938	Issegelförbundet	3 661
Styrkelyftförbundet	29 211	Curlingförbundet	3 431
Boxningsförbundet	26 743	Baseboll-/softbollförbundet	2 902
Taekwondoförbundet	25 620	Varpaförbundet	2 808
Bowlingförbundet	24 991	Biljardförbundet	2 670
Kanotförbundet	23 789	Dragkampförbundet	1 863
Brottningsförbundet	23 730	Landhockeyförbundet	1 391
Parasportförbundet	23 336	Racerbåtförbundet	1 241
Karateförbundet	22 333	Kälksportförbundet	1 210

*Med "Aktiv i idrott" menas att man deltagit minst en gång per år i någon av föreningens aktiviteter. En person kan vara aktiv i idrott i flera specialidrottsförbund. **Många lokalföreningar i Friskis&Svettis är medlemmar i Svenska Friidrottsförbundet.

Källa: RF/IdrottOnline

Tabell 3.1.5 visar tydligt att de totalt 72 specialidrottsförbund som tillhörde Riksidrottsförbundet 2019 utgör en brokig skara av både stora och små samman slutningar. Sexton förbund är stora, med medlemsantal på över 100 000 vardera (störst är fotboll, golf och friidrott med medlemsbestånd i spannet 460 000–1 000 000). Dessa 16 förbund samlar hela 79 procent av Riksidrottsförbundets totala medlemskår. Sju förbund utgör en mellankategori, med medlemsantal på 50 000–100 000 personer, motsvarande nio procent av den totala medlemskåren. Resterande 49 förbund (13 procent) har alla medlemsantal på mindre än 50 000 personer.

Ett sätt att åskådliggöra variationer i storlek är att sammanföra förbunden i olika kategorier enligt figur 3.1.3.

Figur 3.1.3 Antal specialidrottsförbund grupperade efter medlemsantal och förbundens andel (%) av den totala medlemskåren (aktiv i idrott*) 2019

*Med "Aktiv i idrott" menas att man deltagit minst en gång per år i någon av föreningens aktiviteter. En person kan vara aktiv i idrott i flera specialidrottsförbund.

Källa: RF/IdrottOnline

Förändringar i förbundens medlemsstatistik sedan 2016

Vid förra årets uppföljning noterades en anmärkningsvärd ökning av idrottsrörelsens medlemmar, registrerade i IdrottOnline. Ökningen var bred. Hela 55 av Riksidrottsförbundets då 71 specialidrottsförbund rapporterade en ökning jämfört med 2016. Bland de förbund som redovisade störst ökning fanns flera stora idrotter som fotboll (+44 procent), gymnastik (+63 procent) och innebandy (+52 procent). Mest ökade emellertid Svenska motorcykel- och snöskoterförbundet som nästan fördubblade sin medlemsnumerär under åren 2016-2018 (+87 procent).

Efter kontakt med Riksidrottsförbundet blev bedömningen att medlemsökningarna i många fall kunde knytas till rapporteringssystemet IdrottOnline, snarare än att de gav uttryck för reella ökningar. För idrotterna fotboll och innebandy förklaras ökningen i stor utsträckning av att allt fler lokala föreningar börjar använda IdrottOnline. För gymnastik är orsaken delvis det motsatta, det vill säga efter-släpningar i gymnastikföreningars medlemsregister. För Svenska motorcykel- och snöskoterförbundet förklarades den exceptionella ökningen att man upptagit en ny organisation, Riksorganisationen Sveriges MotorCyklister (SMC), i det egna förbundet.

Med reservation för att IdrottOnline således är en osäker källa för att mäta medlemskap i idrottsföreningar, kan det konstateras att idrottsrörelsen även 2019 redovisar en ökning av det totala antalet medlemmar, om än inte lika kraftig som 2018: totalt 370 417 fler medlemskap 2019 jämfört med 2018, motsvarande en tillväxt på 7 procent. En mindre del, totalt 6 152 medlemskap, förklaras av att Svenska Cheerleadingförbundet invaldes som nytt specialidrottsförbund i Riksidrottsförbundet på RF-stämman 2019. Resterande ökning förklaras av förändringar bland befintliga specialidrottsförbund. Även detta år var ökningen bred. Endast 10 av 72 förbund (2019) redovisade en minskning. Störst procentuell ökning redovisade två medlemsmässigt små idrotter; förbunden för cricket (+35 procent) respektive frisbee (+31 procent). Bland större förbund utmärkte sig gymnastik (+13 procent) och fotboll (+12 procent), vars medlemsökningar var mindre i procent men desto större i faktiska tal. Störst nedgång i antalet medlemmar uppvisade Sportdykarförbundet (-13 procent) och Skolidrottsförbundet (-12 procent).

Tabell 3.1.6 Specialidrottsförbund med stora förändringar i medlemskåren (aktiv i idrott* per förening**) 2018–2019

Förbund	Medlemmar 2018	Medlemmar 2019	Förändring antal	Förändring %
Cricketförbundet	3 203	4 331	1 128	35
Frisbeeförbundet	5 483	7 179	1 698	31
Gymnastikförbundet	333 960	376 024	42 064	13
Fotbollförbundet	939 202	1 054 240	115 038	12
Sportdykarförbundet	13 120	11 375	-1 745	-13
Skolidrottsförbundet	116 990	103 161	-13 829	-12

*Med "Aktiv i idrott" menas att man deltagit minst en gång per år i någon av föreningens aktiviteter. En person kan vara aktiv i idrott i flera specialidrottsförbund.

Källa: RF/IdrottOnline

Uppgifterna från Riksidrottsförbundet indikerar att IdrottOnline fortfarande är i ett uppbyggnadsskede och att systemet därför är en osäker kunskapskälla rörande medlemskap i idrottsföreningar. Det faktum att aktivitetsnivån inom idrottsrörelsen minskat under senare år (se indikator 1.3) förstärker vår bedömning att det faktiska antalet medlemmar inom idrottsrörelsen rimligtvis inte ökat under senare år, trots höjda medlemssiffror.

Stora och små

När föreningsantal och medlemsbestånd sammanförs (tabellerna 3.1.7–3.1.8), framträder diverse mönster. Vissa förbund – framför allt golf men även simning, akademisk idrott, friidrott och Korpen – utmärker sig genom att ha stora föreningar. I andra såsom dart, bowling, parasport och racerbåt, är det vanligt med ett betydligt lägre genomsnittligt medlemsbestånd i föreningarna. Svenska Fotbollförbundet har både flest medlemmar och föreningar. Därefter utmärker sig förbunden för friidrott och golf med många medlemmar, medan skidor, skyttesport, skolidrott och gymnastik har många föreningar.

Tabell 3.1.7 Specialidrottsförbund med störst och minst föreningar (aktiv i idrott* per förening**) 2019

Störst föreningar (kvot)		Minst föreningar (kvot)	
Golfförbundet	1 115	Dartförbundet	26
Simförbundet	770	Bowlingförbundet	41
Akademiska Idrottsförbundet	649	Parasportförbundet	42
Friidrottsförbundet***	528	Racerbåtförbundet	43
Korpen	521	Dragkampförbundet	48
Ishockeyförbundet	379	Bouleförbundet	52
Basketbollförbundet	369	Triathlonförbundet	52
Motorcykel- och snöskoterförbundet	364	Curlingförbundet	54
Gymnastikförbundet	363	Flygsportförbundet	59
Innebandyförbundet	341	Cricketförbundet	60

*Med "Aktiv i idrott" menas att man deltagit minst en gång per år i någon av föreningens aktiviteter. En person kan vara aktiv i idrott i flera specialidrottsförbund.

**Enbart föreningar med organisationsnummer ingår. En del föreningar har sektioner och ingår därmed i flera specialidrottsförbund.

***Många lokalföreningar i Friskis&Svettis är medlemmar i Svenska Friidrottsförbundet.

Källa: RF/IdrottOnline

Tabell 3.1.8 Specialidrottsförbund med flest föreningar* och flest medlemmar (aktiv i idrott**) 2019

Flest föreningar		Flest medlemmar	
Fotbollförbundet	3 209	Fotbollförbundet	1 054 240
Skidförbundet	1 271	Friidrottsförbundet***	520 841
Skyttesportförbundet	1 069	Golfförbundet	461 562
Skolidrottsförbundet	1 046	Gymnastikförbundet	376 024
Gymnastikförbundet	1 036	Innebandyförbundet	308 968
Friidrottsförbundet***	986	Simförbundet	227 059
Innebandyförbundet	905	Ishockeyförbundet	215 569
Ridsportförbundet	858	Motorcykel- och snöskoterförbundet	165 400
Budo- och kampsportförbundet	772	Ridsportförbundet	162 421
Bowlingförbundet	613	Korpen	144 904

*Enbart föreningar med organisationsnummer ingår. En del föreningar har sektioner och ingår därmed i flera specialidrottsförbund.

** Med "Aktiv i idrott" menas att man deltagit minst en gång per år i någon av föreningens aktiviteter. En person kan vara aktiv i idrott i flera specialidrottsförbund.

***Många lokalföreningar i Friskis&Svettis är medlemmar i Svenska Friidrottsförbundet.

Källa: RF/IdrottOnline

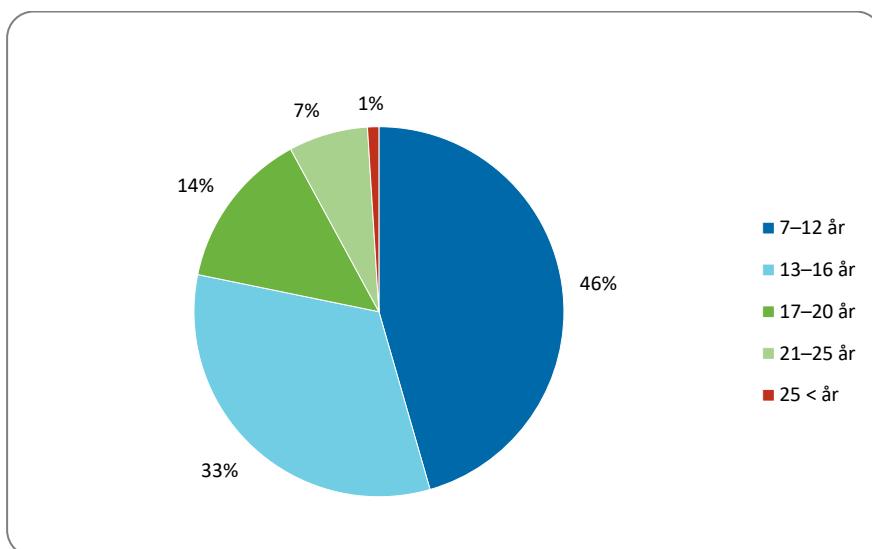
Indikator 1.3 Aktivitetsnivån i barn- och ungdomsidrotten

Precisering: LOK-stödsberättigade deltagartillfällen och aktiviteter fördelade på åldersgrupper och kön

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet

Källa: Statligt lokalt aktivitetsstöd (LOK)

Det statliga lokala aktivitetsstödet (LOK-stödet) är ett generellt, statligt aktivitetsstöd riktat till lokala och ideella ungdomsorganisationer. För idrottsföreningar gäller särskilda regler, beslutade av Riksidrottsstyrelsen. Bidragsberättigade är ideella föreningar anslutna till något av Riksidrottsförbundets specialidrottsförbund. Bidrag utgår för både sammankomster och deltagartillfällen. Sedan den 1 januari 2014 gäller att bidragsberättigade deltagare är barn och ungdomar i åldern 7–25 år och ledare 13–25 år. För deltagare och ledare inom idrott för personer med funktionsnedsättningar finns ingen övre åldersgräns, vilket förklarar kategorin över 25 år i figur 3.1.4.

Figur 3.1.4. Lokalt aktivitetsstöd 2019, åldersfördelning (%)* av totalt 58 miljoner deltagartillfällen för barn och ungdomar i åldern 7–25 år**

*På grund av avrundningen blir totalen inte 100 procent.

**För deltagare med funktionsnedsättning finns ingen övre åldersgräns.

Källa: RF/LOK-stöd

Enligt 2019 års LOK-statistik beviljades landets lokala idrottsföreningar då stöd för 58 148 153 deltagartillfällen, varav den största andelen består av barn och ungdomar mellan 7 och 16 år (figur 3.1.4). Fördelat jämnt över ett helt år och antalet individer innebär det att drygt 159 000 unga dagligen deltar i en bidragsberättigad idrottsaktivitet. Det är alltså en betydande mängd aktiviteter som bedrivs i svensk idrottsrörelse en genomsnittlig dag.

Tabell 3.1.9 Lokalt aktivitetsstöd 2019, deltagartillfällen fördelat på ålder och kön (%)

Ålder	Pojkar	Flickor
7–12 år	58	42
13–16 år	59	41
17–20 år	67	33
21–25 år	70	30
25 < år*	64	36
Alla	60	40

*För deltagare med funktionsnedsättning finns ingen övre åldersgräns.

Källa RF/LOK-stöd

En granskning av den könsmässiga fördelningen i tabell 3.1.9 visar att pojkar svarade för 60 procent av samtliga tillfällen och flickor för 40 procent. Denna fördelning har varit i huvudsak oförändrad sedan CIF:s första uppföljning av statens stöd 2009. Vidare framkommer att andelen pojkar ökar något med stigande ålder fram till och med 25 års ålder. Sammantaget indikerar statistiken att pojkar redan i unga år är något mer aktiva inom föreningsidrotten än flickor, och att skillnaderna därefter tilltar under ungdomsperioden.

Tabell 3.1.10 Specialidrottsförbund med flest deltagartillfällen och aktiviteter 2019, deltagare 7–25 år*

Antal deltagartillfällen		Antal aktiviteter	
Fotbollförbundet	20 641 799	Fotbollförbundet	1 646 983
Innebandyförbundet	5 476 508	Innebandyförbundet	427 850
Ishockeyförbundet	4 311 335	Ridsportförbundet	413 503
Gymnastikförbundet	3 524 672	Gymnastikförbundet	321 482
Handbollförbundet	3 160 947	Simförbundet	306 435
Ridsportförbundet	2 585 393	Ishockeyförbundet	302 787
Basketförbundet	2 471 108	Tennisförbundet	296 243
Simförbundet	2 267 593	Handbollförbundet	252 066
Budo- och kampsportsförbundet	1 436 529	Basketbollförbundet	229 421
Tennisförbundet	1 388 097	Friidrottsförbundet**	163 726

*För deltagare med funktionsnedsättning finns ingen övre åldersgräns.

**Många lokalföreningar i Friskis&Svettis är medlemmar i Svenska Friidrottsförbundet.

Källa: RF/LOK-stöd

Tabell 3.1.10 visar att Fotbollförbundet svarar för nästan fyra gånger fler deltagartillfällen än något annat förbund. Det kan också konstateras att samma idrotter toppar listan för både deltagartillfällen och aktiviteter, med undantag för Budo- och kampsportsförbundet som återfinns på nionde plats i fråga om deltagartillfällen, medan Friidrottsförbundet återfinns på tionde i fråga om aktiviteter.

I tabell 3.1.11 redovisas idrotter med flest deltagartillfällen 2019 fördelade på kön, samtliga ålderskategorier. Tabellen visar en stark dominans av pojkar i de tre stora lagidrotterna fotboll, innebandy och ishockey. På fjärde och sjätte plats finner vi gymnastik och ridsport, vilka är starkt dominerade av flickor. Endast tre av tio förbund har en jämställd könsfördelning (minst 60/40 procent).

Tabell 3.1.11 Specialidrottsförbund med flest deltagartillfällen 2019, fördelade på pojkar och flickor 7–25 år (%)

	Pojkar	Flickor
Fotbollförbundet	72	28
Innebandyförbundet	67	33
Ishockeyförbundet	94	6
Gymnastikförbundet	16	84
Handbollförbundet	46	54
Ridsportförbundet	4	96
Basketbollförbundet	52	48
Simförbundet	44	56
Budo- och kampsportsförbundet	70	30
Tennisförbundet	63	37

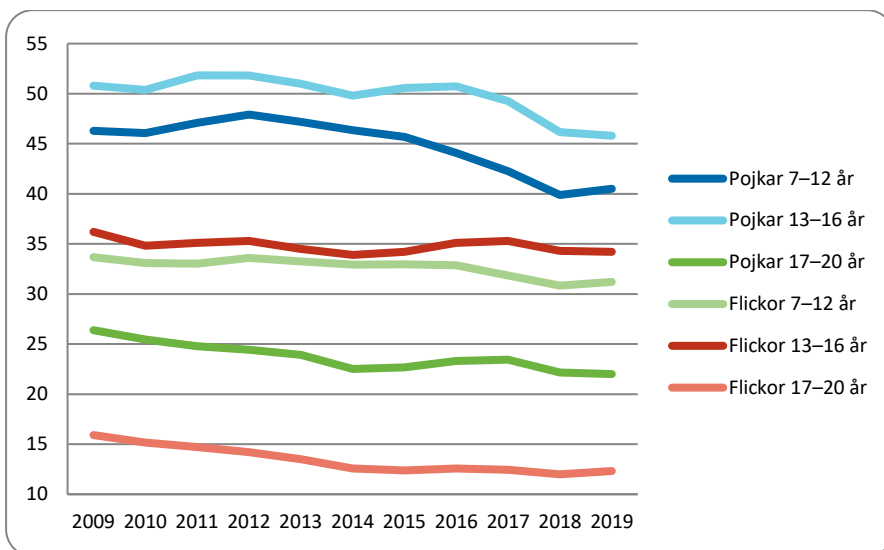
*Många lokalföreningar i Friskis&Svettis är medlemmar i Svenska Friidrottsförbundet.

Källa: RF/LOK-stöd

Minskade aktivitetsnivåer inom barn- och ungdomsidrotten

Det finns skäl att betrakta LOK-stödsstatistiken som en av de bästa indikatorerna på aktivitetsnivån i svensk barn- och ungdomsidrott. Detta beror på att statistiken omfattar samtliga beviljade bidrag, vilket eliminerar den risk för felkällor och bristande precision som kan uppstå vid skattningar och urvalsstudier. Därutöver har LOK-statistiken god täckning, vilket sammanhänger med att de allra flesta föreningar som bedriver barn- och ungdomsidrott är måna om att rapportera denna för att på så sätt få ekonomiskt stöd.

CIF har sedan 2011 följt aktivitetsnivåerna i barn- och ungdomsidrotten ingående och på så sätt kunnat rapportera om minskat föreningsidrottande. Nedgången redovisas genom ett index i figur 3.1.5, där antalet registrerade deltagartillfällen i olika åldersgrupper dividerats med ungdomsgruppens storlek. Det mått som därmed skapas speglar aktivitetsnivån i barn- och ungdomsidrotten både gruppvis och över tid.

Figur 3.1.5 Aktivitetsnivån i barn- och ungdomsidrotten (antal deltagartillfällen per capita och år) i relation till förändringar i befolkningen, pojkar och flickor 7–20 år, 2009–2019.

Källa: RF/LOK-stöd

Figur 3.1.5 är intressant i flera avseenden. För det första framträder här tydligt att aktivitetsnivåerna i idrotten skiljer sig åt mellan kön och åldersgrupper. Högst aktivitetsnivåer finner vi hos pojkar i åldern 13–16 år, följt av pojkar 7–12 år. I båda fallen handlar det om träningsvolymen motsvarande i genomsnitt cirka 40–46 deltagartillfällen per pojke och år. Betydligt lägre nivåer finner vi bland äldre ungdomar, särskilt i åldern 17–20 år. Gruppen flickor 17–20 år är svagast representerad i föreningsidrottens barn- och ungdomsverksamhet, och uppnådde under 2019 en träningsvolym på 12,3 tillfällen.

För det andra belyser figur 3.1.5 tydligt barn- och ungdomsidrottens minskade aktivitetsnivåer över tid. Eftersom måttet ”deltagartillfällen per capita” baseras på den totala ungdomspopulationen varje år, tar måttet hänsyn till demografiska variationer. Förändringar över tid speglar därmed en reell förändring av rapporterade träningstillfällen.

Figur 3.1.5 visar att nedgången i aktivitetsnivåer under den senaste tioårsperioden haft olika faser för olika åldersgrupper. Bland äldre ungdomar (flickor och pojkar i åldern 17–20 år) var nedgången kontinuerlig under åren 2009–2014. Därefter har aktivitetsnivåerna varit förhållandevis konstanta.

Med början år 2012 har en ny nedgångsfas inletts. Minskade aktivitetsnivåer återfinns denna gång även bland idrottsrörelsens yngsta medlemmar, gruppen 7–12 år. Nedgången är störst bland pojkar; här handlar det om en minskning på nästan 15,5 procent från toppnoteringen 2012 (47,9 deltagartillfällen per capita och år) till 2019 (40,5 tillfällen). För flickor 7–12 år minskade aktivitetsnivåerna under samma period med 7,2 procent.

Sammantaget visar figur 3.1.5 att aktivitetsnivåerna minskat i samtliga åldersgrupper under tioårsperioden 2009–2019. En närmare granskning av utvecklingen 2018–2019 visar en liten ökning bland flickor och pojkar i åldern 7–12 år samt bland flickor i åldern 17–20 år. För övriga kategorier har nedgången fortsatt något även under 2019.

Den procentuella förändringen för olika åldersgrupper under tioårsperioden 2009–2019 redovisas i tabell 3.1.12.

Tabell 3.1.12 Deltagartillfällen per capita och år i olika åldersgrupper, procentuell förändring 2009–2019

	Deltagartillfällen per capita 2009	Deltagartillfällen per capita 2019	Förändring %
Pojkar 7–12 år	46,3	40,5	-12,5
Pojkar 13–16 år	50,8	45,8	-9,8
Pojkar 17–20 år	26,4	22,0	-16,7
Flickor 7–12 år	33,7	31,2	-7,4
Flickor 13–16 år	36,2	34,2	-5,5
Flickor 17–20 år	15,9	12,3	-22,6

Källa: RF/LOK-stöd

Både ur folkhälso- och föreningsperspektiv är det problematiskt när aktivitetsnivåer minskar. När nedgången dessutom sker i unga åldrar blir det särskilt allvarligt, eftersom ett minskat deltagande riskerar att få efterverkningar längre upp i åldrarna. Det är därför synnerligen oroande att idrottsrörelsen under senare år redovisat en bred nedgång bland sina yngsta medlemmar.

I dagsläget är det svårt att förklara den minskade aktivitetsnivån bland unga i åldern 7–12 år. Orsakerna kan vara många och olika.

Det faktum att nedgången är stark både bland idrottsrörelsens yngsta medlemmar och bland äldre ungdomar innebär att förklaringar till minskade idrottsaktiviteter i

barn- och ungdomsidrotten måste sökas både i själva inflödet av unga till idrottsrörelsen och i de mekanismer som får tonåringar att minska sitt föreningsidrottande. Orsakerna behöver dock inte vara sammanlänkade.

Det är även viktigt att skilja på orsaker som är direkt kopplade till idrottsrörelsens förutsättningar och aktiviteter och orsaker kopplade till övergripande samhälleliga förändringar i ungas värderingar och fritidsvanor. Ett exempel på idrottsrelaterade förklaringar är tillgänglighet. Kanske ska nedgången åtminstone delvis förklaras av att föreningar i större städer har svårt att ta emot ökande barnkullar på grund av lokal- eller ledarbrist?

Det kan även handla om ekonomi, det vill säga att en successiv höjning av medlems- och träningsavgifter fått till följd att hushåll med små resurser tvingas begränsa sina barns idrottsaktiviteter. För föreningar utanför tätorterna tillkommer att avfolkningen av orter i sig kan vara problematisk, eftersom den kan skapa svårigheter att få ihop fungerande lag eller träningsgrupper, med följden att hela verksamheter till slut kan tvingas läggas ned. CIF har under många år påvisat att dagens barn- och ungdomsidrott är socioekonomiskt skiktad och att ungas olika samhällsvillkor även återspeglas i idrottsrörelsens utformning. Detta indikerar att nedgången i aktivitetsnivåer ytterst handlar om ungas ojämlika samhälleliga förutsättningar.

Förutom förklaringar kopplade till idrottsliga aktiviteter och förutsättningar, återstår mer övergripande faktorer kopplade till sociodemografiska förhållanden, värderingsförskjutningar och förändrade fritidsvanor bland unga. Den studie som analysföretaget Ungdomsbarometern utförde 2019 på uppdrag av CIF, redovisad i förra årets uppföljning, ger en tydlig indikation på att åtminstone aktivitetsminskningen bland äldre ungdomar måste kopplas till förändrade värderingar och beteenden bland dagens unga.

Den bild som framträder är att många unga av i dag vill ha ett brett utbud av fritidsaktiviteter och möjlighet att själva styra sin tid. Detta kan vara svårt att förena med en idrottsverksamhet som ofta bygger på höga krav på deltagande, engagemang och kontinuitet.

Utvecklingen inom de tio största barn- och ungdomsidrotterna

Tabell 3.1.13 redovisar aktivitetsnivåernas förändring i de tio största barn- och ungdomsidrotterna 2009–2019. Även här redovisas statistiken i måttet deltagartillfällen per capita och år, med följderna att statistiken alltså inte påverkas av förändringar i ungdomspopulationens storlek.

Tabell 3.1.13 Deltagartillfällen per capita och år i de 10 största barn- och ungdomsidrotterna, procentuell förändring 2009–2019 (7–20 år)

Förbund	2009	2019	Förändring %
Fotbollförbundet	12,1	11,4	-5
Innebandyförbundet	3,4	3,0	-11
Ishockeyförbundet	2,7	2,4	-13
Gymnastikförbundet	1,3	2,1	55
Handbollförbundet	1,9	1,8	-8
Ridsportförbundet	2,1	1,5	-31
Basketbollförbundet	1,8	1,4	-21
Simförbundet	1,3	1,3	3
Tennisförbundet	1,1	0,8	-22
Friidrottsförbundet*	1,1	0,7	-31

*Många lokalföreningar i Friskis&Svettis är medlemmar i Svenska Friidrottsförbundet.

Källa: RF/LOK-stöd

Tabellen visar att en majoritet av de stora idrottsförbunden – åtta av tio – haft minskad aktivitet i barn- och ungdomsidrotten. Störst relativ nedgång uppvisar idrotterna ridsport (-31 procent) och friidrott (-31 procent). Svenska simförbundet redovisar i stort sett oförändrad aktivitet (3 procent) medan gymnastiken däremot går mot strömmen och uppvisar en imponerande aktivitetsutveckling på hela 55 procent.

I tabell 3.1.14 särredovisas LOK-stödet till Svenska Parasportförbundet. Av tabellen framgår att antalet deltagartillfällen minskat även här: från 260 773 år 2013 till 219 580 år 2019. LOK-stödet saknar övre åldersgräns för personer med funktionsnedsättningar. Enligt uppgift från Riksidrottsförbundet utgör vuxna en majoritet av Svenska Parasportförbundets samlade LOK-stödsberättigade verksamhet.

Tabell 3.1.14 Statligt LOK-stöd till Parasportförbundet, antal deltagartillfällen 2013–2019*

2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
260 773	250 654	252 439	252 245	237 946	221 070	219 580

*För deltagare med funktionsnedsättning finns ingen övre åldersgräns.

Källa: RF/LOK-stöd

Skillnader i aktivitetsnivåer mellan olika kommuntyper

Skiljer sig deltagande i barn- och ungdomsidrotten i olika sociodemografiska kontexter? Skiljer sig till exempel barns föreningsidrottande mellan stad och landsbygd? Ett sätt att besvara sådana frågor är att kombinera Riksidrottsförbundets LOK-stödsstatistik med den kommuntypsindelning som skapats av Sveriges Kommuner och Regioner (SKR), en arbetsgivar- och medlemsorganisation för Sveriges 290 kommuner och 21 regioner. Resultatet redovisas i tabell 3.1.15.

Tabell 3.1.15. Deltagartillfällen i barn- och ungdomsidrotten per capita och år, fördelade på kommuntyper 2019*

Kommuntyper	7–12 år	13–16 år	17–20 år
Storstäder	35	41	18
Pendlingskommun nära storstad	41	42	15
Större stad	37	45	20
Pendlingskommun nära större stad	29	30	15
Lågpendlingskommun nära större stad	28	30	13
Mindre stad/tätort	35	41	20
Pendlingskommun till mindre tätort	26	26	26
Landsbygdskommun, ej nära större stad	26	30	15
Landsbygdskommun med besöksnäring	28	25	11
Alla kommuner	36	40	17

*Antal godkända deltagartillfällen av LOK-stödsberättigade idrottsföreningar under 2019, dividerat med antal invånare i motsvarande ålderskategori.

Källa: SKR

Klassificering av kommuntyper enligt Sveriges kommuner och regioner, SKR
A. Storstäder och storstadsnära kommuner
Storstäder – kommuner med minst 200 000 invånare varav minst 200 000 invånare i den största tätorten
Pendlingskommun nära storstad – kommuner där minst 40 procent av nattbefolkningen pendlar till arbete i en storstad eller storstadsnära kommun
B. Större städer och kommuner nära större stad
Större stad – kommuner med minst 50 000 invånare varav minst 40 000 invånare i den största tätorten
Pendlingskommun nära större stad – kommuner där minst 40 procent av nattbefolkningen pendlar till arbete i en större stad
Lågpendlingskommun nära större stad – kommuner där mindre än 40 procent av nattbefolkningen pendlar till arbete i en större stad
C. Mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner
Mindre stad/tätort – kommuner med minst 15 000 men mindre än 40 000 invånare i den största tätorten
Pendlingskommun nära mindre stad/tätort – kommuner där minst 30 procent av nattbefolkningen pendlar till arbete i annan mindre ort och/eller där minst 30 procent av den sysselsatta dagbefolkningen bor i annan kommun
Landsbygdskommun – kommuner med mindre än 15 000 invånare i den största tätorten, lågt pendlingsmönster (mindre än 30 procent)
Landsbygdskommun med besöksnäring – landsbygdskommun med minst två kriterier för besöksnäring, d.v.s. antal gästnätter, omsättning inom detaljhandel/ hotell/ restaurang i förhållande till invånarantalet

Tabell 3.1.15 är intressant på flera sätt. För det första visas att aktivitetsnivåerna i de flesta kommuntyper är högst i åldersgruppen 13–16 år och lägst bland äldre ungdomar, ålder 17–20 år. För det andra framkommer betydande skillnader mellan olika kommuntyper. Höga aktivitetsnivåer uppmättes 2019 i större städer, pendlingskommuner nära storstäder samt mindre städer/tätorter. Betydligt lägre nivåer uppmättes i övriga kommuntyper.

Indikator 1.4 Ideellt ledarskap i idrottsföreningar

Precisering: Antal personer som uppger sig vara ledare i en idrottsförening

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet

Källa: Svenska folkets relation till motion och idrott

I detta sammanhang redovisas antalet ideella ledare i svensk idrottsrörelse baserat på Riksidrottsförbundets enkät *Svenska folkets relation till motion och idrott*. En samlad bild av 2019 års resultat ges i tabell 3.1.16.

Tabell 3.1.16 Uppdrag som ledare, tränare, styrelsemedlem, domare, funktionär i idrottsförening 2019; skattning av antal personer i riket, uttryckt som andel av kategorin (%)

	Antal	Andel av befolkningen (%)
TOTALT		
6–80 år	882 000	10
KÖN		
Män	537 000	12
Kvinnor	346 000	8
ÅLDER		
6–18 år	118 000	8
19–40 år	346 000	12
41–80 år	416 000	9

Källa: RF/SCB, *Svenska folkets relation till motion och idrott* (skattade värden)

Tabell 3.1.16 indikerar att 882 000 personer i åldern 6–80 år innehar ett ledaruppdrag i en idrottsförening. Vidare framgår att män i större utsträckning än kvinnor har ledaruppdrag samt att de allra flesta idrottsledare är vuxna.

Indikator 1.5 Specialidrotts- och distriktsidrottsförbundens beroende av statligt stöd

Precisering: Det statliga stödets storlek och andel av specialidrottsförbundens samlade intäkter

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet

Källa: Specialidrottsförbundens årsredovisningar

En indikation på specialidrottsförbundens beroende av offentliga medel går att få genom att ställa statens stöd i relation till förbundens samlade intäkter.

I tabell 3.1.17 redovisas förbundens totala statsbidrag via Riksidrottsförbundet (basbidrag, Idrottslyftet, internationellt stimulansbidrag med mera) samt deras totala omsättning. Måttet ”bidragsgrad” visar därefter statsbidragets andel av förbundens totala ekonomi.

Tabell 3.1.17 Specialidrottsförbundens bidragsberoende 2019

Förbund	Statsbidrag (kr)	Omsättning (kr)	Omsättning exkl. bidrag (kr)	Bidragsgrad (%)	Eget kapital (kr)
Skidskytte*	4 172 000	38 128 652	33 956 652	11%	15 690 658
Fotboll	66 942 000	575 754 000	508 812 000	12%	157 665 000
Motorcykel/snöskoter	7 181 000	42 805 989	35 624 989	17%	15 438 172
Bilsport	7 365 000	38 420 602	31 055 602	19%	8 278 571
Golf	25 572 000	129 568 000	103 996 000	20%	60 435 000
Ishockey*	26 129 000	109 352 000	83 223 000	24%	33 504 000
Segling	9 085 000	34 859 572	25 774 572	26%	21 606 648
Ridsport	28 713 000	108 089 000	79 376 000	27%	19 495 000
Orientering	12 458 000	44 906 000	32 448 000	28%	12 739 000
Bandy*	7 133 000	25 060 729	17 927 729	28%	7 126 426
Triathlon	3 788 000	12 238 954	8 450 954	31%	1 136 310
Skidor*	23 210 000	68 334 000	45 124 000	34%	95 229 000
Boule	1 871 000	5 391 495	3 520 495	35%	3 108 290
Bordtennis	8 476 000	24 313 952	15 837 952	35%	2 718 904
Parasport	22 033 000	61 836 000	39 803 000	36%	11 505 000
Simning	19 501 000	54 110 000	34 609 000	36%	15 433 000
Innebandy*	31 625 000	84 704 745	53 079 745	37%	15 719 534
Judo	5 558 000	14 628 771	9 070 771	38%	1 127 164
Cricket	1 407 000	3 631 873	2 224 873	39%	1 155 772
Bowling*	5 394 000	13 896 450	8 502 450	39%	3 379 279
Volleyboll	6 563 000	16 664 163	10 101 163	39%	2 030 547
Friidrott	20 195 000	50 924 000	30 729 000	40%	9 590 000
Sportdykning	2 279 000	5 545 657	3 266 657	41%	495 317
Kanot	5 887 000	14 194 433	8 307 433	41%	1 276 909
Bangolf	1 967 000	4 713 864	2 746 864	42%	988 395
Tennis	13 931 000	33 321 000	19 390 000	42%	20 406 000
Cykel	9 091 888	21 328 930	12 237 042	43%	5 334 839
Basketboll	18 134 000	42 326 000	24 192 000	43%	186 000
Klättring	3 203 000	7 311 761	4 108 761	44%	2 646 238
Gymnastik	21 500 000	48 144 985	26 644 985	45%	15 723 973
Skyttesport	9 916 000	21 941 565	12 025 565	45%	18 133 674
Curling*	4 708 112	10 187 718	5 479 606	46%	3 048 198
Styrkelyft	4 192 000	8 737 941	4 545 941	48%	2 731 712
Tyngdlyftning	2 606 000	5 261 252	2 655 252	50%	4 706 123
Amerikansk fotboll	5 073 000	10 215 166	5 142 166	50%	191 325

Förbund	Statsbidrag (kr)	Omsättning (kr)	Omsättning exkl. bidrag (kr)	Bidragsgrad (%)	Eget kapital (kr)
Handboll*	22 600 000	44 831 000	22 231 000	50%	13 242 000
Konståkning*	9 505 000	18 757 134	9 252 134	51%	4 993 795
Bågskytte	3 280 000	6 388 659	3 108 659	51%	2 721 500
Rugby	2 207 000	4 200 213	1 993 213	53%	208 336
Kärlsport*	1 284 000	2 260 801	976 801	57%	1 126 475
Danssport	5 375 000	9 223 475	3 848 475	58%	5 500 363
Rodd	4 018 000	6 828 353	2 810 353	59%	1 741 272
Badminton*	6 542 000	11 070 651	4 528 651	59%	1 509 070
Baseboll/Softboll	2 471 000	4 162 431	1 691 431	59%	1 435 222
Racerbåt*	1 006 000	1 599 820	593 820	63%	1 152 594
Mångkamp	1 453 000	2 308 532	855 532	63%	2 521 421
Draghundsport	1 707 000	2 693 579	986 579	63%	1 448 632
Karate	5 103 000	7 905 329	2 802 329	65%	3 298 727
Dövidrott	3 961 000	5 939 175	1 978 175	67%	251 295
Dragkamp	1 882 000	2 786 820	904 820	68%	784 076
Skolidrott	7 150 000	10 387 227	3 237 227	69%	4 183 188
Fäktning	3 943 000	5 715 519	1 772 519	69%	777 652
Skridsko	3 188 000	4 529 900	1 341 900	70%	-183 297
Dart*	1 446 000	2 053 985	607 985	70%	1 976 527
Brottning	7 274 000	10 227 555	2 953 555	71%	-313 824
Budo/kampsport	9 891 000	13 708 675	3 817 675	72%	2 948 231
Akademisk idrott*	3 820 000	5 110 041	1 290 041	75%	1 709 577
Korpen	23 701 000	30 850 168	7 149 168	77%	16 423 805
Casting	2 019 000	2 607 776	588 776	77%	511 260
Boxning	6 047 000	7 774 441	1 727 441	78%	2 851 529
Issegling*	1 166 000	1 454 582	288 582	80%	2 750 637
Vattenskidor/Wakeboard	2 444 000	3 044 885	600 885	80%	1 043 310
Varpa	1 224 000	1 510 280	286 280	81%	1 599 662
Biljard*	1 766 000	2 143 600	377 600	82%	1 811 888
Taekwondo	5 512 000	6 493 180	981 180	85%	620 537
Skateboard	2 549 000	2 802 288	253 288	91%	432 574
Frisbee	1 752 000	1 909 517	157 517	92%	559 310
Flygsport	4 737 000	5 054 890	317 890	94%	4 489 679
Squash*	2 032 000	2 158 982	126 982	94%	292 357
Landhockey	1 640 000	1 499 646	-140 354	109%	140 834
Gång	1 645 000	1 371 961	-273 039	120%	2 342 512

*Förbund med brutet räkenskapsår, redovisningen avser 2019–2020.

Källa: RF/Specialidrottsförbunden

Under 2019 uppgick förbundens totala statsbidrag till 614 miljoner kronor. Samtidigt hade de en samlad total omsättning på drygt 2 044 miljoner kronor. Det ger ett genomsnittligt bidragsberoende på 30 procent. Medianvärdet blir desto högre: 50 procent.

En mer ingående jämförelse mellan Riksidrottsförbundets specialidrottsförbund visar stora skillnader. En grupp bestående av sex förbund utmärker sig med hög andel egengenererade intäkter och ett beroende av statsbidrag på högst 25 procent. För 14 förbund är situationen den omvända, med ett bidragsberoende på över 75 procent.

Två specialidrottsförbund (för idrotterna landhockey respektive gång) redovisar bidragsgrad på över 100 procent. Detta förklaras bland annat av kortfristiga skulder och att tidigare bidrag återbetalats vilket påverkar förbundens ekonomiska redovisning. Gemensamt för dessa förbund är emellertid att de är små och att deras intäkter vid sidan av det statliga bidraget är mycket begränsat.

Det framkommer även att förbundens totala statsbidrag och deras bidragsberoende har ökat över tid. I tabell 3.1.18 redovisas utvecklingen under perioden 2009–2019. Sedan 2009 har specialidrottsförbundens tilldelning av statsbidrag ökat med 65 procent: från 374 miljoner kronor 2009 till 614 miljoner 2019. På samma gång har även deras totala omsättning ökat, med följden att den samlade bidragsgraden ökat från 26 procent till 30 procent.

Tabell 3.1.18 Specialidrottsförbundens statsbidrag, omsättning och bidragsgrad 2009–2019 (miljoner kronor)

	Statsbidrag	Omsättning	Bidragsgrad %
2019	614	2 044	30
2018	616	2 214	28
2017	600	1 894	32
2016	561	1 886	30
2015	453	1 748	26
2014	463	1 704	27
2013	483	1 694	28
2012	463	1 704	27
2011	450	1 600	28
2010	447	1 455	31
2009	374	1 448	26

Källa: RF/Specialidrottsförbunden

Indikator 1.6 Specialidrottsförbundens marknadsintäkter

Precisering: Specialidrottsförbundens totala omsättning

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet

Källa: Specialidrottsförbundens årsredovisningar

Indikator 1.5 visar att specialidrottsförbunden i stor utsträckning finansierar sin verksamhet med offentliga medel. För många förbund utgör emellertid även kommersiella intäkter en viktig inkomstkälla. Tyvärr saknas detaljerad kunskap om förbundens resurser via marknaden i form av reklamavtal, sponsring, medieintäkter med mera. Ett sätt att bedöma förbundens marknadsintäkter är emellertid att analysera förbundens totala omsättning exklusive statsbidrag. I tabell 3.1.19 redovisas de förbund som 2019 redovisade störst respektive minst intäkter vid sidan av statens stöd.

Tabell 3.1.19 Specialidrottsförbund med högst respektive lägst omsättning 2019 (kronor)

Högst omsättning exklusive statsbidrag (kr)		Lägst omsättning exklusive statsbidrag (kr)	
Fotboll	575 754 000	Gång	-273 039
Golf	129 568 000	Landhockey	-140 354
Ishockey*	109 352 000	Squash	126 982
Ridsport	108 089 000	Frisbee	157 517
Innebandy*	84 704 745	Skateboard	253 288
Skidor*	68 334 000	Varpa	286 280
Parasport	61 836 000	Issegling	288 582
Motorcykel och snöskoter	42 805 989	Flygsport	317 890
Simning	54 110 000	Biljard	377 600
Skidskytte*	38 128 652	Casting	588 776

*Förbund med brutet räkenskapsår, redovisningen avser 2019–2010.

Källa: RF/Specialidrottsförbunden

Vid en jämförelse av förbundens omsättning exklusive statsbidrag utmärker sig Svenska Fotbollförbundet med störst belopp, nästan 576 miljoner kronor. Därefter följer Svenska Golf förbundet (drygt 129 miljoner kronor) och Svenska Ishockeyförbundet (drygt 109 miljoner kronor). En jämförelse med tidigare mätningar visar att just dessa tre regelbundet utmärker sig med betydligt högre omsättning än övriga specialidrottsförbund.

Lägst omsättning exklusive statsbidrag 2019 hade förbunden för gång, landhockey, squash och frisbee. Dessa förbund finansierar nästan helt sina verksamheter med offentliga medel.

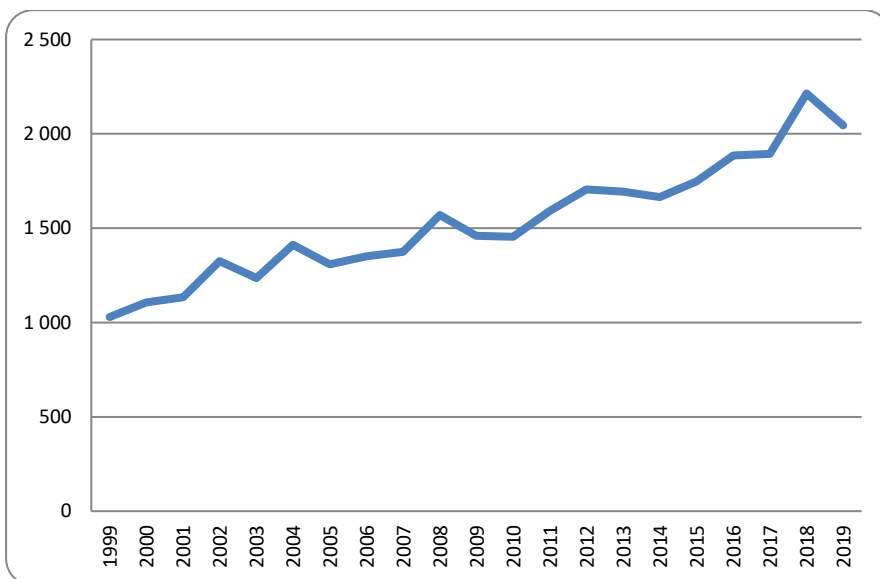
Tabell 3.1.19 kan ses som en grov indikator på specialidrottsförbund med stora respektive små marknadsintäkter. Det är dock viktigt att inte dra alltför långtgående slutsatser av uppgifterna ovan, avseende specialidrottsförbundens samlade ekonomi och deras beroendeförhållande till stat, marknad och civilsamhälle.

Först och främst kan förbundens inkomstkällor vara av många och skilda slag. Ett exempel är Svenska Golfförbundet, vars enskilt största intäktskälla är medlemsavgifter. Att ett förbund har hög omsättning innebär alltså inte med självklarhet att dessa intäkter kommer från sponsorer och medier.

Ett ytterligare skäl till att iaktta viss försiktighet är att vissa förbund valt att förlägga sina kommersiella aktiviteter i särskilda aktiebolag. Dessa marknadsintäkter redovisas inte alltid inom ramen för moderföreningen. Exempelvis har Svenska Skidförbundet placerat stora delar av sin verksamhet, däribland landslagsverksamhet, marknadsföring samt nationella och internationella tävlingar, i det helägda dotterbolaget Ski Team Sweden AB.

Självklart kan även förbundens omsättning variera kraftigt mellan olika år beroende på diverse internationella tävlingsevenemang. Slutligen tillkommer de felkällor som kan uppstå till följd av att förbunden har olika verksamhetsår, och därmed inte alltid redovisar sina bidrag och andra intäktskällor på ett likartat sätt. Mer entydiga slutsatser om specialidrottsförbundens ekonomi och existensvillkor förutsätter alltså kompletterande och fördjupade forskningsinsatser.

Med dessa reservationer har ändå förbundens sammanlagda omsättning ökat markant sedan 1990-talet. I figur 3.1.6 redovisas utvecklingen sedan 1996. Resultatet visar en påfallande kraftig ökning: från cirka 947 miljoner kronor 1996 till 2 044 miljoner kronor 2019.

Figur 3.1.6 Specialidrottsförbundens totala omsättning 1996–2019 (miljoner kronor)

Källa: RF/Specialidrottsförbunden

Empiriska tendenser målområde 1:

Redovisningen av målområde 1 visar tydligt att idrottsrörelsen är en av landets största frivilligrörelser. Uppskattningsvis 3,3 miljoner människor är i dag medlemmar i en idrottsförening. Bland medlemmarna återfinns både unga och gamla; män och kvinnor. Det finns därför fog för påståendet att idrottsrörelsen är en frivilligt organiserad fritidsverksamhet som engagerar och aktiverar en stor del av den svenska befolkningen.

Samtidigt finns det oroande tendenser. CIF har under flera år rapporterat om en minskning av aktivitetsnivåerna i barn- och ungdomsidrotten. Denna nedgång påbörjades 2008 och har tidigare framför allt förklarats av ett minskat deltagande bland äldre ungdomar (13–20 år) och av flickor i större utsträckning än pojkar.

Sedan 2012 återfinns nu minskade aktivitetsnivåer i alla barn- och ungdomsgrupper. Sett över en tioårsperiod har minskningen varit störst bland flickor i åldern 17–20 år: 22,6 procent. I motsvarande grupp pojkar är nedgången 16,7 procent. Därefter har minskningen varit starkast bland idrottsrörelsens yngsta medlemmar. I kategorin pojkar i åldern 7–12 år har aktivitetsnivåerna minskat med

12,5 procent på ett decennium – bland flickor i samma ålder minskade aktivitetsnivåerna med 7,4 procent. Det är en synnerligen angelägen forskningsuppgift att kartlägga och analysera orsakerna bakom denna minskning.

Vidare visar statistiken att idrottsrörelsen består av både stora och små idrotter. Tre idrotter utmärker sig i kraft av sin storlek: fotboll redovisar över en miljon medlemmar, golf och friidrott uppger ett medlemsbestånd i spannet 460 000 till 520 000.

Därutöver finns ytterligare 13 förbund med medlemstal över 100 000. Dessa sammanlagt 16 förbund samlar hela 79 procent av Riksidrottsförbundets totala medlemskår. Detta kan jämföras med att så många som 32 av Riksidrottsförbundets 72 medlemsförbund har färre än 15 000 medlemmar. Sett över tid har polariseringen mellan stora och små förbund snarare ökat än minskat.

Motsvarande skillnader visar sig i förbundens ekonomiska redogörelser: medan vissa förbund har stora marknadsintäkter finns det andra som nästan uteslutande finansierar sin verksamhet via offentligt stöd. Fotboll, golf och ishockey är tydliga exempel på det förstnämnda. För dem utgör det statliga stödet en mindre del av förbundens totala omsättning.

För de allra flesta är det statliga stödet långt mer betydelsefullt. För 14 av 71 förbund utgör statsanslag minst 75 procent av den totala omsättningen. Över tid är den empiriska tendensen att förbundens statsbidrag ökat med 64 procent sedan 2009.

Målområde 2: Idrottens betydelse för folkhälsan

Målområdet behandlar frågan om i vilken mån idrotten bidrar till ett livslångt intresse för motion, och i vilken mån den därmed kan främja god hälsa bland olika grupper.

Fysisk aktivitet har många och betydande effekter för folkhälsan. Genom regelbunden fysisk aktivitet kan olika sjukdomstillstånd motverkas – såsom diabetes, hjärt- och kärlsjukdomar och psykisk ohälsa. Därtill stärks immunförsvaret, konditionen och muskelstyrkan.

I regeringens idrottspolitiska proposition *Statens stöd till idrotten* (2008/09:126) understryks idrottens betydelse för folkhälsan. Samtidigt tillägger regeringen att idrottspolitikens folkhälsomål inte enbart kan avgränsas till den verksamhet som idrottsrörelsen organiserar. Ansvaret för att förverkliga politiken är delat mellan staten, kommunerna, idrottsrörelsen och de organisationer som bedriver friluft- och främjandeverksamhet.

Folkhälsopolitikens delade ansvar återspeglas i målområdets indikatorer. Samtliga indikatorer kan nämligen knytas till idrottsliga aktiviteter, men är inte avgränsade till den organiserade föreningsidrottens domäner. Motion och fysisk aktivitet går att få på många sätt. Medan vissa föredrar att träna i en idrottsförenings regi eller på ett gym, väljer andra att tillfredsställa sitt rörelsebehov genom trädgårdsarbete eller vistelse i skog och mark.

Målområde 2 innehåller tre indikatorer. De första två speglar medborgarnas motionsvanor och grad av fysisk aktivitet. Den tredje indikatorn rör olycksfall i samband med idrottsutövning.

Indikator 2.1 Motion och idrott på fritid

Precisering: Andel personer som motionerar och idrottar på fritiden

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet

Källa: Svenska folkets relation till motion och idrott

Vid studier av människors motions- och idrottsvanor måste två strategiska val göras. Det första rör distinktionen mellan fysisk aktivitet och mer explicita motionsaktiviteter. Här är poängen att många personer, exempelvis hantverkare, kan få sitt behov av fysisk aktivitet väl tillgodosett inom ramen för sitt dagliga arbete – och vara helt ointresserade av att motionera eller idrotta på sin fritid.

Den första fråga en forskare alltså måste ställa sig är om man vill undersöka huruvida människor rör på sig i största allmänhet (fysisk aktivitet) eller om man vill avgränsa sig till att studera när de frivilligt och aktivt väljer att ingå i motionsidrottskulturen genom att ägna sig åt olika tränings- och idrottsaktiviteter på sin fritid.

Det andra strategiska valet handlar om att fastställa den fysiska aktivitetens ansträngningsgrad och regelbundenhet. Här är problemet att svaren kommer att variera kraftigt om motion till exempel definieras som ”långsamma promenader minst två gånger i veckan” (med följderna att de flesta människor kan kategoriseras som motionärer), eller om kravet i stället höjs till ”ansträngande fysisk aktivitet minst 60 minuter per dag” (vilket gör gruppen aktiva motionärer betydligt mindre).

Med dessa reservationer redovisas följande uppgifter från Riksidrottsförbundets enkätstudie *Svenska folkets relation till motion och idrott*. I denna studie undersöks medborgarnas deltagande i organiserade motionsaktiviteter på fritiden. I tabell 3.2.1 visas hur ofta de tillfrågade sade sig delta i en motions- eller idrottsaktivitet på minst 20 minuter.

Tabell 3.2.1 Motion och idrott på fritid, skattning av andel personer i riket (%) 2019

	Minst 3 ggr per vecka	1–2 ggr per vecka	1–3 ggr per månad	Sällan eller aldrig
TOTALT				
6–80 år	49	27	12	11
KÖN				
Män	46	28	13	14
Kvinnor	53	27	11	8
ÅLDER				
6–18 år	56	34	5	5
19–40 år	47	24	17	13
41–80 år	49	27	12	12

Fråga: På din fritid, hur ofta ägnar du dig åt motion/idrott som är måttligt ansträngande, får dig att bli varm/andas något kraftigare än normalt och överstiger 20 minuter?

Källa: RF/SCB, Svenska folkets relation till motion och idrott (skattade värden). På grund av avrundningen blir totalen inte 100 procent.

I enkäten ställdes frågan hur ofta de tillfrågade ägnar sig åt måttligt ansträngande motions- eller idrottsaktiviteter som får dem att bli varma/andas något kraftigare än normalt och överstiger 20 minuter. Resultatet visar att det stora flertalet svenska medborgare – drygt tre av fyra i åldern 6–80 år – säger sig bedriva någon form av idrotts- eller motionsaktivitet i veckan på denna nivå.

Det är givetvis positivt att en majoritet av de tillfrågade säger sig idrotta och motionera regelbundet. Statistiken visar dock att det även finns betydande grupper som inte gör det. I Riksidrottsförbundets studie uppgav 23 procent att de sällan ägnar sig åt idrott och motion (svarskategorierna Sällan eller aldrig samt Högst 1–3 gånger i månaden). En jämförelse av åldersgrupper visar att det framförallt är vuxna som tillhör gruppen som sällan eller aldrig utövar motion.

Det bör understrykas att statistiken ovan handlar om hur ofta människor i Sverige säger sig utöva idrott och motion på sin fritid. Uppgifterna är däremot inte särskilt användbara för att besvara frågor om aktivitetens omfattning och intensitet. I formuleringen ”minst 20 minuter” på ”måttligt ansträngande” nivå samlas in själva verket både enklare promenader och betydligt mer ansträngande aktiviteter, såsom timslånga spinningpass och korpfboll. Det är därmed svårt att utifrån denna statistik avgöra i vilken omfattning medborgarnas deltagande i idrotts- och motionsaktiviteter på fritiden lever upp till WHO:s rekommendationer om fysisk aktivitet. Ur detta perspektiv hade det varit önskvärt att Riksidrottsförbundets

enkät även inkluderat frågor om motionsaktiviteternas längd och ansträngningsnivå.

Statistiken besvarar inte heller frågan om vilka idrotts- och motionsaktiviteter människor ägnar sig åt. Även detta är problematiskt. Den statliga idrottspolitiken är i huvudsak inriktad på stöd till frivilligt organiserad idrott ("idrottsrörelsen"). Men i statistiken ovan framgår det inte i vilken omfattning motionsaktiviteterna utövas i föreningsregi, på kommersiella träningscenter eller i oorganiserad form.

En fingervisning ges däremot i statistik som togs fram av analys- och rådgivningsföretaget Ungdomsbarometern 2019, på uppdrag av Riksidrottsförbundet. Genom frågan "På vilket eller vilka av följande sätt tränar/motionerar du?" framkom att idrottande i egen regi (exempelvis att jogga eller promenera) redan bland 15–16-åringar var den vanligaste motionsformen, med över 50 procent i svarsfrekvens.

På andra plats kom idrott i privat regi (träningscenter, gym och så vidare), vilket cirka 47 procent sade sig göra. Först på tredje plats kom föreningsidrott, som cirka 45 procent av de svarande ansåg sig utöva. Studien visade också att motion i egen eller privat regi ökar ju äldre ungdomarna blir, medan föreningsidrottande i stället minskar. I åldern 24 år uppgav 74 procent att de motionerar på egen hand och 56 procent att de tränar i privat regi, medan endast 15 procent sade sig idrotta i en idrottsförening.

Indikator 2.2 Fysisk aktivitet hos vuxna på fritiden

Precisering: Grad av fysisk aktivitet hos vuxna

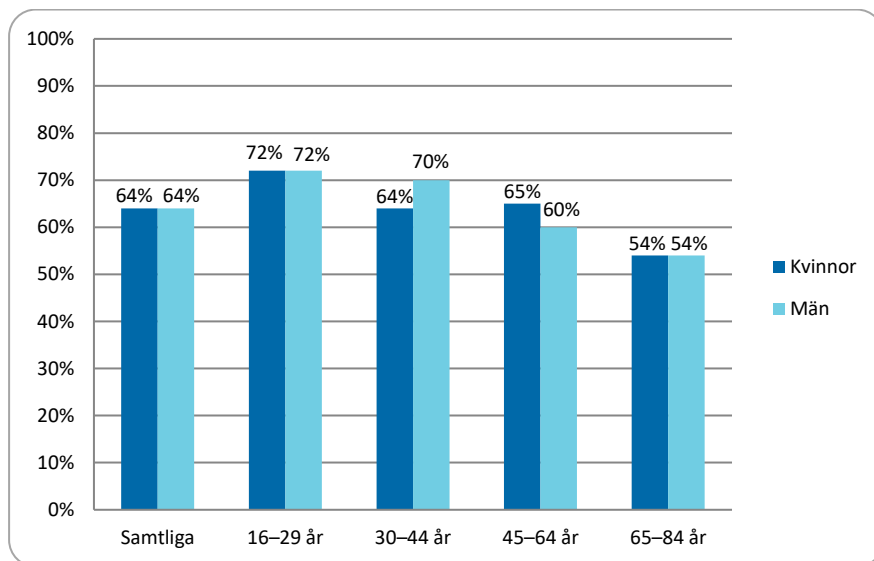
Uppgiftslämnare: Folkhälsomyndigheten

Källa: Nationella folkhälsoenkäten

Folkhälsomyndigheten genomför regelbundet en rikstäckande undersökning om folkhälsa, *Nationella folkhälsoenkäten*. I studien ingår frågor om fysisk aktivitet. Frågeställningarna är medvetet brett formulerade, med följden att fysisk aktivitet inbegriper alltifrån rena idrotts- och träningsaktiviteter till trädgårdsarbete och tyngre hushållsarbete. Tidigare genomfördes studien årligen. Sedan 2016 uppdateras studien vartannat år. I denna uppföljning redovisas 2018 års uppgifter.

I figur 3.2.1 redovisas hur stor andel av befolkningen som säger sig ha varit fysiskt aktiva minst 150 minuter i veckan under 2018. Måttet är en sammanvägning av två frågors svar, där den första rör "fysisk" träning såsom "löpning, motionsgymnastik

eller bollsport” medan den andra handlar om ”vardagsaktiviteter” såsom ”promenader, cykling eller trädgårdsarbete”. Resultatet benämns av Folkhälsomyndigheten som *aktivitetsminuter*. Systemet att redovisa aktivitetsminuter är nytt för 2016, med följden att uppgifterna inte kan jämföras med tidigare års mätningar av fysisk aktivitet i den nationella folkhälsoenkäten. Kravet på 150 minuter i veckan motsvarar WHO:s rekommendationer på hälsofrämjande fysisk aktivitet (150 minuter i veckan vid måttlig intensitet, alternativt 75 minuter i veckan vid hög intensitet).

Figur 3.2.1 Andel män och kvinnor fysiskt aktiva minst 150 minuter per vecka 2018

Källa: Folkhälsomyndigheten, *Nationella folkhälsoenkäten*

Figur 3.2.1 visar att ungefär två av tre kvinnor och män är fysiskt aktiva på en nivå som motsvarar WHO:s hälsorekommendationer. Vidare framgår att unga (16–29 år) i störst utsträckning är aktiva på denna nivå och att andelen därefter minskar successivt i takt med ökad ålder.

Vilka rör sig inte?

Under senare år har stillasittande lyfts som en oberoende riskfaktor för ohälsa. Även detta område ingår i *Nationella folkhälsoenkäten*. Frågan som ställs är: ”Hur mycket sitter du under ett normalt dygn om man räknar bort sömn?” Resultatet visas i tabell 3.2.2.

Tabell 3.2.2 Andel kvinnor och män stillasittande minst 10 timmar om dagen; ålder, utbildning och födelseland (2018)

	Kvinnor (%)	Män (%)	Samtliga (%)
SAMTLIGA	18	25	22
ÅLDER			
16–29 år	32	35	33
30–44 år	19	27	23
45–64 år	16	22	19
65–84 år	9	17	13
UTBILDNING			
Förgymnasial utbildning	12	18	15
Gymnasial utbildning	14	18	16
Eftergymnasial utbildning	19	32	25
FÖDELSELAND			
Sverige	18	25	22
Övriga Norden	13	22	17
Övriga Europa	18	22	20
Övriga världen	22	27	25

Källa: Folkhälsomyndigheten, *Nationella folkhälsoenkäten*

Enligt *Nationella folkhälsoenkäten* uppgår 22 procent av den svenska befolkningen att de är stillasittande minst tio timmar om dagen. Tre mönster är särskilt tydliga: unga personer är stillasittande i högre utsträckning än äldre, män är stillasittande i större utsträckning än kvinnor och gruppen med eftergymnasial utbildning är betydligt mer stillasittande än de med endast förgymnasial eller gymnasial utbildning.

Indikator 2.3 Skadade i olycksfall inom idrotten

Precisering: Antal skadade till följd av olycksfall i samband med idrottsutövning

Källa: Injury Data Base (statistik ej tillgänglig)

Det råder bred samstämmighet bland forskare om att fysisk aktivitet är en viktig faktor för god hälsa och välbefinnande. Den som idrottar och motionerar riskerar dock att råka ut för skador av olika slag. Detta medför ofta stora och negativa konsekvenser för såväl individ som samhälle. Kostnaderna för samhället är givetvis svåra att beräkna. I internationella studier finns uppskattningar om att 18–30 procent av

alla akuta skador i befolkningen är relaterade till idrottsutövning.⁸ I Sverige har Socialstyrelsen uppskattat att drygt 100 000 vårdkrävande idrottsskador sker varje år, vilket motsvarar 15–20 procent av alla akuta skador och upp till 30 procent av de skador som drabbar barn och ungdomar. Om all form av fysisk aktivitet inkluderas, såsom promenader och cykling, uppskattas antalet vårdkrävande skador till 280 000, till en kostnad på 3–4 miljarder kronor årligen.

CIF har tidigare redovisat uppgifter om idrottsskador i Sverige baserade på rapporter från akutsjukhus om akuta idrottsskador. Dessa uppgifter har, fram till och med 2017, sammanställts av Socialstyrelsen i registret Injury Data Base (IDB) och publicerats av Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB). Sedan 2018 samlar Socialstyrelsen inte in dessa data då insamlingen var oförenlig med EU:s nya dataskyddsförordning, GDPR.⁹

Enligt CIF finns det ett stort behov av en nationell kraftsamling på skadeområdet med ett tillförlitligt system för kartläggning samt framtagande och implementering av effektiva förebyggande insatser. En tillförlitlig bild av, och kunskap om, idrottsskadors omfattning och karaktär är en nödvändig förutsättning för att kunna motverka att nya skador uppkommer inom idrotten och skapa bättre förutsättningar för befolkningen att ägna sig åt idrott, fysisk aktivitet och motion i ett livslångt perspektiv.

Det är således mycket angeläget att ett pålitligt och representativt system för registrering och analys av idrottsskador i Sverige byggs upp och utvecklas, och att en myndighet återigen ges huvudansvar för uppgiften. Det behövs även en nationell policy och handlingsplan kring förebyggande arbete mot idrottsskador.

För närvarande saknar CIF alltså möjlighet att följa upp indikatorn om idrottsskador. Det finns dock svensk forskning på området. Jenny Jacobsson, fysioterapeut och forskare på Linköpings universitet, har följt 321 elit- och elitsatsande friidrottare i Sverige under ett år. Hon fann mycket hög skadefrekvens: hela 42,8 procent av friidrottarna uppgav sig ha varit skadade året innan studien påbörjades, och 35,4 procent råkade ut för en skada under året som studien pågick. Nästan i

⁸ Caine, D. m.fl. (2006). "Incidence and distribution of pediatric sport-related injuries". I *Clinical Journal of Sport Medicine*, vol. 16, nr. 6, s. 500–513; Conn, J. M. m.fl. (2003). "Sports and recreation related injury episodes in the US population". I *Injury Prevention*, vol. 9, nr. 2, s. 117–123.

⁹ www.socialstyrelsen.se/statistik-och-data/register/alla-register/patientregistret/idb-sverige

samtliga fall, 96 procent, handlade det om överbelastningsskador, det vill säga skador som uppstår gradvis genom långvarig träning.¹⁰

Philip von Rosen, fysioterapeut och forskare vid Karolinska Institutet, har undersökt idrottsskador hos elitsatsande ungdomar på Sveriges 24 riksidsrottsgymnasier. Hans studier visar att nästan alla elever (92 procent) råkar ut för minst en skada om året, samt att mer än en tredjedel skadas varje vecka. Även i denna studie var överbelastningsskador mycket vanligt.¹¹

Malin Åman, fysioterapeut och forskare på Gymnastik- och idrottshögskolan, har använt statistik från försäkringsbolag för att undersöka förekomst och risk för akuta skador inom 35 idrotter anslutna till Riksidrottsförbundet 2008–2011. Hennes material visar att skador förekommer i alla idrotter, men att skaderisken är särskilt stor i idrotter som motorsport, handboll, skridskoåkning, ishockey och brottning.

Avhandlingen visade dessutom att det är fullt möjligt att förebygga och minska antalet allvarliga skador inom en ”utsatt” idrott genom ett skadeförebyggande program. Den vanligaste skadan som kan leda till bestående men för idrottare är knäskada, något som även är vanligt förekommande i bollsporter.

Projektet Knäkontroll, utvecklat av forskare vid Linköpings universitet, är ett positivt exempel på ett träningsprogram som tagits fram för att minska knäskador inom fotbollen. Projektet bygger på en omfattande kartläggning av knäskador inom fotboll. I de lag och föreningar som implementerat Knäkontroll har risken minskat betydligt för knä- och korsbandsskador, särskilt hos flickor och kvinnor.¹²

¹⁰ Jacobsson, J. (2012). *Towards systematic prevention of athletics injuries: Use of clinical epidemiology for evidence-based injury prevention*. Doktorsavhandling.

¹¹ von Rosen, P. (2017). *Injuries, risk factors, consequences and injury perceptions in adolescent elite athletes*. Doktorsavhandling.

¹² Åman, M. (2017). *Acute sports injuries in Sweden and their possible prevention: An epidemiological study using insurance data*. Doktorsavhandling.

Empiriska tendenser målområde 2:

I målområde 2 redovisas statistik rörande medborgarnas idrotts- och motionsvanor samt idrottsskador. Statistiken följer upp i vilken mån idrotten bidrar till ett livslångt intresse för motion, och i vilken mån den därmed kan främja god hälsa hos olika grupper.

I Folkhälsomyndighetens senaste folkhälsoenkät (2018) uppger ungefär två av tre kvinnor och män att de är fysiskt aktiva på en nivå som motsvarar WHO:s hälso-rekommendationer. Vidare framgår att unga (16–29 år) i störst utsträckning är aktiva på denna nivå och att andelen därefter minskar successivt i takt med ökad ålder. Samtidigt uppger 22 procent av den svenska befolkningen att de är stillasittande minst tio timmar om dagen. Utmärkande för denna grupp är att det rör sig om unga personer i högre utsträckning än äldre – och män i större utsträckning än kvinnor.

Målområde 3: Alla flickors och pojkars, kvinnors och mäns lika förutsättningar till deltagande

Målområdet behandlar idrottens tillgänglighet och i vilken mån idrotten är öppen för olika människor oavsett kön, ålder, social eller etnisk bakgrund med mera.

Målområde 3 består av fem indikatorer, vilka speglar föreningsidrottens tillgänglighet avseende faktorer såsom kön, socioekonomi och etnicitet. De första tre indikatorerna fokuserar på barn och ungdomars idrottande på lokal nivå. Därefter följer en indikator på den könsmissiga representationen på styrelsenivå i Riksidrottsförbundets specialidrottsförbund. Den sista indikatorn rör hushållens kostnader för idrottsutövning.

Att mäta idrottsdeltagande och demografiska dimensioner ger viktig information om i vilken utsträckning faktorer som kön, socioekonomi och etnicitet påverkar våra idrottsval. Studier av detta slag är samtidigt svåra att genomföra. En första utmaning handlar om att formulera tydliga och mätbara definitioner av det som ska undersökas. Här är problemet att begrepp som *socioekonomisk status* och *utländsk bakgrund* kan tolkas och operationaliseras på olika sätt. Vissa forskare undersöker exempelvis socioekonomi genom att studera människors utbildningsnivå, yrkesstatus och inkomstnivåer – andra nöjer sig med att endast studera en av dessa variabler. I frågor kopplade till kulturell mångfald och etnicitet tillkommer att kategoriseringar av människors egna eller deras föräldrars födelseland är minst sagt trubbiga mätinstrument, som sammanför människor vars livssituation och existensvillkor kan vara högst olika. Slutligen kan etiska aspekter, såsom frågor om människors hälsa, ekonomi, härkomst, sexuella läggning och så vidare, uppfattas som känsliga intrång i individers privatliv och därför vara svåra att mäta. Följande redogörelse måste ses mot bakgrund av dessa reservationer.

Indikator 3.1 Barn och ungdomars deltagande i föreningsidrott

Precisering: Andel barn som sysslar med idrott på sin fritid praktiskt taget varje vecka

Uppgiftslämnare: Statistikmyndigheten SCB

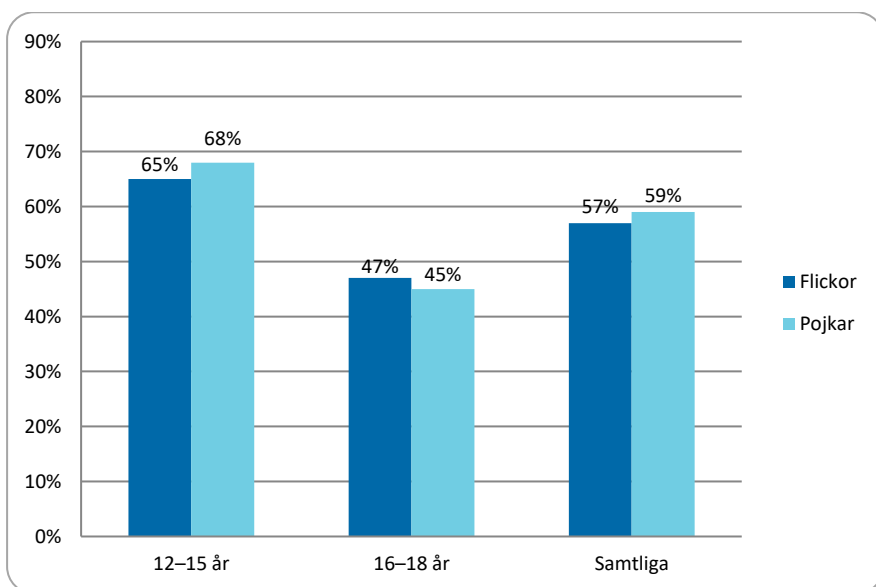
Källa: Undersökningarna av barns levnadsförhållanden (Barn-ULF)

Statistikmyndigheten SCB genomför sedan 1975 årliga undersökningar av det svenska folkets levnadsförhållanden (ULF). Syftet är framför allt att belysa välfärdens fördelning mellan olika grupper i befolkningen. ULF är en urvalsundersökning och underlaget samlas in genom telefonintervjuer med personer från 16 år och

uppåt. Sedan 2001 har studien kompletterats med intervjuer av barn i åldrarna 12–18 år rörande deras levnadsförhållanden (Barn-ULF) (före år 2015 intervjuades barn 10–18 år). I både ULF och Barn-ULF ingår frågor om medborgarnas fritidsvanor, inklusive idrottsaktiviteter.

ULF och Barn-ULF utgör komplement till Riksidrottsförbundets enkätstudie *Svenska folkets relation till motion och idrott*. Det beror på att ULF-studierna ger större möjlighet att särredovisa materialet utifrån aspekter som familjesituation, socioekonomi och bakgrund. Även om enkäterna delvis överlappar varandra, finns det alltså skäl att utnyttja dem båda i ett indicatorsystem rörande statens stöd till idrotten.

Sedan 2016 har SCB låtit revidera de frågeställningar som rör ungas fritidsvanor, med följden att det i dagsläget inte är möjligt att spegla förändring över tid.

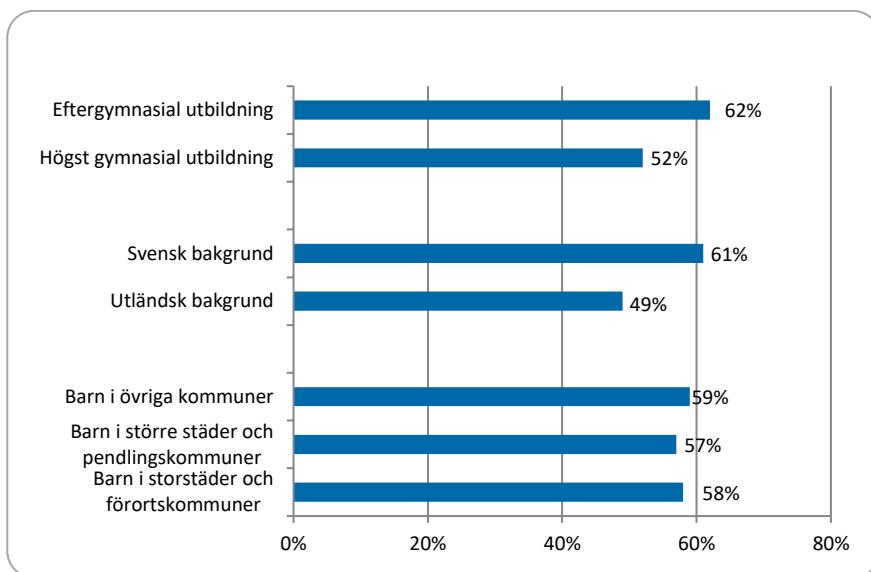
Figur 3.3.1 Andel barn 12–18 år som idrottar i en förening/klubb minst en dag i veckan 2018–2019

Källa: Barn-ULF

I figur 3.3.1 redovisas åldersmässig svarsfördelning på frågan om man under en vanlig vecka brukar ”träna idrott i någon klubb eller förening, till exempel spela fotboll, rida, simma eller något annat”. Nästan två av tre unga i åldern 12–18 år sade sig idrotta på detta sätt minst en gång i veckan (57 procent flickor och 59 procent pojkar). Vidare framkommer att deltagandet är högre i åldersspannet 12–15 år än 16–18 år. Det är relativt små skillnader mellan könen i båda ålderskategorier. Här

skiljer sig dessa uppgifter från Riksidrottsförbundets aktivitetsstatistik som tydligt visar att pojkar idrottar mer än flickor. En förklaring kan vara att SCB:s fråga är om de unga föreningsidrottar minst en gång i veckan, medan LOK-stödsstatistiken visar det totala antalet träningstillfällen.

I figur 3.3.2 redovisas ungas idrottande i relation till faktorer som hushållens utbildningsgrad, bakgrund och kommuntyp. Statistiken indikerar att barn till högskoleutbildade idrottar i större utsträckning än barn till föräldrar med endast gymnasieutbildning (62 procent mot 52 procent). Vidare idrottar barn med svensk bakgrund i större utsträckning än barn med utländsk bakgrund (61 procent mot 49 procent). Statistiken visar däremot inga skillnader i idrottsdeltagande mellan kommuntyper.

Figur 3.3.2 Andel barn 12–18 år som idrottar i förening 2018–2019, med avseende på hushållets utbildningsnivå, bakgrund och kommuntyp

Källa: Barn-ULF

Indikator 3.2 Barn och ungdomars deltagande i olika idrotter (utgått)

Indikator 3.3 Tillgång till anläggningar (utgått)

Uppgiftslämnare: Statistikmyndigheten SCB

Källa: Undersökningarna om levnadsförhållanden (ULF)

Indikatorerna 3.2 och 3.3 rör barns deltagande i olika idrotter och deras tillgång till anläggningar. Uppgifterna har tidigare hämtats från statistikmyndigheten SCB:s undersökningar av svenska folkets levnadsvanor (ULF). Sedan 2016 ingår dessa frågor inte längre i SCB:s frågeformulär, med följderna att indikatorerna utgått i uppföljningen av statens stöd till idrotten.

Indikator 3.4 Kvinnor och män på ledande positioner

Precisering: Andelen kvinnor och män på styrelsenivå i specialidrottsförbunden

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet

Källa: Specialidrottsförbunden

Riksidrottsförbundet samlar årligen in uppgifter om fördelningen mellan kvinnor och män i specialidrottsförbundens styrelser. En överblick ges i tabell 3.3.1. Av Riksidrottsförbundets 72 specialidrottsförbund (2019) hade 44 stycken (motsvarande 61 procent) en jämställd sammansättning av kvinnor och män i sina centrala förbundsstyrelser, det vill säga att båda könen uppgår till minst 40 procent bland ledamöterna. Detta är en betydlig ökning jämfört med situationen ett decennium tidigare, 2009, då endast 35 procent av förbundens styrelser var jämställda.

Samtidigt finns det ett stort antal förbund som inte är jämställda. En jämförelse med 2018 visar dessutom ett lite förvånande mönster: medan antalet mansdominerade förbundsstyrelser minskat från 29 till 22 har antalet kvinnodominerade förbundsstyrelser tvärtom ökat: från en till sex. Det har således skett en del förändringar rörande könssammansättningen i specialidrottsförbundens styrelser men långtifrån alla av dessa har ökat graden av jämställdhet.

Tabell 3.3.1 Kvinnor och män i specialidrottsförbundens styrelser 2019, grupperade

	Antal förbund	%
Kvinnodominerade förbund (andel kvinnor överstiger 60 %)	6	8
Jämställt (båda kön uppgår till minst 40 %)	44	61
Mansdominerade förbund (andel män överstiger 60 %)	22	31

Källa: RF/SF-data

Tabellerna 3.3.2 och 3.3.3 redovisar specialidrottsförbund med en majoritet av kvinnor i sina förbundsstyrelser samt förbund med endast en eller inga kvinnor i desamma.

Tabell 3.3.2 visar att sex förbund är kvinnodominerade på styrelsenivå. Övriga sex specialidrottsförbund i tabellen har visserligen fler kvinnor än män i sina styrelser, men lever samtidigt upp till kriteriet för en jämställd sammansättning. Förbund med få eller inga kvinnor har minskat betydligt sedan 2015 års mätning, från 14 till sex stycken (tabell 3.3.3). Två förbund – för idrotterna biljard respektive issegling – har inga kvinnor alls i sina förbundsstyrelser. Därutöver kan konstateras att många av förbunden med få eller inga kvinnor i sina styrelser är små rent medlemsmässigt.

Tabell 3.3.2 Specialidrottsförbund med en majoritet av kvinnor i sin styrelse i absoluta tal samt andel kvinnor (2019)

Förbund	Kvinnor	Män	Totalt	Procent kvinnor (%)
Ridsportförbundet	8	2	10	20
Cheerleadingförbundet	5	2	7	29
Skyttesportförbundet	5	2	7	29
Baseboll- och Softbollförbundet	4	2	6	33
Innebandyförbundet	6	3	9	33
Akademisk idrott	5	3	8	38
Basketbollförbundet	6	4	10	40
Frisbeeförbundet	3	2	5	40
Budo- och kampsportförbundet	4	3	7	43
Landhockeyförbundet	4	3	7	43
Skidförbundet	4	3	7	43
Seglarförbundet	5	4	9	44

Källa: RF/SF-data

Tabell 3.3.3 Specialidrottsförbund med en eller inga kvinnor i sin styrelse i absoluta tal samt andel kvinnor (2019)

Förbund	Kvinnor	Män	Totalt	Procent kvinnor (%)
Biljardförbundet	0	6	6	0
Issegelförbundet	0	5	5	0
Squashförbundet	1	3	4	25
Gång- och vandrarsförbundet	1	5	6	17
Cricketförbundet	1	6	7	14
Sportdykarförbundet	1	7	8	13

Källa: RF/SF-data

Ytterligare ett jämställdhetsmått för den svenska idrottsrörelsen är fördelningen mellan kvinnor och män på ordförande- respektive generalsekreterarposterna i specialidrottsförbunden. Detta redovisas i tabell 3.3.4.

Tabell 3.3.4 Kvinnor och män som ordförande respektive generalsekreterare i specialidrottsförbunden (SF) 2019

	Antal förbund	%
SF med kvinna som ordförande	19	26
SF med man som ordförande	53	74
SF med kvinna som generalsekreterare eller motsvarande	24	33
SF med man som generalsekreterare eller motsvarande	48	67

Källa: RF/SF-data

Uppgifterna ovan visar en tydlig dominans av män både som ordförande och generalsekreterare i idrottsrörelsens specialidrottsförbund. Bland de 72 förbunden innehåller posten som ordförande 19 kvinnor och 53 män. På positionen som förbundets högsta tjänsteman återfinns 24 kvinnor och 48 män. I posten som ordförande för förbundens valberedningar finns 27 kvinnor och 45 män. Tre förbund saknar helt kvinnor i sina valberedningar.

I tabell 3.3.5 redovisas specialidrottsförbundens styrelseledamöter fördelade på kön och ålder. Totalt sett kan idrottsrörelsens förbundsstyrelser karakteriseras som jämställda såtillvida att andelen kvinnor och män totalt sett befinner sig i spannet 40/60. När även ålder tas i beaktande visar det sig att kvinnor dominerar starkt i den yngsta ålderskategorin (<30 år) medan män utgör en majoritet i äldre åldersgrupper. I den äldsta ålderskategorin (>60 år) återfinns endast 28 kvinnor, mot 74 män.

Tabell 3.3.5 Ledamöter i specialidrottsförbundens styrelser, kön och ålder i absoluta tal 2019 (andel inom parentes)

Ålder	Kvinnor	Män	Totalt
< 30 år	27 (77)	8 (23)	35
30–45 år	78 (57)	60 (43)	138
46–60 år	89 (39)	139 (61)	228
> 60 år	28 (27)	74 (73)	102
Totalt	222 (44)	281 (56)	503

Källa: RF/SF-data

Internationella uppdrag

Inom ramen för 2020 års uppföljning av Centrum för idrottsforsknings kansli genomfört en undersökning om svenska idrottsledares villkor, agerande och inflytande på den internationella idrottsarenan. Resultatet redovisas i kapitlet *Svenska idrottsledare på den internationella idrottsarenan: villkor, erfarenheter och möjlighet till inflytande* i antologin *Idrottens riskzoner - Om vägar till trygg och trovärdig idrott*. Nedan redovisas statistik som insamlats inom ramen för denna studie.

På ett övergripande plan visar statistik från Riksidrottsförbundet att totalt 350 svenska idrottsledare hade ett internationellt uppdrag år 2020. Av dessa var 96 kvinnor och 254 män. Den manliga dominansen på ledande positioner i den svenska idrottsrörelsen är således än mer accentuerad i fråga om internationella uppdrag.

Tabell 3.3.6 Antal svenska idrottsledare som är representanter i internationella förbundsstyrelser och kommittéer 2020 (andel inom parentes)

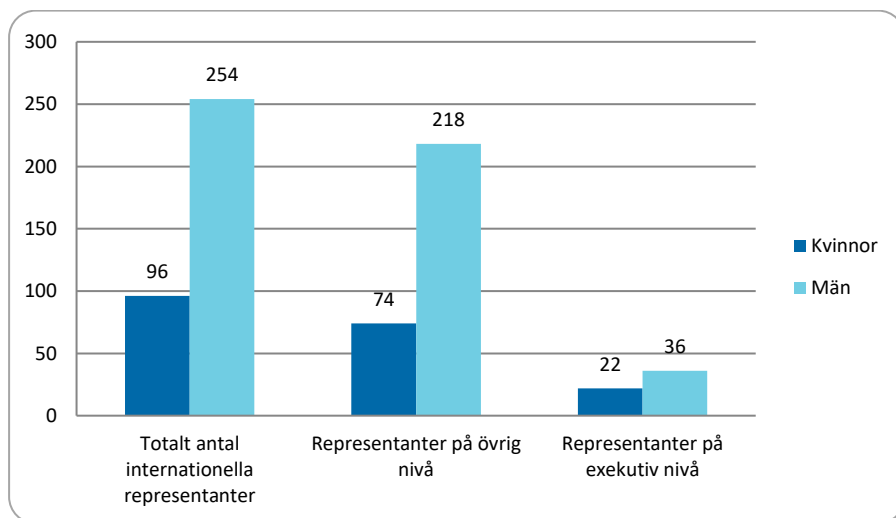
	Totalt	Varav män	Varav kvinnor
Internationella uppdrag	350 (100)	254 (73)	96 (27)

Källa: RF/SF-data

Representationen i internationella sammanhang är utbredd inom svensk idrott oavsett idrott och storlek på förbund. Av Riksidrottsförbundets 72 specialidrottsförbund hade 62 förbund minst en representant på internationell nivå under 2020. Endast tio specialidrottsförbund saknade således en internationell representant: förbunden för akademisk idrott, amerikansk fotboll, cheerleading, cricket, cykel, gång- och vandring, skateboard, skolidrott, skridsko och varpa.

Antalet internationella representanter varierar. Tio förbund hade tio representanter eller fler. Flest idrottsledare med internationella uppdrag hade Flygsportförbundet med 25 representanter följt av Skidförbundet med 24 stycken och Fotbollförbundet med 21 representanter.

De internationella uppdragen är av olika karaktär och på olika organisatoriska nivåer vilket ger varierade möjligheter för svenska idrottsledare att påverka den specifika idrottens internationella utveckling (se figur 3.3.3). Med begreppet exekutiv nivå avses positionen som ordförande eller styrelseledamot i ett internationellt idrottsförbunds högsta styrelse. Totalt sett representerades Sverige på 60 positioner på exekutiv nivå i den internationella idrotten år 2020. På dessa positioner satt 58 individer varav 22 var kvinnor (40 procent) och 36 var män (60 procent). På denna mest prestigefyllda nivå var således andelen kvinnliga svenska idrottsledare betydligt högre än i fråga om internationella idrottsuppdrag i sin helhet eller i kategorin ”representanter på övrig nivå”. I den senare kategorin ingick olika förtroendeuppdrag i exempelvis kommittéer, kommissioner, paneler, arbetsgrupper, styrelseuppdrag samt internationella domar- eller tillsynsuppdrag.

Figur 3.3.3 Totalt antal svenska idrottsledare som är representanter på olika nivåer i internationella förbundsstyrelser och kommittéer samt fördelat mellan män och kvinnor år 2020

Källa: RF/SF-data

Indikator 3.5 Kostnader för idrottsutövande

Precisering: Individens utgifter för idrottsrelaterade avgifter och utrustning

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet

Källa: Svenska folkets relation till idrott och motion

Hur stora belopp lägger Sveriges invånare på medlemsavgifter till föreningar och gym, träningskläder, idrottsutrustning och biljetter till idrottsevenemang? Sedan 2013 ingår sådana frågor i Riksidrottsförbundets enkätstudie *Svenska folkets relation till idrott och motion*. Resultatet av 2019 års mätning redovisas i tabell 3.3.7.

Enkäter där de svarande ombeds att skatta sina årliga utgifter för specifika aktiviteter, såsom idrottsutövning, måste alltid hanteras med försiktighet och beaktande av stora felmarginaler. Med denna reservation visar Riksidrottsförbundets studie att det svenska folket i genomsnitt lägger 8 800 kronor om året på idrottsrelaterad verksamhet. En närmare granskning visar även att kostnaderna fördelas olika mellan olika grupper. Som exempel har män i genomsnitt högre kostnader än kvinnor för idrottsrelaterad utrustning, konsumtion av idrottsmedier samt spel och vadslagning. I övriga utgifter är skillnaderna små. Sammantaget anger män dessutom högre totala idrottsrelaterade kostnader än vad kvinnor gör (10 200 kronor respektive 7 200 kronor). En jämförelse av åldersgrupper visar att åldersgrupperna 13-18 år och 41-55 år utmärker sig genom att ha högst totala utgifter kopplade till idrott och motion.

I fråga om idrottens tillgänglighet för olika samhällsgrupper är det framför allt två resultat som förtjänar att lyftas fram. Det första handlar om boendeort. Likt i tidigare mätning framkommer att medlems- och träningsavgifter är betydligt lägre i små orter (färre än 10 000 invånare) jämfört med större orter och storstäder.

Det andra resultatet handlar om kostnader och betalningsförmåga. En jämförelse mellan de svarande som uppgav lägst respektive högst disponibel hushållsinkomst visar att idrottsutgifterna är högre hos de med högre inkomst – främst avseende medlems- och träningsavgifter, kläder, resor och konsumtion av medier.

Tabell 3.3.7 Fråga: Under de senaste tolv månaderna, hur mycket pengar skulle du uppskatta, på ett ungefär, att du för egen del har lagt ner på nedanstående? 2019 (kronor)

	Medlems- och tränings- avgifter	Övriga avgifter	Tränings- kläder och skor	Ut- rustning	Biljetter	Idrotts- medier	Spel/vad- slagning	Resor idrott och motion	Totala utgifter
TOTALT 6–80 år	2 000	800	1 300	1 300	400	500	500	2 000	8 800
KÖN									
Män	2 100	800	1 400	1 800	500	700	900	2 000	10 200
Kvinnor	1 900	700	1 300	800	200	300	100	1 900	7 200
ÅLDER									
6–12 år	2 400	1 000	1 300	1 200	200	300	0	1 300	7 700
13–18 år	2 600	1 600	2 200	1 700	200	400	100	3 200	12 000
19–25 år	2 100	1 300	1 400	1 200	300	300	300	1 100	8 000
26–40 år	2 100	800	1 400	1 700	300	500	400	1 600	8 800
41–55 år	2 600	900	1 800	2 000	800	600	1 100	3 100	12 900
56–67 år	1 300	200	900	600	300	700	700	2 000	6 700
68–80 år	900	100	400	200	200	600	400	1 000	3 800
ORTSTORLEK									
> 10 000	700	200	800	700	300	300	300	1 700	5 000
10 000–50 000	2 000	800	1 500	1 700	500	600	700	1 800	9 600
50 001–200 000	2 000	900	1 300	1 300	400	500	400	2 100	8 900
< 200 000	2 400	600	1 200	800	300	500	600	2 000	8 400
FÖDELSELAND									
Sverige	2 000	800	1 300	1 300	300	500	500	2 000	8 700
Övriga Norden	1 200	500	1 200	1 000	500	600	700	2 000	7 700
Övriga världen	2 200	600	1 400	1 200	600	400	800	1 600	8 800
UTBILDNINGSNIVÅ									
Förgymnasial	1 900	900	1 200	1 000	200	400	200	1 500	7 300
Gymnasial	1 600	700	1 200	1 300	400	600	700	1 100	7 600
Eftergymnasial	2 600	800	1 600	1 600	500	500	700	3 300	11 600
DISPONIBEL INKOMST PER HUSHÅLL									
0–137 999 kr	2 000	600	1 300	1 200	500	400	700	1 200	7 900
138 000–187 999	1 600	600	1 000	1 000	300	500	200	1 000	6 200
188 000–234 999	1 600	600	1 200	1 600	300	500	500	2 000	8 300
235 000–302 999	2 500	1 200	1 500	1 400	400	600	500	2 200	10 300
< 303 000 kr	2 500	900	1 700	1 500	500	600	700	3 800	12 200

Källa: RF/SCB, Svenska folkets relation till idrott och motion (skattade värden)

Empiriska tendenser målområde 3:

Målområde 3 redovisar indikatorer om idrottens tillgänglighet för olika människor utifrån faktorer som kön, ålder, socioekonomi, bakgrund med mera. Å ena sidan bekräftar statistiken tydligt de indikationer angående idrottens starka ställning hos det svenska folket som gavs i målområde 1. Merparten av de uppgifter som redovisats visar nämligen att idrott är en fritidsaktivitet som engagerar och aktiverar både unga och gamla, flickor som pojkar. Å andra sidan framkommer även att idrottens tillgänglighet varierar mellan olika befolkningsgrupper.

Den överordnade empiriska tendensen är följaktligen att idrottens tillgänglighet samvarierar med människors socioekonomiska position. Det innebär att barn till föräldrar med eftergymnasial utbildning idrottar i större utsträckning än barn till föräldrar med endast gymnasieutbildning. Barn med sammanboende föräldrar idrottar mer än barn till ensamstående. Likaså idrottar barn i storstäder och förortskommuner mer än barn boende på landsbygden. I fråga om etnicitet är indikationen att unga med utländsk bakgrund idrottar i mindre utsträckning än unga med svensk bakgrund. Den bild som framträder är att svensk föreningsidrott är socialt stratifierad och att ojämlika förutsättningar i samhället även återspeglas på idrottens område.

I målområdet studeras även kvinnor och mäns representation på ledande positioner i idrottsrörelsens specialidrottsförbund. Här visar statistiken att den jämställdhet som präglar medlemskårens sammansättning inte återspeglas i idrottsrörelsens centrala styrelserum. 22 av idrottsrörelsens 72 specialidrottsförbund är mansdominerade, såtillvida att andelen män i förbundsstyrelsen överstiger 60 procent. Sex förbund är kvinnodominerade. Än starkare är den manliga dominansen på posterna som ordförande och generalsekreterare samt i svenska idrottsledares representation i internationella idrottsorganisationer.

Målnråde 4: Skolning i demokrati, ansvarstagande och etik

Målnrådet behandlar frågorna om i vilken mån idrotten ger deltagarna möjlighet till demokrati och inflytande, huruvida idrotten bidrar till utvecklingen av en god etik, det sociala ledarskapets betydelse med mera.

En viktig utgångspunkt för statens idrottspolitik är antagandet att föreningsidrotten genererar positiva externa effekter i form av demokrati, jämställdhet och sunda etiska ideal. Dessa är därför självklara aspekter i ett indikatorsystem om effekterna av statens stöd till idrotten. Det bör dock påpekas att direkta orsaks-samband mellan idrottsutövning och olika former av socialiserande effekter är synnerligen svåra att vetenskapligt belägga.

Särskilt problematiskt är det att använda befintlig statistik för att bedöma människors subjektiva upplevelser av exempelvis inflytande och delaktighet. Samtliga indikatorer i detta målnråde måste därför betraktas som förhållandevis trubbiga mätinstrument inom ett komplext och svårfångat område.

Målnråde 4 innehåller tre indikatorer. De första två mäter ledaruppdrag och utbildning bland unga utifrån antagandet att förtroendeuppdrag och lärgrupper stärker ungas inflytande och delaktighet. Den tredje indikatorn avser dopningskontroller som mått på etik inom idrotten.

Indikator 4.1 Ungdomar och uppdrag som ledare

Precisering: Antal/andel barn och ungdomar (6–25 år) med uppdrag som ledare, tränare, styrelsemedlem eller motsvarande i en idrottsförening

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet

Källa: Svenska folkets relation till idrott och motion

Ett sätt att mäta ungdomars delaktighet och inflytande inom idrotten är att studera i vilken omfattning de innehar olika former av uppdrag som ledare, tränare eller styrelseledamot. En sådan fråga ingår i Riksidrottsförbundets årliga studie *Svenska folkets relation till motion och idrott* (jfr indikator 1.4).

Skattning av 2019 års undersökning indikerar att 233 000 unga hade olika former av ledaruppdrag. Detta är betydligt färre än i 2018 års mätning, då uppskattningsvis 313 000 unga hade ledaruppdrag. Variationen måste hanteras med försiktighet – den kan inte per automatik tolkas som en reell förändring av andelen unga med

ledaruppdrag. Problemet är att Riksidrottsförbundets enkätstudie baseras på skattningar från ett begränsat antal svar. Därtill är bortfallet relativt stort, vilket leder till stora felmarginaler och ökad osäkerhet om uppgifternas tillförlitlighet.

Tabell 3.4.1 Unga som uppger att de är aktiva som ledare, tränare, styrelsemedlem, domare, funktionär eller liknande i en idrottsförening 2019, skattning av antal personer i riket

Ålder	Antal	%
6–12 år	26 000	3
13–18 år	92 000	13
19–25 år	115 000	14
Totalt	233 000	10

Källa: RF/SCB, *Svenska folkets relation till idrott och motion* (skattade värden).

Kompletterande uppgifter om unga och förtroendeuppdrag återfinns i den stora enkätstudie som CIF genomförde tillsammans med analysföretaget Ramböll Management Consulting år 2015. Enkäten besvarades av 6 325 föreningar. Samtliga av Riksidrottsförbundets då 71 specialidrottsförbund fanns representerade i materialet.¹³

I studien kartlades bland annat ungas deltagande i föreningarnas demokratiska processer. Av enkätsvaren att döma saknade tre av fyra idrottsföreningar då styrelseledamöter under 25 år. Totalt sett visade undersökningen att sju procent av samtliga styrelseledamöter var under 25 år.

Skillnaderna mellan Riksidrottsförbundets egna uppgifter och de data som framkom i CIF:s studie kan delvis förklaras av enkäternas olika frågeställningar. I Riksidrottsförbundets enkätstudie undersöks om unga varit "aktiva som ledare, tränare, styrelsemedlem, domare/funktionär eller liknande".

I CIF:s föreningsstudie undersöktes endast om de unga haft styrelseuppdrag. Olikheter i uppgifterna kan därmed tolkas som att många unga visserligen är aktiva som ledare, men inte främst på styrelsenivå.

¹³ Centrum för idrottsforskning (2016). *Vem håller i klubban? Om demokrati och delaktighet i idrottsföreningar*.

Indikator 4.2 Ideella ledares utbildning

Precisering: Antalet arrangemang, deltagare och utbildningstimmar i SISU:s studie- verksamhet

Uppgiftslämnare: RF/SISU Idrottsutbildarna

Källa: SISU Idrottsutbildarna

Studieförbundet SISU Idrottsutbildarna (SISU) är idrottens studie- och utbildningsorganisation. Verksamheten finansieras genom statsanslag från Utbildningsdepartementets budget samt bidrag från landsting och kommuner. SISU:s statliga stöd regleras alltså inte i regeringens särskilda förordning om statsbidrag till idrottsverksamhet.

Förbundets aktiviteter ingår därför inte heller i CIF:s uppföljningsuppdrag rörande statens idrottspolitik. Samtidigt utgör omfattningen på SISU:s studieverksamhet ett intressant mått på idrottsrörelsens utbildningsinsatser. I tabell 3.4.2 redovisas därför antalet arrangemang, deltagare och utbildningstimmar i SISU:s studieverksamhet under perioden 2015–2019.

Tabell 3.4.2 Arrangemang, deltagare och utbildningstimmar i SISU:s studieverksamhet 2015–2019

	2015	2016	2017	2018	2019
Arrangemang	134 692	140 611	123 385	88 850	98 110
Deltagare	1 086 232	1 114 836	987 202	812 188	905 637
Utbildningstimmar	1 737 112	1 737 462	1 554 354	1 367 888	1 473 611
Andel kvinnor (%)	44	45	45	47	44

**Avser fr.o.m. år 2018 verksamhetsformerna Lärgrupp, Kurs och Processarbete. Lärande för barn ingår i resterande verksamhetsformer.*

Källa: RF/SISU/IdrottOnline – Utbildning

Enligt tabellen minskade SISU:s folkbildningsverksamhet relativt kraftigt 2016–2018. Nedgången gällde såväl antal genomförda arrangemang som deltagare och utbildningstimmar. Enligt SISU beror nedgången delvis på det intensiva kvalitets- och utvecklingsarbete som skett i verksamheten under 2018. Under 2019 har folkbildningsverksamheten ökat igen.

Indikator 4.3 Dopning

Precisering: Antal dopningsprov och bestraffade i Sverige fördelade på dopningsklass, kön och idrottsnivå

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet

Källa: Svensk Antidoping (tidigare Antidopinggruppen)

Sedan den 1 januari 2021 leds det svenska arbetet mot dopning inom idrotten av den från idrottsrörelsen fristående stiftelsen Antidopingstiftelsen och dess bolag Antidoping Sverige AB. Före dess var det Riksidrottsförbundet som ansvarade för svenskt antidopningsarbete. De uppgifter som redovisas nedan har följaktligen inhämtats från Riksidrottsförbundet.

För 2020 avsatte regeringen ett anslag på 35 miljoner kronor för insatser mot dopning. Insatser på området bör därför inkluderas i en uppföljning av statens idrottspolitik. Dopning är dessutom ett tydligt brott mot idrottens regelverk (och ofta även mot svensk lagstiftning), vilket motiverar att dopningsförseelser kan användas som indikator för etik inom idrottsrörelsen. Riksidrottsförbundets statistik i fråga om dopningsprover och bestraffningar fram till 2019 speglar dock i första hand den egna antidopningsverksamheten – den är inte ett mått på det allmänna bruket av dopningsmedel inom vare sig idrottsrörelsen eller det omgivande samhället. Antalet kontroller styrdes 2019 av Dopingkommissionen efter behovsbedömningar och medeltillgång. Därtill var kontrollerna inte slumpvisa, utan främst inriktade på elit-idrottare och sådana idrotter där dopning anses ge förbättrad tävlingsprestation. Även motionärer kontrolleras i viss utsträckning på initiativ av enskilda föreningar, företrädesvis inom Friskis & Sveltis. Av de drygt 3 000 kontroller som genomförs årligen är 15–20 procent gjorda på motionärer.

I tabell 3.4.3 redovisas aktuella uppgifter om antalet dopningsprov och bestraffade i Sverige under perioden 2009–2019. Statistiken visar att Riksidrottsförbundet genomförde 3 327 dopningskontroller under 2019. Totalt fälldes 28 personer för dopningsförseelse, samtliga män.

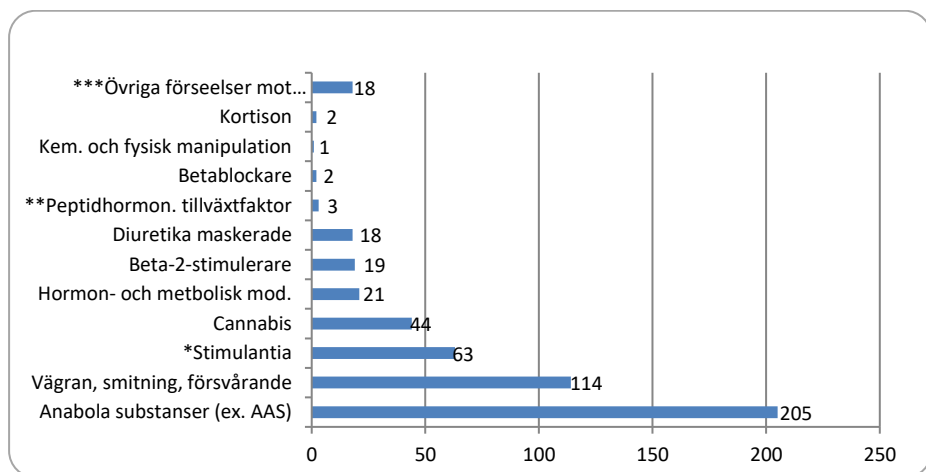
Tabell 3.4.3 Antal dopningsprov och bestraffade i Sverige 2009–2019

År	Antal prov	Antal bestraffade män	Antal bestraffade kvinnor	Antal bestraffade totalt	Andel bestraffade (%)
2009	3 568	28	1	29	0,8
2010	3 950	40	0	40	1,0
2011	3 902	35	0	35	0,9
2012	3 668	35	0	35	1,0
2013	3 434	20	0	20	0,6
2014	3 146	33	4	37	1,2
2015	3 238	24	1	25	0,8
2016	3 267	18	4	22	0,7
2017	3 344	20	2	22	0,7
2018	3 348	25	1	26	0,8
2019*	3 327	28	0	28	0,8
TOTALT	38 192	306	13	319	0,8

*Ytterligare bestraffningsärenden från 2019 är under utredning vid tiden för tryck av rapporten

Källa: RF/Svensk Antidoping

I figur 3.4.1. redovisas antalet dopningsförelser under perioden 2004–2019 fördelade efter dopningsklass.

Figur 3.4.1 Antal dopningsförelser per dopningsklass 2004–2019

*Varav 17 förelser avser kokain. **Avser doping med EPO. ***12 idrottsutövare och 6 idrottsledare

Källa: RF/Svensk Antidoping

Svensk Antidoping sammanställer även uppgifter om den idrottsliga nivå de bestraffade befinner sig på. Resultatet (tabell 3.4.4) visar att nästan hälften av de be-

straffade (46 procent) under perioden 2009–2019 tillhör kategorin motionärer, det vill säga individer som inte deltar i tävlingssammanhang. Näst störst är gruppen elitidrottare (tävlade i individuell gren internationellt eller i landslag och spelare inom lagbollsporters högsta serier och landslag), följd av tävlingsaktiva på lägre nivå.

Tabell 3.4.4 Antal bestraffade dopningsfall 2009–2019, fördelade på idrottsnivå (andel inom parentes)

År	Elit	Tävling	Motion
2009	3	6	20
2010	11	6	23
2011	12	5	18
2012	14	9	12
2013	6	4	10
2014	16	3	18
2015	11	1	13
2016	11	5	6
2017	8	4	10
2018	9	8	9
2019*	13	8	7
TOTALT	114 (36)	59 (18)	146 (46)

*Ytterligare bestraffningsärenden från 2019 är under utredning vid tiden för tryck av rapporten

Källa: RF/Svensk Antidoping

Empiriska tendenser målområde 4:

Målområde 4 handlar om i vilken mån idrotten ger deltagarna möjlighet till demokrati och inflytande samt huruvida idrotten bidrar till utveckling av god etik.

Möjlighet till inflytande mäts via statistik om ungas ledaruppdrag samt av omfattningen på SISU Idrottsutbildarnas utbildningsverksamhet. Redovisningen av SISU Idrottsutbildarna visar att antalet arrangemang och deltagare minskade 2016–2018 men att folkbildningsinsatserna ökat något under 2019. Statistik från Riksidrottsförbundet indikerar att 233 000 unga är aktiva som ledare, tränare, styrelsemedlem, domare/funktionär eller liknande i en idrottsförening. Detta är en kraftig minskning jämfört med 2018. Förändringen är dock en uppskattning och inte statistiskt säkerställd.

Statistik från Svensk Antidoping visar att antalet kontroller 2019 uppgick till 3 327 stycken samt att totalt 28 personer, samtliga män, fälldes för dopningsförseelser.

Målområde 5: Idrotters internationella konkurrenskraft

Målområdet behandlar frågan om i vilken mån svensk idrott på elitnivå kan hävda sig i internationella sammanhang.

I målområde 5 ingår sammanlagt fem indikatorer. Dessa omfattar en rad skilda aktiviteter och prestationer på elitidrottens område, från medaljer i internationella idrottstävlingar till antalet studenter vid landets riksidsrottsgymnasier.

Uppgifter om svenska elitaktiva 2019

År 2019 redovisade specialidrottsförbunden tillsammans 3 072 elitaktiva, det vill säga idrottare på seniornivå som tillhör en landslagstrupp. Antalet ledare och tränare för landslagsverksamhet uppgick till 977 personer. Den könsmässiga fördelningen (tabell 3.5.1) visar att andelen kvinnor och män bland de elitaktiva var förhållandevis jämn, med 54 procent män och 46 procent kvinnor. Bland ledare och tränare på landslagsnivå var emellertid männen i tydlig majoritet (69 procent män mot 31 procent kvinnor).

Tabell 3.5.1 Elitaktiva och tränare/ledare för landslagsverksamhet 2019

	Antal	Andel (%)
Totalt antal elitaktiva kvinnor	1 421	46
Totalt antal elitaktiva män	1 651	54
Totalt antal kvinnliga tränare/ledare för landslagsverksamhet	306	31
Totalt antal manliga tränare/ledare för landslagsverksamhet	671	69

Källa: RF/SF-data

I tabell 3.5.2 redovisas i vilken utsträckning idrottsrörelsens 67 specialidrottsförbund med landslagsverksamhet 2019 hade en jämställd sammansättning (båda könen uppgår till minst 40 procent) bland sina elitaktiva, eller om det förelåg en dominans av endera kön. Resultatet visar att sammanlagt 48 förbund (72 procent) hade en jämställd kår av elitaktiva medan 13 förbund (19 procent) var mansdominerade och sex (9 procent) kvinnodominerade. I tabellerna 3.5.3 och 3.5.4 redovisas därefter fördelningen av elitaktiva kvinnor och män i de förbund som inte är jämställda. Mest noterbart är att Svenska isseglingsförbundet helt saknar kvinnor på landslagsnivå.

Tabell 3.5.2 Fördelning elitaktiva män och kvinnor i specialidrottsförbunden 2019

	Antal förbund	%
Kvinnodominerade förbund (andel elitkvinnor överstiger 60 %)	6	9
Jämställda (båda kön uppgår till minst 40 %)	48	72
Mansdominerade förbund (andel elitaktiva män överstiger 60 %)	13	19

Källa: RF/SF-data

Tabell 3.5.3 Specialidrottsförbund där andelen elitaktiva män överstiger 60 procent 2019

Förbund	Män	Kvinnor	Andel män (%)
Isseglarförbundet	8	0	100
Bilspportportförbundet	54	2	96
Flygsportportförbundet	31	4	89
Motorcykel- och snöskoterförbundet	79	20	80
Parasportportförbundet	88	28	76
Gång- och vandrarförbundet	3	1	75
Biljardförbundet	13	5	72
Judoförbundet	5	2	71
Skytteförbundet	18	9	67
Castingförbundet	14	7	67
Baseboll- och softbollförbundet	39	20	66
Vattenskid- och wakeboardförbundet	11	6	65
Bangolförbundet	7	4	64

Källa: RF/SF-data

Tabell 3.5.4 Specialidrottsförbund där andelen elitaktiva kvinnor överstiger 60 procent 2019

Förbund	Kvinnor	Män	Andel kvinnor (%)
Cheerleadingförbundet	46	10	82
Skridskoförbundet	28	8	78
Klätterförbundet	7	3	70
Ridsportförbundet	95	43	69
Konståkningsförbundet	4	2	67

Källa: RF/SF-data

Indikator 5.1 Medaljer i internationella mästerskap

Precisering: Antalet erhållna medaljer i internationella mästerskap

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet, Sveriges Olympiska Kommitté, Svenska Parasportförbundet och Sveriges Paralympiska Kommitté

Källa: Specialidrottsförbunden, Sveriges Olympiska Kommitté, Svenska Parasportförbundet och Sveriges Paralympiska Kommitté

I indikator 5.1 redovisas svenska idrottsprestationer i internationella mästerskap. Redogörelsen görs med förbehållet att det är svårt att jämföra idrottsliga prestationer såväl mellan nationer som idrotter. För en mer ingående diskussion om denna problematik, se CIF:s rapport *För framtids segrar*, kapitel 1.¹⁴

Hur har svenska elitidrottare presterat i internationella tävlingssammanhang? Enligt uppgifter från Riksidrottsförbundet deltog 168 av landets 230 landslags-trupper i ett VM eller motsvarande under 2019. Totalt bärgades 224 medaljer, varav 73 guld, 76 silver och 75 brons (se tabell 3.5.5).

En jämförelse över tid visar stora variationer: från totalt 151 stycken 2016 till 272 stycken år 2012. Antalet erhållna medaljer påverkas både av svenska landslags-truppers faktiska prestationer och antalet mästerskap som genomförts. Bedömningar av den samlade svenska elitidrottens internationella konkurrenskraft eller utveckling över tid kan således inte göras enbart utifrån antalet vunna medaljer.

Tabell 3.5.5 Svenska medaljer vid senaste VM eller motsvarande 2012–2019

År	Guld	Silver	Brons	Totalt
2019	73	76	75	224
2018	58	65	62	185
2017	81	78	63	222
2016	52	42	57	151
2015	59	70	87	216
2014	47	68	69	184
2013	58	83	90	231
2012	79	91	102	272

Källa: RF/SF-data

¹⁴ Centrum för idrottsforskning (2012). *För framtids segrar: En analys av det svenska elitidrottssystemet*.

Flest medaljer 2019 togs av de trupper och förbund som redovisas i tabellerna 3.5.6 och 3.5.7.

Tabell 3.5.6 Landslag som tog flest medaljer i VM eller motsvarande 2019

Förbund	Landslag	Totalt	Guld	Silver	Brons
Orienteringsförbundet	Skidorienteringslandslaget	17	4	4	9
Frisbeesportförbundet	Svenska Discsportförbundet Allround	14	4	5	5
Draghundsportförbundet	Barmark	9	6	2	1
Draghundsportförbundet	Vinter	8	1	4	3
Skidförbundet	Rullskidlandslaget	8	4	1	3

Källa: RF/SF-data

Tabell 3.5.7 Specialidrottsförbund med minst 10 medaljer i VM eller motsvarande 2019

Förbund	Medaljer
Budo- och kampsportförbundet	27
Orienteringsförbundet	27
Draghundsportförbundet	17
Skidförbundet	17
Frisbeesportförbundet	14

Källa: RF/SF-data

Två förbund toppar listan med hela 27 medaljer vardera. Budo- och kampsportförbundet var särskilt framgångsrikt i jujutsu (sju medaljer), kempo (sex medaljer) samt i thaiboxning (muay thai) och MMA (fem medaljer vardera). Orienteringsförbundet var på motsvarande sätt särskilt framgångsrikt i skidorientering (17 medaljer).

Riksidrottsförbundets data medger inte analyser över tid. Det gör däremot SOK:s statistik. Tabell 3.5.8 och 3.5.9 redovisar antalet placeringar vid olympiska sommar- och vinterspel från 1998 till 2018.

Tabell 3.5.8 Sveriges resultat vid sommar-OS 2000–2016

Olympiska spel	Antal svenska deltagare	Placering								Totalt placering 1–8
		1:a	2:a	3:a	4:a	5:a	6:a	7:a	8:a	
2016 Rio de Janeiro	154	2	6	3	0	6	3	3	2	25
2012 London	136	1	4	3	5	5	4	5	2	29
2008 Peking	123	0	4	1	5	5	4	3	9	31
2004 Aten	115	4	2	1	8	5	2	1	4	27
2000 Sydney	158	4	5	3	5	2	6	4	3	32

Källa: Sveriges Olympiska Kommitté

Tabell 3.5.9 Sveriges resultat vid vinter-OS 1998–2018

Olympiska spel	Antal svenska deltagare	Placering								Totalt placering 1–8
		1:a	2:a	3:a	4:a	5:a	6:a	7:a	8:a	
2018 PyeongChang	110	7	6	1	5	9	6	7	8	49
2014 Sotji	106	2	7	6	2	4	5	6	3	35
2010 Vancouver	105	5	2	4	8	3	2	3	3	30
2006 Turin	105	7	2	5	4	3	4	0	5	30
2002 Salt Lake City	102	0	2	4	4	2	2	2	2	18
1998 Nagano	99	0	2	1	2	1	4	3	2	15

Källa: Sveriges Olympiska Kommitté

Tabellerna vittnar om att många svenska elitidrottare och lag konkurrerar om medaljer i olympiska sammanhang. I vinterspelen har antalet placeringar ner till 8:e plats mer än fördubblats under perioden: från 15 placeringar 1998 till 37 stycken 2018. I sommarspelen har antalet placeringar varit förhållandevis konstant, även om antalet svenska deltagare pendlat från 158 i Sydney 2000 till 115 i Aten 2004.

I tabell 3.5.10 redovisas antal svenska deltagare samt resultat vid paralympiska sommar- respektive vinterspel under perioden 1988–2018. Tabellen visar att både antalet deltagare och nationer ökat markant sedan 1988 – och därmed även konkurrensen om medaljer. För svenskt vidkommande går denna trend även att utläsa i förlorade positioner i den sammanlagda nationsplaceringen och antalet erhållna medaljer.

En jämförelse mellan sommar- respektive vinterspelen visar att svenska paralympier tagit flest medaljer under sommarspelen, men att Sveriges nations-

placering varit något bättre i vinterspelen. Jämförelser mellan sommar- och vinterspelen är dock problematiska, eftersom antalet idrottsgrenar och deltagande nationer är betydligt högre på det paralympiska sommarprogrammet.

Tabell 3.5.10 Sveriges resultat i Paralympics 1988–2018

	Antal deltagare/ Antal nationer	Sveriges nationsplacering	Svenska medaljer		
			1:a	2:a	3:a
Paralympiska sommarspel					
2016 Rio de Janeiro	4 328/159	49	1	4	5
2012 London	4 302/164	29	4	4	4
2008 Peking	3 951/146	24	5	3	4
2004 Aten	3 808/135	21	8	7	6
2000 Sydney	3 881/122	29	5	6	10
1996 Atlanta	3 259/104	13	12	14	11
1992 Barcelona	3 001/83	18	7	22	9
1988 Seoul	3 060/60	6	42	38	23
Paralympiska vinterspel					
2018 PyeongChang	567/49	24	0	1	0
2014 Sotji	538/45	11	1	2	1
2010 Vancouver	502/44	19	0	0	2
2006 Turin	474/38	19	0	0	1
2002 Salt Lake City	416/36	19	0	6	3
1998 Nagano	562/31	19	0	1	5
1994 Lillehammer	471/31	8	3	3	2
1992 Tignes/Albertville	365/24	12	1	1	2
1988 Innsbruck	377/22	9	3	7	5

Källa: Svenska Parasportförbundet och Sveriges Paralympiska Kommitté

Indikator 5.2 Medaljkapacitet i skilda idrotter (utgått)

Precisering: Antal elitaktiva/lag (medaljpositioner) med kapacitet att ta medalj i OS eller VM, fördelade på kön respektive vinter-/sommaridrott.

Uppgiftslämnare: Sveriges Olympiska Kommitté (SOK)

Källa: Sveriges Olympiska Kommitté (SOK)

Centrum för idrottsforskning har under perioden 2010–2017 redovisat SOK:s mått på svenska olympiers ”medaljkapacitet”. Måttet är avsett att spegla svenska elitaktivas potential för medalj i internationella tävlingssammanhang och baseras på tidigare genomförda prestationer. Medaljkapacitet anses personer ha som tagit medalj i högsta internationella konkurrens ett flertal gånger under den senaste tvåårsperioden.

År 2017 ändrade SOK sina uppföljningsrutiner, med följderna att man inte längre kan redovisa dessa uppgifter. Inom Centrum för idrottsforskning pågår för närvarande en översyn av vårt indikatorsystem. Inom ramen för detta undersöks möjligheten att utveckla ett nytt mått på samtliga svenska elitaktivas medaljkapacitet. För 2019 kan emellertid inga uppgifter redovisas.

Indikator 5.3 Kostnader för landslagsverksamhet

Precisering: Specialidrottsförbundens utgifter för landslagsverksamhet inklusive förberedelse för landslagsverksamhet

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet

Källa: Specialidrottsförbunden

År 2019 redovisade Riksidrottsförbundets specialidrottsförbund med landslagsverksamhet en total omsättning på 1,9 miljarder kronor. Samma år redovisade förbunden landslagskostnader på drygt 638 miljoner kronor. Det motsvarar 32 procent av förbundens totala omsättning. Kostnaderna är ojämnt fördelade mellan förbunden.

I tabell 3.5.11 redovisas de fem förbund med högst respektive lägst landslagskostnader 2019. Störst utgifter hade Svenska Fotbollförbundet med 190 miljoner kronor. Lägst utgifter redovisade Svenska Squashförbundet med 120 000 kronor. Redovisningen görs med förbehållet att fyra mindre förbund inte redovisat landslagskostnader för 2019.

Tabell 3.5.11 Specialidrottsförbund med högst respektive lägst faktiska kostnader för landslagsverksamhet 2019

Högst kostnader		Lägst kostnader	
Fotbollförbundet	190 000 000	Squashförbundet	120 000
Skidförbundet	116 000 000	Skateboardförbundet	176 184
Ishockeyförbundet	38 123 000	Gång- och vandrarförbundet	200 000
Ridsportförbundet	20 103 000	Landhockeyförbundet	313 456
Skidskytteförbundet	19 840 000	Dartförbundet	417 397

Källa: RF/SF-data

Ytterligare ett sätt att åskådliggöra de stora skillnaderna i specialidrottsförbundens landslagskostnader är att gruppera förbunden i olika utgiftskategorier. Resultatet visas i tabell 3.5.12. Av tabellen framgår att de sju förbunden med störst landslagskostnader svarar för 65 procent av utgifterna för samtliga 64 förbund med landslagsverksamhet.

Dessa sju förbund har en sammantagen landslagskostnad på drygt 415 miljoner kronor. Den stora majoriteten förbund har dock betydligt lägre utgifter. Hela 41 förbund har landslagsutgifter som understiger fem miljoner kronor. Tillsammans svarar dessa förbund för endast 12 procent av specialidrottsförbundens totala landslagskostnader.

Tabell 3.5.12 Specialidrottsförbundens kostnader för landslagsverksamhet 2019, grupperade

Kostnader	Antal förbund	Totala kostnader i varje kategori (kr)	Varje kategoris andel av totala kostnader (%)
< 15 miljoner kr	7	415 212 287	65
10–15 miljoner kr	5	62 990 727	10
5–10 miljoner kr	11	83 438 425	13
1–5 miljoner kr	27	69 214 105	11
> 1 miljon kr	14	7 556 999	1
TOTALT	64	638 412 543	100

Källa: RF/SF-data

Ett förbunds landslagskostnader är givetvis avhängiga dess totala ekonomi. I tabell 3.5.13 redovisas förbunden med störst respektive minst andel landslagskostnader i relation till sin totala omsättning.

Tabell 3.5.13 Specialidrottsförbund med hög respektive låg andel landslagskostnader 2019, i relation till total omsättning

Förbund med hög andel kostnader				Förbund med låg andel kostnader			
	Omsättning (kr)	Kostnader för landslag (kr)	%		Omsättning (kr)	Kostnader för landslag (kr)	%
Skidor	68 334 000	116 000 000	170	Squash	2 158 982	120 000	6
Kanot	14 194 433	8 137 359	57	Bilsport	38 420 602	2 192 000	6
Skidskytte	38 128 652	19 840 000	52	Skateboard	2 802 288	176 184	6
Frisbee	1 909 517	977 330	51	Motorcykel/ snöskoter	42 805 989	4 300 000	10
Curling	10 187 718	5 176 424	51	Danssport	9 223 475	969 879	11
Dövidrott	5 939 175	2 891 399	49	Golf	129 568 000	15 500 000	12
Källsport	2 260 801	1 032 000	46	Sportdykning	5 545 657	669 817	12
Brottning	10 227 555	4 500 000	44	Boule	5 391 495	739 000	14
Budo/ kampsport	13 708 675	5 918 022	43	Triathlon	12 238 954	1 764 000	14
Volleyboll	16 664 163	6 928 000	42	Gång/vandring	1 371 961	200 000	15
				Innebandy	84 704 745	12 469 901	15

Källa: RF/SF-data

Slutligen redovisas även landslagskostnadernas utveckling över tid. Som framgår av tabell 3.5.14 har förbundens kostnader för landslagsaktiviteter 2009–2019 pendlat mellan 25 procent (2010) och 34 procent (2013). Det bör dock understrykas att förändringarna i förbundens totala landslagskostnader påverkas starkt av att Svenska Fotbollförbundets kostnader varierar kraftigt. För 2014 låg deras kostnader för landslagen på 93 miljoner kronor, medan utgifterna 2018 uppgick till 222 miljoner kronor. 2019 landade utgifterna på 190 miljoner kronor. Variationer av detta slag får givetvis stor effekt på den samlade statistiken.

Tabell 3.5.14 Specialidrottsförbundens landslagskostnader och totala omsättning 2009–2019

År	Kostnader landslag (miljoner kr)	Kostnader landslag, andel av total omsättning (%)	Total omsättning (miljoner kr)
2019	638	32	1 996
2018	681	31	2 214
2017	528	29	1 843
2016	545	29	1 886
2015	455	27	1 713
2014	442	27	1 628
2013	561	34	1 648
2012	462	28	1 636
2011	418	26	1 593
2010	371	25	1 455
2009	394	27	1 459

Källa: RF/SF-data

Indikator 5.4 Deltagare i talangutvecklingsverksamhet (utgått)

Precisering: Antal deltagare i förbundsövergripande elitsatsningar

Uppgiftslämnare: Sveriges Olympiska Kommitté

Källa: SOK:s topp- och talangprogram

Indikator 5.4 skapades ursprungligen för att redovisa antalet deltagare i förbundsövergripande elitsatsningar. Indikatorn tillkom mot bakgrund av den samlade och fleråriga elitsatsning som inrättades 2009 och pågick fram till 2012. Efter 2012 har indikator 5.4 i stället baserats på antalet deltagare i SOK:s topp- och talangprogram. Eftersom detta program i dag helt och hållet finansieras av privata medel, ingår verksamheten inte längre i det statligt finansierade idrottsstöd som Centrum för idrottsforskningens indikatorer avser att följa. Några indikatorer på deltagare i talangutvecklingsverksamhet kan därmed inte redovisas för 2019.

Indikator 5.5 Specialidrott i gymnasieskolan

Precisering: Antal flickor och pojkar vid riksrekryterande idrottsgymnasier (RIG)

Uppgiftslämnare: Riksidrottsförbundet

Källa: Riksidrottsförbundet

För ungdomar på hög idrottslig nivå finns möjlighet att kombinera gymnasiestudier med en elitsatsning inom ramen för riksidrottsgymnasierna. Systemet är utformat så att studenterna läser ett nationellt gymnasieprogram och utnyttjar studiemomentet ”individuellt tillval” för sin specialidrott. I tabell 3.5.15 redovisas riksidrottsgymnasiernas dimensionering under perioden 2008–2020, fördelad på treårsperioder.

Tabell 3.5.15 Riksidrottsgymnasier (RIG) 2008–2020, dimensionering angiven i antal elever

	2008–2011	2011–2014	2014–2017	2017–2020
Specialidrottsförbund	36	32	31	30
Anordnarkommuner	49	44	43	40
RIG-orter	58	51	52	51
Elever (per tre år)	1 297	1 204	1 229	1 224

Källa: Riksidrottsförbundet

Enligt Riksidrottsförbundet ska specialidrottsförbunden fördela sina platser enligt principen att det underrepresenterade könet ska uppgå till minst 40 procent. Undantag från denna fördelningsprincip har beviljats för idrotterna bandy, motocross och bilsport.

Empiriska tendenser målområde 5:

Det är alltid vanskligt att bedöma en nations elitidrottsliga framgångar utifrån statistik över segrar och medaljer. Långtifrån alla idrotter anordnar årliga mästerskap. Till detta kommer tävlingsidrottens inneboende nyckfullhet av tillfälligheternas spel, formsvackor och så vidare, samt att förutsättningarna för att ta medaljer är olika beroende på skilda idrotters internationella popularitet och olika mästerskaps status. Med dessa reservationer tog svenska landslagstrupper 224 medaljer i VM eller motsvarande 2019: 73 guld-, 76 silver- och 75 bronsmedaljer.

Jämförelser av olika idrotters internationella framgångar försvåras alltid av att antalet mästerskap, och därmed även potentiella medaljchanser, varierar kraftigt mellan idrotter. Med denna reservation kan det dock konstateras att svensk idrott

ofta har stora internationella framgångar i små och förhållandevis resurssvaga idrotter, vilka inte alltid uppmärksammas i medierna. Som belysande exempel kan nämnas att landslagen för skidorientering samt discsport (frisbee) var särskilt framgångsrika under 2019.

Vidare visar statistiken att svenska specialidrottsförbunds kostnader för elitverksamhet varierar kraftigt. De sju förbund med högst landslagskostnader svarar för hela 65 procent av de totala utgifterna för samtliga 64 förbund med landslagsverksamhet. Parallellt redovisar 41 förbund sammanlagda landslagskostnader på under fem miljoner kronor vardera. Ur ett tidsperspektiv har idrottsrörelsens totala landslagskostnader ökat kraftigt det senaste decenniet, i takt med förbundens samlade omsättning.